

# Økonomi, Interesse eller Nødvendighed – Et kvalitativt studie af de sociale klassers opdragelses- og uddannelsesstrategier



Maleri af: Anne Kathrine Michelsen

## SPECIALE I SOCIOLOGI

ROBIN FABRIN-PETERSEN

10. SEMESTER, 2016

INSTITUT FOR SOCIOLOGI OG SOCIALT ARBEJDE

AALBORG UNIVERSITET

VEJLEDER: JAKOB SKJØTT-LARSEN

ANTAL ORD: 34634



# Indholdsfortegnelse

Abstract .....	5
Kapitel 1 .....	7
Indledning .....	7
Problemfelt.....	8
Problemstilling.....	10
Afgrensning.....	11
Litteraturreview.....	14
Kapitel 2.....	24
Hvorfor Bourdieu? .....	24
Teoretisk inddragelse af Bourdieu .....	25
Virkeligheden er relationel.....	25
Akkumuleret historie.....	27
Habitus .....	30
Hvordan kan man interessere sig? .....	31
Strategier .....	32
Opdragelses- og uddannelsesstrategier .....	34
Kapitel 3.....	36
Videnskabsteoretiske overvejelser .....	36
Ontologi .....	36
Epistemologi .....	37
Metodologi.....	38
Kapitel 4.....	40
Hvorfor kvalitativ metode? .....	40
Kvalitative interviews .....	41
Interviewerrolle .....	42
Interviewform og interviewguide.....	44
Interviewspørgsmål.....	44
Pilotinterview .....	46
Udvælgelse og sampling .....	47
Analysestrategi.....	49
Specialets analytiske fremgangsmåde.....	50
Analyse og kodning .....	52

Kapitel 5.....	54
Analytisk overblik.....	54
Opdragelses- og uddannelsesstrategier .....	55
De økonomisk privilegerede .....	56
Familien Petersen .....	56
Familien Jacobsen .....	59
Familien Jespersen .....	61
De økonomisk privilegerede .....	64
De kulturelt privilegerede .....	65
Familien Poulsen.....	65
Familien Nielsen .....	67
Familien Mathiesen.....	68
De kulturelt privilegerede .....	70
De mindre privilegerede.....	72
Familien Sørensen.....	72
Familien Madsen.....	74
Familien Hansen .....	76
De mindre privilegerede.....	78
Habitus og strategier?.....	79
Distinktioner i social reproduktion .....	80
Diskussion af analysens resultater .....	83
Sociale klasser?.....	83
Tidligere forskning på området.....	85
Klasseperspektivet .....	87
Fra habitus til en individuel arv .....	88
Konklusion.....	89
Litteraturliste .....	92
Bilagsoversigt.....	94
Bilag 1 - interviewguide.....	95
Bilag 11 – Kodningseksempel .....	100
Bilag 12 – Litteratursøgning .....	104

# Abstract

Recent studies show that social background still plays a fundamental role in young people's choice of higher education, rather than what Western societies perceive as the means to break the negative social heritage: the individual's capabilities. Consequently, the probability of attaining a higher education is more than three times greater if parents have a university education than if they are unskilled. These results are clear in spite of a century with generally increased growth in society, welfare state regulations and expansion of the education system. The aim of this thesis is to provide an understanding of why social distinctions persist despite society's best efforts to cancel out inequality, and explain why this happens. This problem is operationalized into: 'Can there be identified different upbringing- and education strategies among families from different social classes and how do the distinctions between them present themselves? Can these strategies be said to contribute to a reproduction of social distinctions in society?'

In examining this subject, I apply Pierre Bourdieu's theory of social reproduction. In this theory, families seek to maintain and improve their social position in society through various social reproduction strategies. These reproductive strategies can, however, not be seen as reflective strategies, but should rather be considered a continuation of their habitus, where parents' life and worldview are being internalized into their children through long-lasting socialization. In addition to the theoretical aspect of explaining the thesis problem, I also apply Bourdieu's philosophy of science, or scientific practice, as he would call it. This scientific practice argues for a double reading of the phenomenon that you wish to investigate – an objectifying reading (*opus operatum*) of social structures and a subjectifying reading (*modus operandi*) of social practices. Through an investigation of the social practices of the families' upbringing and education strategies I gain a greater understanding (as well as explanation) of the persisting social structures.

As a method of inquiry, I have conducted in depth interviews with nine parent couples – three from the Economically Privileged class, three from the Culturally Privileged class and three from the Less Privileged class. Through the interviews with the parents, I go through topics such as 'upbringing', 'the family's everyday life' and 'importance of education'. In the analysis of these interviews, I apply an analytical strategy in which I start out by analyzing every family's strategies individually through extensive coding. After the analysis of every individual family, I conduct a cross analysis to identify the distinctions between the families' strategies. This analytical approach

to the data results in an inductive analysis in which the empirical data meets theory on a more equal level.

Throughout the analysis, there can indeed be identified different upbringing and education strategies that through inductive analysis corresponds to the social classes. Thus it can be said that social practices reflects the social structures. The identified upbringing- and education strategies are as follows: The Economically Privileged seek economical gain, the Culturally Privileged seek to follow their interests and the Less Privileged have a necessity approach behind their strategies. Overall the different upbringing- and education strategies can be said to promote and reproduce the classes' already distinct positions in the social space.

# Kapitel 1

## Indledning

---

I samme stil som Kristian Bernt Karlson<sup>1</sup> gjorde i sin undersøgelse, vil jeg, lidt utraditionelt, starte med at præsentere historien om Simon og Mads, to danske unge drenge på 15 år, der begge er ved at afslutte 9. klasse, og som nu står over for deres første egentlige uddannelsesvalg. Simon og Mads ligner hinanden på, hvad de fleste antager, at være de vigtigste parametre, når det kommer til uddannelsesvalg. Deres veje har fulgt ad lige fra deres første år, hvor blev passet i den samme dagpleje, gik i samme børnehave og sidenhen gik i samme klasse til og med 9. klasse. De har således haft stort set identiske skoleforløb, hvor de tilmed har haft stort set identiske faglige præstationer. De har i meritokratisk forstand de samme forudsætninger for deres videre uddannelsesforløb. Ud fra disse parametre kunne det umiddelbart forventes, at disse to unge drenge ville forsætte samme vej gennem uddannelsessystemet, fx videre i gymnasiet. Imidlertid er Simon og Mads også forskellige på et andet centralt parameter: Mens Simon er søn af henholdsvis murer og postbud, er Mads søn af en ingeniør og lærer. Så da de to drenge træffer deres valg om, hvilken uddannelse de vil undergå – velsagtens den vigtigste beslutning i deres liv – vælger Simon at starte på en erhvervsuddannelse for at blive elektriker, mens Mads starter på en almen gymnasieuddannelse for sidenhen at komme på universitetet og læse sociologi. Hvem skulle have vidst at deres sociale baggrund, der kun adskilte sig ved deres primærsocialisering; deres forældre, viste sig at være et så udslagsgivende parameter for de to unges videre skole- og livsforløb? Dette viste sig imidlertid præcis at være tilfældet.

Jeg kan hertil afsløre, at ovenstående historie om Simon og Mads også er *min historie* – hvordan min barndomsven og jeg siden valget af uddannelse i slutningen af 9. klasse, har gået meget forskellige veje. Historien bærer dog ikke anden betydning for mig, end at det startede en undren, der siden har drevet en række både personlige og akademiske udfoldelser for at undersøge: *hvordan unge individer træffer valget om uddannelse, med hvilke rationaler og hvor det leder dem hen.*

I de følgende afsnit kommer vi til at vende tilbage til historien om Simon og Mads, samt hvorledes den historie har betydning for dette speciales problemstilling.

---

<sup>1</sup> Kristian Bernt Karlson bruger en lignende anekdote i sit speciale 'Præferencer for reproduktion? En analyse af den sociale stratificering af danske unges uddannelsesforventninger i henholdsvis 1968 og 2011'

## Problemfelt

---

Nutidens postindustrielle samfund har i mange år været præget af mere og mere uddannelse. Denne ekspansion af uddannelsessystemet tog for alvor fart i sidste halvdel af det 20'ende århundrede, hvor optaget på samfundets uddannelser har været støt stigende siden (Hansen 2011:39). Derudover er uddannelsessystemet vokset både vertikalt og horisontalt, med hvilket der menes at der skabes overbygninger til eksisterende uddannelser samtidig med at der etableres flere og flere uddannelser (Hansen 2011:38).

En af de mest fremherskende forklaringer på uddannelsesekspansionen som fænomen, kan findes i teorien om 'Human Capital'. Af teorien lyder det: *"[...] at fortsat økonomisk vækst forudsætter kumulativ opkvalificering af arbejdskraften[...]"* (Hansen 2011:41). Den går altså i alt sin enkelthed ud på, at højere uddannelse skaber øget økonomisk vækst. Når man taler om Human Capital, refereres der til, at mennesker kan investere i sig selv gennem uddannelse, og på den måde sikre sig en større indkomst end hvis de var uden uddannelse. Den samme logik er overført til samfundet, og deraf kommer overbevisningen at Danmark kan skabe øget vækst og skal "overleve" på at være et videnssamfund (Hansen 2011:41-45).

På et mere individuelt plan findes også teorien om uddannelsessystemet som en social mobilitetskanal. Med dette forstås muligheden for at individer kan bevæge sig fra én position i samfundet til en anden, og på den måde blive bedre økonomisk, kulturelt og socialt stillet end før. Denne teori har mange ligheder med Human Capital teorien, idet tanken er den samme; at mennesker kan investere i sig selv gennem uddannelse og dermed sikre sig en bedre social position i samfundet. Uddannelse som mobilitetskanal er da også et gammelt fænomen, men det nye er, at uddannelse efterhånden ikke længere er bare én blandt flere veje til opadgående mobilitet. Det er ganske enkelt blevet den dominerende vej, der er alment anerkendt og som politikere skaber politiske visioner og målsætninger ud fra (Hansen 2011: 48-49). Eksempelvis var den tidligere regerings målsætning, at 95 % af ungdomsårgange skulle have en ungdomsuddannelse, 60 % skulle have en videregående uddannelse og 25 % skulle have en lang videregående uddannelsen i 2020 (Regeringen 2011:8). Senest blev der i 2014 etableret 'Mønsterbryderkorpset', nedsat af uddannelses- og forskningsministeriet, for at *"inspirere ministeren og de videregående uddannelsesinstitutioner til initiativer og tiltag, der kan tiltrække og fastholde unge [studerende] fra hjem, hvor der ikke er en stærk tradition for uddannelse"* (Mønsterbryderkorpset 2014).



Som følge af føromtalt udvikling og den politisk interesse i fænomenet, har der gennem de sidste årtier været relativt stort fokus på uddannelse og uddannelsessystemets rolle i social mobilitet. Denne bevågenhed i uddannelse og uddannelsessystemets rolle i social mobilitet kommer fra både forskere, offentlige instanser og private virksomheder. Om undersøgelserne omhandler social arv og social reproduktion eller om det handler om social mobilitet og mønsterbrydere, er disse blot forskellige sider af samme sag. Alle disse undersøgelser forsøger på forskellige måder at måle hvilke parametre, der har indflydelse på om den unge får en (længere) uddannelse eller omvendt; hvilke parametre, der har indflydelse på om den unge ikke får en (længere) uddannelse (se mere om disse undersøgelser i afsnittet 'litteraturreview'). Hertil er der stor uoverensstemmelse vedrørende om der er (tilstrækkeligt) social mobilitet i Danmark eller ej – nogle undersøgelser finder at der er en rimelig grad af social mobilitet, mens andre finder at der kun er begrænset social mobilitet i Danmark (Bonke et al 2003; Jæger et al 2007).

På trods af disse uoverensstemmelser er der imidlertid et ganske gennemtrængende og konsistent resultat som undersøgelserne er enige om og som et utal af andre undersøgelser understøtter. Dette resultat er netop den pointe som før fortalte historie om Simon og Mads illustrerer: At den sociale baggrund sætter sig igennem i unges valg af uddannelse, ud over de meritter som vi i vestlige samfund opfatter som selve midlet til at bryde den sociale arv – nemlig den unges evner. Danmarks Evalueringsinstitut konkluderer ligeledes i en artikel på deres hjemmeside:

*”Sandsynligheden for at tage en videregående uddannelse er mere end tre gange større, hvis ens forældre har en universitetsuddannelse, end hvis de er ufaglærte. Og sandsynligheden for at tage en lang videregående uddannelse er mere end ni gange større for den unge med universitetsuddannede forældre” (Mehlsen 2015).*

Overraskende nok eksisterer der stadig disse sociale skel på trods af op imod et århundrede med generel øget vækst i samfundet, velfærdsstatsforordninger og ekspansion af uddannelsessystemet.

Samfundsforskningen har de senere år haft et stærkt ønske om at forklare hvilke faktorer der har indflydelse på den sociale reproduktion (Jæger 2007, Munk et al 2015, Karlson et al 2011). Der er da kun lavet meget lidt forskning, der søger at forstå (i modsætning til at forklare), hvorfor det forholder sig sådan at den sociale baggrund har så stor betydning?

De dominerende teorier taler om at de klassebaserede forskelle i uddannelsesvalg – ud over de forskelle, der kan henføres til ulige akademiske færdigheder – kan forklares af familiers

præferencer/strategier for at fastholde sine sociale privilegier over generationer (Bourdieu 1997a; Goldthorpe 1996). Disse præferencer/strategier har en indflydelse i den unges uddannelsesvalg og derfor også i den følgende sociale arv. Herved sker der en reproduktion af den sociale arv, da børn af de højere klasser selvsagt har brug for mere uddannelse for at opretholde familiens sociale position. Det er netop også denne sociale mekanisme, som den indledende historie om Simon og Mads forsøger at illustrere konsekvenserne af.

I dette speciale vil jeg ved hjælp af kvalitativ analyse af dybdegående interviews med forældre fra forskellige sociale klasser, forsøge at forstå den sociale reproduktion samt hvordan denne fungerer og ser ud i praksis.

## Problemstilling

---

I dette speciale undersøges den sociale reproduktion, der bevirker til at bevare de sociale skel gennem erhvervelse af uddannelse. Hertil antages, at denne reproduktionen drejer sig om socialt overleverede præferencer/strategier, som forældre viderefører i opdragelsen af deres børn. Der er således tale om reproduktionsstrategier som familien benytter sig af, for at bibeholde og/eller forbedre deres sociale position i samfundet. Herved ligger fokus på familiens hverdag samt opdragelsen af børnene. I dette speciale undersøges de reproduktionsstrategier, der relaterer sig til erhvervelsen af uddannelse.

Endvidere er det specialets antagelse, at det handler om forskellige læringskulturer i familier. Disse læringskulturer handler om mere end blot ressourcerne i familien - forstået som fulde boghylder og økonomisk velstillede forældre. Det handler nærmere om en følelsesmæssig internalisering af en bestemt læringsmotivation. Denne læringsmotivation kommer af hvordan familien forstår uddannelse, læring og arbejde, hvilket giver sig til udtryk i hvordan de lever deres hverdag; familiens praksisser, væremåder og virkelighedsforståelser. Der behøves således heller ikke tale om refleksive "hårde" strategier, hvor forældrene har et direkte motiv med deres strategi, men det skal nærmere forstås som en videreførelse af deres habitus (Bourdieu 1996:272). Disse strategier internaliseres i børnenes virkelighedsforståelse gennem familiens hverdagspraksisser, hvilket har indflydelse på deres valg af uddannelse (Bourdieu 1997a:37-51).

Dette speciales problemstilling er stærkt inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieus teoretiske univers, hvorfor specialets antagelser ligger tæt op ad hans virkelighedsforståelse (jf. kapitel 2) Af samme grund forventes der at finde forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier, knyttet til forældrenes sociale position i samfundet. Disse opdragelses- og uddannelsesstrategier forventes at

være knyttet til både mængde og sammensætning af henholdsvis økonomisk- og kulturel kapital (Prieur et al 2006:138). I dette speciale identificeres forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra tre forskellige sociale klasser: 'De Økonomisk Privilegerede', 'De Kulturelt Privilegerede' og 'De Mindre Privilegerede'.

Specialets problemformulering ønsker således at besvare disse grundlæggende spørgsmål:

*"Kan der identificeres forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra forskellige sociale klasser samt hvorledes gør distinktionerne imellem disse sig til udtryk i klassernes opdragelse af børnene? Hvorvidt kan disse opdragelses- og uddannelsesstrategier siges at have en betydning for den sociale reproduktion af skellene i samfundet?"*

Set i et samfundsmæssigt perspektiv vil identifikation og dybere forståelse af de forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier kunne bidrage til en større forståelse af den sociale reproduktion i samfundet, samt hvorfor den endnu er gennemgående i det danske samfund på trods af generel øget vækst, diverse velfærdsstatsforordninger og ekspansion af uddannelsessystemet

I næste afsnit diskuteres specialets problemstilling, samt hvilke forbehold der tages i udførelsen af undersøgelsen. Herved gives også en diskuterende begrebsafklaring af problemstillingens begreber.

## Afgrænsning

---

I indeværende speciale undersøges den sociale reproduktion, der bevirker til at bevare de sociale skel gennem erhvervelsen af uddannelse. Hertil drager jeg fordel af tidligere undersøgelser og forskning i antagelsen om at det netop drejer sig om reproduktionsstrategier som forældre viderefører til deres børn, for at bevare/forbedre familiens sociale position i samfundet. I denne antagelse ligger også et fravalg, idet der ikke aktivt søges efter andre sociale mekanismer, der bevirker til at bevare de sociale skel. Dette valg er begrundet i specialets fokus og for at kunne komme længere ind til kernen i den specifikke problemstilling. Specialet vil dog have en vis åbenhed for at identificere eventuelle andre mekanismer, der kan dukke op i forbindelse med de kvalitative interviews.

Specialet har ikke til hensigt at undersøge eller vurdere om uddannelsessystemet fungerer som mobilitetskanal eller om det bidrager til at reproducere de sociale skel i samfundet. Fokus på uddannelse/uddannelsessystemet skal betragtes som et analytisk sigte til at undersøge familiers reproduktionsstrategier. Som tidligere nævnt findes der ifølge Pierre Bourdieu et væld af forskellige typer af sociale reproduktionsstrategier som familier benytter sig af, for at bevare og/eller forbedre

deres sociale position i samfundet: Arvefølgestrategier, ægteskabsstrategier, opdragelsesstrategier, økonomiske strategier, uddannelsesstrategier mm. (Bourdieu 1997a:37). Alle disse typer af reproduktionsstrategier har deres eget sigte og rationale. Disse reproduktionsstrategier er dog ikke nødvendigvis bevidste strategier, men rettere en videreførelse af deres habitus. I dette speciale fokuseres der på de reproduktionsstrategier, der relaterer sig til erhvervelsen af uddannelse. Valget indbefatter, hvad jeg har betegnet som 'opdragelses- og uddannelsesstrategier'. Dette står også i overensstemmelse med samfundets diskurs om vigtigheden af uddannelse (jf. *problemfelt*), hvorfor fokus på opdragelses- og uddannelsesstrategier er det logiske valg. Nærmere operationalisering af begreberne opdragelses- og uddannelsesstrategier findes i teori afsnittet, kapitel 2.

I specialet anvendes Pierre Bourdieus teoretiske univers til at belyse den valgte problemstilling. I valget af dette, ligger også et fravalg om andre teoretiske perspektiver, som eksempelvis John H. Goldthorpes Rational Theory (Goldthorpe 1996). Ikke at én teori er bedre end en anden – eller at de to teoretiske perspektiver nødvendigvis er modsætninger – men at valget om anvendelsen af Bourdieus teoretiske univers skal ses som en hjælperedskab i anskuelsen af den specifikke problemstilling.

Endvidere vil indeværende speciale tage udgangspunkt i et udvalg af Pierre Bourdieus begreber: *Sociale positioner, habitus, dispositioner og strategier*. Begreberne kommer i spil, idet analysen identificerer forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier, samt hvilke sociale positioner og habitusser, der ligger til grund for disse. Et mindre udvalg af andre teoretiske begreber, eksempelvis *kapitalerne og symbolsk magt*, vil optræde i en mindre rolle, idet disse ikke er det analytiske fokus, men stadig kan bidrage til en bedre forståelse for hvad der observeres. Andre begreber, eksempelvis *felter*, vil slet ikke blive berørt i dette speciale, idet de er problemstillingen uvedkommende

Specialet søger at identificere opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra tre forskellige sociale klasser. Klasseskellene i de valgte grupper lægger sig op ad Pierre Bourdieus teorier. Hertil taler han om at virkeligheden er relationel og at en gruppe/individ position i det sociale rum, står i relation til andre grupper/individer. Faktisk skriver han at "*en relationel egenskab kun eksisterer i kraft af relationen til andre egenskaber*" (Bourdieu 1997:20), hvorfor distinktionen mellem grupper også kun eksisterer i relationen mellem dem. I '*La Distinction*' konstruerer Bourdieu det sociale rum, bestående af to dimensioner. Første dimension definerer kapitalvolumen; hvor individer ligger ift. høj eller lav mængde/volumen af kapital relativt til andre individer. Anden dimension definerer sammensætningen af deres kapital; hvilken kapitalform de besidder mest af, af økonomisk- eller kulturel kapital relativt til andre individer (Bourdieu 1995:). Specialet tre udvalgte grupper af

familier har til hensigt at præsentere opdragelses- og uddannelsesstrategier fra forskellige positioner i det sociale rum. De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede repræsenterer således modsatte ender af (førnævnte) anden dimension, sammensætning af kapital, mens forskellene mellem disse og De Mindre Privilegerede repræsenterer modsatte ender af den første dimension, mængde af kapital. Idet informanternes placering i det sociale rum ikke er direkte undersøgt, kan undersøgelsen dog ikke garantere at informanterne repræsenterer hinandens totale modsætninger i det sociale rum. Informanterne gennemgår dog en udvælgelsesproces som uddybes som er beskrevet i kapitel 4.

I forhold til mere praktiske overvejelser, vil specialet være baseret på interviews med forældre til børn i alderen 14-19 år, som endnu er i gang med en grundlæggende uddannelse. Valget om at basere specialet på interviews ligger i socialvidenskabens generelle begrænsninger. Det bedste ville naturligvis være, hvis man som forsker kunne være ”fluen på væggen”, og følge en families hverdag, hvorigennem man kunne få indblik i forældrenes opdragelses- og uddannelsesstrategier. Dette er dog ikke muligt af økonomiske og praktiske årsager, hvorfor specialet må tage udgangspunkt i det bedste alternativ. Hertil har jeg som nævnt valgt at tage udgangspunkt i interviews, hvorfor det er forældrenes tanker og udsagn om den unges opdragelse, der vil blive analyseret på. Der er imidlertid en række bias knyttet til beslutningen om at benytte interviews til at indfange opdragelses- og uddannelsesstrategierne. Disse bias ligger i at opdragelses- og uddannelsesstrategierne ikke nødvendigvis er bevidste strategier, hvorfor undersøgelsen faktisk søger at indfange noget der er upåagtet. For at identificere strategierne vil jeg altså ikke spørge ind til strategier, men vil tolke på familiens praksisser, holdninger og værdier.

At specialet baseres på interviews med forældre til børn i netop denne aldersgruppe, er grundet i et rationale om at disse forældre unægtelig har gjort sig nogle tanker om deres barns valg af uddannelse. Ligesom i den indledende historie om Simon og Mads, står de unge overfor- eller er i gang med deres første egentligt valg af uddannelse. Derfor er det også naturligt for forældrene at have gjort sig nogle tanker om deres barns valg af uddannelse. Herigennem får undersøgelsen et validt billede af de tanker som forældre gør sig om deres barns fremtid, samt de uddannelsesstrategier dette indebærer. Som tidligere nævnt bør det dog påpeges at de såkaldte opdragelses- og uddannelsesstrategier ikke nødvendigvis er bevidste strategier, men at forældrene blot agerer efter deres habitus, som ligeledes er formet gennem deres sociale baggrund (mere om dette i specialets teorikapitel) (Bourdieu 1997a:149-172). Specialet har til hensigt at identificere opdragelses- og uddannelsesstrategierne via familiens praksisser, væremåder og virkelighedsforståelser (se nærmere i kapitel 2).

Som nævnt er specialet baseret på forældrenes udsagn (i stedet for den unges), hvilket er grundet i problemstillingens fokus; opdragelses- og uddannelsesstrategier. Fokus ligger således ikke på den unges faktiske valg af uddannelse. Det kunne dog være ønskværdigt også at have interviews med de unge, for at drage parallel mellem forældrenes og den unges udsagn.

I dette speciale har jeg valgt at fokusere udelukkende på primærsocialiseringen af barnet, nemlig socialiseringen med forældrene. Heri ligger også et bias, idet der også er andre socialiseringsfaktorer, der kan have indflydelse på den unges virkelighedsforståelse og dermed også valg af uddannelse. Disse andre socialiseringsfaktorer kan være venner, lærere samt skole og andre institutioner der har en væsentlig plads i barnets liv. Disse andre socialiseringsfaktorer, vil ikke blive undersøgt i indeværende speciale, da det er meget tids- og ressourcekrævende at undersøge alle socialiseringsfaktorer med den analytiske tilgang, der er valgt. Derudover formodes forældrene at være den socialiseringsfaktor, der har den største indflydelse på den unge, og dermed den der bør undersøges (Bourdieu 1986, 1995).

Endvidere er der yderligere faktorer, der kan have indflydelse på barnets valg af uddannelse samt på, hvad forældrene tænker om deres barns fremtid. Disse faktorer kan være den unges kognitive evner eller hvis den unge har et mentalt handicap. Faktorer som disse har jeg naturligvis ikke mulighed for at undersøge i indeværende speciale, da det vil være for tids- og ressourcekrævende. Informanterne vil dog blive valgt ud fra at deres barn har gået i en almen normal folkeskole (eller tilsvarende), hvorfor man må gå ud fra at den unge har evner der svarer til at kunne deltage i almen undervisning.

## Litteraturreview

---

I tidligere afsnit er emne og problemstilling sat ind i den samfundsmæssige kontekst. Dette er gjort for at opnå forståelse for – samt give læser en forståelse for – hvorfor specialets problemstilling er værd at undersøge. Nedenstående afsnit har til hensigt at danne et overblik over den mest relevante viden på området samt skrive specialet ind i den nyeste forskning på området. Herigennem sættes en ramme for, hvorledes specialet kan bidrage med nye perspektiver på undersøgelsesområdet og eventuelt generere ny viden.

Litteraturreviewet er inddelt i to overordnede dele. Første del fokuserer på at kortlægge den mest relevante viden inden for emnet. I denne del af litteraturreviewet, har jeg valgt at fokusere udelukkende på social mobilitet og social reproduktion *i Danmark*. Valget herfor beror på, at det er den danske kontekst af problemstillingen, der søges belyst i dette speciale, hvorfor vi med rette kan indskrænke viden om fænomenernes udbredelse til denne region. Jeg er dog bekendt med, at social arv og social mobilitet også er problematikker, der undersøges i mange andre lande end Danmark. Resultaterne varierer fra land til land ligesom de også varierer ift. undersøgelsesernes tilgange (Munk et al 2015). I dette litteraturreview kommer vi (ligeledes) til at erfare, at forskere langt fra er enige om hvordan vi måler fænomenerne, idet de har forskellige tilgange - også derfor er en indskrænkning til Danmark fordelagtigt.

På nuværende tidspunkt er der ikke nogen tvivl om, at der findes social arv. Dette er gang på gang påvist gennem en række undersøgelser, hvorfor forskning nu koncentrerer sig om udbredelsen af den sociale arv samt hvordan denne brydes (Mehlsen 2015).

I litteratursøgningen fandt jeg frem til forskningsartiklen *'social arv og mønsterbrydere: Hvem er de, og hvilke opvækstfaktorer gør en forskel?'* af sociologer og samfundsforskerne Mads Meier Jæger og Anders Holm, 2007. Denne artikel operationaliserer begrebet mønsterbrydere i en definition, der betragter begrebet som et samfundsmæssigt fænomen, hvilket Jæger og Holm bruger til at identificere hvem mønsterbryderne er. Datamaterialet som dannede baggrund for Jæger og Holms undersøgelse var den såkaldte Ungdomsforløbsundersøgelse bestående af et repræsentativt udsnit på 3100 danskere født i 1954. I nævnte artikel defineres mønsterbrud som:

*” [...]personer, der, baseret på forskellige sociale klassifikationer (fx uddannelsesniveau, erhvervs- eller socialklasseposition, relativt indkomstniveau), har oplevet en op- eller nedadgående mobilitet i forhold til deres forældres position” (Jæger et al 2007:184).*

Jæger og Holms analyse tager udgangspunkt i relationen mellem respondentens faders erhvervsposition og respondentens egen erhvervsposition i 47-årsalderen. Denne artikel inkluderet i litteraturreviewet på trods af den ikke beskæftiger sig med uddannelse, for at pointere at der findes forskellige måder at måle social mobilitet, hvilket ganske logisk er grunden til at forskere finder forskellige resultater. Derudover giver artiklen yderligere informationer om hvem mønsterbryderne er, samt hvilke faktorer man ”kæmper imod” i kampen for yderligere (opadgående) social mobilitet. Jæger og Holms analyse tager udgangspunkt i en erhvervsklassifikation, der skelner imellem fem erhvervsplaceringer: ledende funktionærer (topchefer og funktionærer med lederansvar),

funktionærer (mellemedere og ansatte i ikke-manuelle professioner), selvstændige, fagligt arbejder og ufaglært arbejder. Resultatet af analysen viser, at det drejer sig om 45 pct. af respondenterne der har oplevet en opadgående mobilitet, mens 27 pct. har oplevet en nedadgående mobilitet. I videre analyse af resultaterne fandt de frem til fire mobilitetsgrupper: *Næsten-højdespringere* (et trins opadgående mobilitet), *De Stationære*, *Højdespringere* (to eller flere trins opadgående mobilitet) og *De Faldne Overklassebørn*. Derudover finder Jæger og Holm at kognitive evner, skoleglæde og relativ fattigdom kun har en lille betydning for grupperne *Næsten-højdespringere* og *Højdespringere*, mens disse alle har stor betydning for *De Stationære*. Kognitive evner, skoleglæde og relativ fattigdom har således ikke noget at sige for de grupper der viser opadgående mobilitet, hvorimod alle disse har betydning for den gruppe der ikke udviser mobilitet (Jæger et al 2007:179-207). Af artiklen kan vi altså konkludere at de immobile er berørt af nogle faktorer, der er svære at afhjælpe. Der er dog generel opadgående mobilitet i samfundet, hvilket kan skyldes den generelle udvikling i samfundet; forøget rigdom, økonomisk lighed samt lettere adgang til uddannelse. I undersøgelsen ser vi dog også nogle udviklingstendenser, som vi endnu har svært ved at forklare.

Hvis vi fokuserer på uddannelsesmobilitet, lavede professor i statskundskab Martin D. Munk, i samarbejde med James McIntosh, i 2015 undersøgelsen: '*An Explanation of Intergenerational Educational Mobility Using The Correlated Mare Model: A Danish Test Case*'. I denne undersøgelse bruger Munk og McIntosh den korrelerede Mare Model til at afgøre om der har været nogen ændringer i intergenerations uddannelsesmobilitet i Danmark. Deres analyse er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, hvorfra de anvender to kohorter af 23-årige danskere født i henholdsvis 1962 og 1982. Alle som var 23 år gammel og født i Danmark, var inkluderet i samplet. I studiet undersøges studiedeltagelse, nærmere bestemt 1) gennemførsel af gymnasium og 2) optag på universitetet for de to kohorter af danskere. Styrken og relevansen af denne undersøgelse ligger i, at den netop er baseret på registerdata for (stort set) alle danskere der opfylder kriterierne for at blive inkluderet i de to kohorter. Disse to kohorter kan således sammenlignes med meget lidt usikkerhed, hvor der måles rent statistisk om der har været nogen ændringer i studiedeltagelse i Danmark. Skønt der i dette studie foretages to analyser, ligger der primære fokus på gennemførsel af gymnasium for de to kohorter af 23-årige. Baggrunden herfor er, som Munk og McIntosh påpeger, at respondenternes uddannelsesmuligheder (hvortil de tænker på optag på universitet), er defineret af om respondenterne får en gymnasie grunduddannelse eller ej (Munk et al 2015:6).

Af interessante resultater fra deres analyse ses, at variabler for familiebaggrund gennemsnitligt har fået mindre betydning i begge analyser. Derudover er der, for at bruge Munk og McIntosh' ord,



dramatisk forøgelse i sandsynligheden for at gennemføre en gymnasieuddannelse for alle respondenter uanset deres socioøkonomiske baggrund (Munk et al 2015:19-20). Der påpeges dog at familiebaggrund fortsat har i væsentlig betydning i forskelle for om respondenterne får en gymnasieuddannelse. Forældrenes uddannelsesniveau og husstandsindkomstens var de mest betydningsfulde variabler i dette. Derudover var forældrenes beskæftigelse, antallet af søskende, om faderen var fuldtidsansat og familie med enlig mor også af betydning for om respondenterne får en gymnasieuddannelse (Munk et al 2015). Af denne undersøgelse kan vi altså konkludere, at der generelt ér sket en ændring i den positive retning af intergenerations uddannelsesmobilitet i Danmark, men at familiebaggrund fortsat er forklarende for de forskelle der ses i hvem der får en gymnasieuddannelse. Ligesom i Jæger og Holms undersøgelse, kan denne udvikling (til dels) tilskrives den generelle samfundsudvikling samt diskursen om mere uddannelse. Derudover er der som nævnt stadig forskelle i erhvervelse af uddannelse, der kan forklares med forskellene i familiebaggrund, hvortil der kan være tale om reproduktionsstrategier.

Trods samfundsudviklingens positive indvirkning på social mobilitet, er der som nævnt stadig en social reproduktion som bevirker til at opretholde, eller fastholde, de sociale skel i samfundet. I en artikel af Jens Bonke og Martin D. Munk fra 2003, stilles der spørgsmål til om der overhovedet er nogen social mobilitet i Danmark, og at udviklingen ift. øget uddannelsesniveau, bedre erhvervsplacering mv. blot er skyldes samfundets strukturelle ændringer (Bonke et al 2003).

I artiklen *'Kassen, kulturen og kontakterne: Økonomisk, kulturel og social kapital i to generationer'* af lektor Kristian Bernt Karlson og professor Mads Meier Jæger, undersøges den sociale reproduktion over to generationer. I nævnte undersøgelse benytter Karlson og Jæger den konfirmative faktoranalyse til at konstruere latente variabler for de tre primære kapitalformer i to generationer af samme familier. Deres analyse operationaliserer Pierre Bourdieus teorier, der overordnet siger, at de tre kapitalformer isoleret set kan ses som ressourcer, der får deres værdi i relation til andres beholdning af ressourcer, hvortil ressourcerne kan bruges til at fremme individers sociale position i samfundet. Sammenhæng mellem mængde og sammensætning af kapitalformerne kan således tolkes som et udtryk for social ulighed i samfundet, ligesom sammenhæng mellem kapitalerne over to generationer af samme familie er et udtryk for den sociale arv. Centralt i Bourdieus teori er at det lige så meget handler om de immaterielle ressourcer, en fornemmelse, evne og orientering, der er indlejret i kroppen på individet, og som ikke nødvendigvis er bevidst for individet. I forhold til dette, er en central pointe, at denne sans for investering i kapitalerne også er socialt arvet. I Karlson og Jægers undersøgelse af den sociale reproduktion af kapitalerne er antagelsen, at de tre indikatorvariable

indirekte måler både de materielle og immaterielle aspekter af kapitalerne. Deres analyse er baseret på data fra den såkaldte Ungdomsforløbsundersøgelse (UFU), som er en kohorteundersøgelse med en repræsentativ stikprøve på 3151 danskere, der alle er født i eller omkring 1954. Interessant for dette er at denne analyse om social reproduktion er baseret på samme data fra den første redegjorte undersøgelse af Jæger og Holm, der undersøger og påviser en rimelig grad af social mobilitet.

Karlson og Jægers analyse viser at der er en stærk sammenhæng mellem kapitalerne i begge generationer: *"I begge generationer tenderer folk med en stor (lille) beholdning af én kapital til også at have en stor (lille) beholdning af en anden kapital"* (Karlson et al 2011:74). Der er altså et udtalt hierarki i fordelingen af kapitalformerne i Danmark. Derudover viser analysen en stærk sammenhæng mellem økonomisk- og kulturel kapital over de to generationer, mens kulturel kapital har en lav til moderat sammenhæng. Vi kan således konkludere at beholdningen af de tre kapitalformer er stærkt sammenvævede i det danske samfund, og at de relative beholdninger af de tre kapitalformer i høj grad "nedarves" fra forældre til børn (Karlson et al 2011). Karlson og Jægers studie har speciel relevans for specialet, idet de anvender Pierre Bourdieus teoretiske univers og operationaliserer de tre kapitalformer i målbare latente variabler. I mit speciale vil jeg ligeledes anvende Bourdieu. Dog vil specialets fokus i særdeleshed ligge på de immaterielle socialt reproducerede ressourcer, som også omtales i dette studie. Derudover viser resultaterne af dette studie, som nævnt, at alle tre kapitalformer er socialt reproduceret og nedarvet fra forældre til børn. Endvidere skriver Karlson og Jæger at deres model er meget beskrivende ift. hvordan billedet ser ud i Danmark, men at den siger intet om årsagssammenhænge eller at forstå hvorfor det forholder sig sådan. Herved opfordrer de fremtidig forskning til udforske *"[...] de strategier, som forældre bruger for at sikre deres børn en god position i samfundet"* (Karlson et al 2011:77).

I artiklen *'Præferencer for reproduktion? En analyse af den sociale stratificering af danske unges uddannelsesforventninger i henholdsvis 1968 og 2011'* af Kristian Bernt Karlson, kommer vi endnu tættere på den sociale reproduktion og de nedarvede sociale præferencer og strategier. I denne artikel redegør Karlson for sin undersøgelse, hvor han undersøger klasseforskelle i unges forventninger til deres uddannelsesmæssige fremtid for to kohorter af danske unge i henholdsvis 1968 og 2011. Hertil er hypotesen at de sociale uligheder i unges uddannelsesforventninger er drevet af familierodfæstede præferencer for fastholdelse af sociale privilegier over generationer. Ligesom tidligere bidrag i litteraturreviewet, er Karlsons analyse baseret på data fra den såkaldte Ungdomsforløbsundersøgelse (UFU). I denne undersøgelse tager han dog udgangspunkt i John H. Goldthorpes teori Rational choice, der, som navnet lyder, lægger vægt på det rationelle valg frem for internaliserede værdier som

Pierre Bourdieu gør. I analysen måles uddannelsesforventninger i første kohorte ift. om de forventer at gennemføre en gymnasieuddannelse, mens uddannelsesforventninger i anden kohorte måles ift. om de forventer at gennemføre en universitetsuddannelse. Dette valg begrundes han med, at der er 40 år imellem de to kohorter, hvor samfundets og individers syn på uddannelse er anderledes i dag, end det gjorde dengang.

Analysen viser at de sociale skævheder i unges uddannelsesforventninger stort set er uforandrede over de 40 år, der adskiller de to kohorter. I 1968 forventede 32 procent af den øvre middelklasse at afslutte en gymnasieuddannelse, mens det kun gælder 10 procent af ufaglærtes børn. Stort set samme mønster ses i anden kohorte, hvor 39 procent af den øvre middelklasses unge forventer at afslutte en universitetsuddannelse, men dette kun gælder for 21 procent blandt børn af ufaglærte arbejdere. Derudover viser yderligere analyser af forældrenes forventninger til de unge er stort set identiske til de unges egne forventninger. I analysen har Karlson også kontrolleret for variable indkomst samt den unges kognitive færdigheder, for at disse utilsigtede forklarende faktorer ikke afspejler undersøgelsens resultater. Af denne artikel ses, hvordan familiers reproduktionsstrategier går i arv over generationer, hvilket i Karlsons undersøgelse giver sig til udtryk i forventninger til den unges uddannelse. Mens Karlson i ovennævnte undersøgelse dokumenterer konsekvenserne af de uddannelsesstrategier, vil jeg i dette speciale søge, at forstå hvordan disse strategier overleveres fra generation til næste. Hertil ligger fokus ikke på konsekvensen af strategierne men på internaliseringen af disse.

Den anden del af litteraturreviewet inddrager kilder, der bidrager med perspektiverende indblik i specialets problemstilling. Disse kilder har en mere kvalitativ karakter og kan således give et forståelsesmæssigt indblik i problemstillingen, samt hvordan denne belyses kvalitativt.

Professor Annette Lareau fra University of Pennsylvania udgav i 2003 bogen 'Unequal Childhoods – Class, Race and Family Life', omhandlende hverdagslivet i familier fra forskellige sociale baggrunde. I undersøgelsen ønskede Lareau at komme dybere ind i forståelsen af forældre-børn dynamikken, end tidligere undersøgelser havde præsteret (Lareau 2003:8). Empirien bag denne bog er baseret på et bredt omfang af forskellige kvalitative metoder, bl.a. dybdegående observationer af 12 forskellige familier.

I undersøgelsen finder Lareau ud af, at middelklassefamilier opdrager deres børn på en anderledes måde end arbejderklassefamilier. Dette fund var konsistent på tværs af køn og etnicitet. Opdragelsesstilen for børn af arbejderklassefamilier var præget af længere perioder af ustruktureret

tid, hvor børnene kunne gøre hvad de havde lyst til og var overladt til sig selv. Derudover var kommunikationen mellem forældre og børn relativt ensidig, hvor forældrene giver ordre i stedet for at indgå i dialog med børnene. Den generelle holdning blandt forældre i arbejderklassefamilier er, at de skal være der for børnene, men at børnene bliver voksne gennem en naturlig proces uden behov for megen interferens fra voksne. Denne opdragelsesstil kalder Lareau 'Natural Growth Parenting' (Lareau 2003). Opdragelsesstilen for børn af middelklassefamilier var i stedet præget af en dyrkelse af børnene, hvor forældrene driver deres børn til en række aktiviteter; sport, musik, mv. Børnene bliver opfordret til at spørge læreren om hvorfor de ikke fik en bedre karakter. Derudover snakker forældrene i middelklassens familier med børnene konstant, ligesom at disciplineringen også bliver et spørgsmål om forhandling og kompromisser. Lareau mener at disse fund har en stor indvirkning på børnenes fremtid. Hun mener at middelklassebørn lærer fra en tidlig alder at udfordre autoritet, navigere i bureaukratiet og håndtere deres tid. Arbejderklassebørnene mangler denne "træning". Med dette argumenterer Lareau at middelklassebørn er opdraget på en måde, der giver dem fordele og de nødvendige dispositioner til at forblive i middelklassen. Denne bog er interessant for nærværende speciale, idet den netop belyser opdragelsesstrategierne i forskelligt stratificerede familier. Ud fra et Bourdieu perspektiv kan vi sige, at Lareau undersøger skellet i *mængde kapital*. I nærværende speciale søger jeg at identificere opdragelses- og uddannelsesstrategierne i forhold til både *mængde- og sammensætning af kapital*.

Dette speciale er i høj grad inspireret af forsker på Norges Institutt for sosiologi og samfundsgeografi, Helene Aarseth artikel 'Lyst til læring eller "fit for fight"? Middelklassefamiliens læringskulturer'. Formålet med Aarseths undersøgelse var at forstå de systematiske forskelle i skolepræstationer. Hendes hypotese var, at unges skolepræstationer er et produkt af de forskelligartede læringskulturer i familierne:

*"Jeg argumenterer for at middelklassefamiliens læringskulturer handler om noe mer, og kanskje også noe mer grunnleggende enn fulle bokhyller og kvalifisert leksehjelp: Det handler om en følelsesmessig internalisering av en bestemt læringsmotivation"* (Aarseth 2014:168).

Denne internalisering bliver skabt i familiens hverdagsliv, gennem måden familiens hverdag hænger sammen på; familiens praksisser, væremåder og virkelighedsforståelser. Som det fremgår, er nærværende speciale inspireret af denne artikel. Aarseths analyse tager udgangspunkt i interviews med to grupper af forældre fra middelklasse, betegnet 'den kulturelle middelklasse' og 'den økonomiske middelklasse'. Den kulturelle gruppe består af forældre, der begge har højt uddannelsesniveau, som

arbejder med produktion og forvaltning af kunstske og idéer. Disse forældre arbejder som forskere, konsulenter, arkitekter eller journalister. Den økonomiske gruppe består af forældre, der er knyttet til det øvre segment i det private erhvervsliv, og som arbejder som mæglere, partnere, investorer eller administrerende direktører. I interviewene fokuseres der på hvordan forældrene i disse to grupper fortæller om deres hverdagsliv og forældrepraksisser, samt hvordan disse praksisser stimulerer barnets læringsmotivation. Hertil er Aarseth især interesseret i emotionelle investeringer i barnets opdragelse dvs. hvad forældrene gør for at guide og/eller dyrke børnenes interesser.

I undersøgelsen finder Aarseth frem til både ligheder og forskelle i de to middelklassers læringskulturer. Af interviewene fremgår det, at begge grupper af forældre er meget investeret i deres barns fremtid, hvortil hver af de to grupper har deres egen tilgang til hvordan dette foregår. I begge grupper bliver barnet fra en tidlig alder hevet med til kulturelle begivenheder som teater, koncerter og engagementer, ligesom at begge grupper af forældre også er stærkt involveret i børnenes fritidsinteresser; fodbold, skiklub, mv. Kulturfamiliens læringskulturer har Aarseth døbt 'lyst til læring', hvilket er meget sigende for hvordan læring foregår i disse familier. I denne læringskultur betragtes barnets lyster og interesser som "grundstoffet" eller udgangspunktet for al læring og personlig vækst. I disse familier bliver barnets interesser, hvad end det drejer sig om fodbold eller litteratur, sat i centrum, hvorfor forældrene også kommer til at engagere sig i disse interesser. Økonomifamiliens læringskultur har Aarseth døbt 'fit for fight', idet denne læringskultur handler om at hjælpe barnet på "rette" kurs ved at pace barnet og dermed give ham/hende den bedste start på livet. I denne læringskultur er der en skarp opdeling af arbejde og fornøjelse, hvortil tilgangen er, at man må være disciplineret og arbejde hårdt for at man derefter kan nyde. I disse familier bliver barnet dyrket til at være den bedste de kan være. Aarseth artikel om middelklassefamiliers læringskulturer har stor relevans for indeværende speciale, idet de omtalte læringskulturer kan siges at være lærings- og uddannelsesstrategier. Hvor vi tidligere så Lareau undersøge skellet i mængde kapital, undersøger Aarseth i denne artikel sammensætningen af kapital. Da dette speciale netop undersøger lærings- og uddannelsesstrategier, kan jeg drage nytte af hvordan Aarseth har undersøgt disse. Hertil vil jeg lade mig inspirere af, hvad Aarseth omtaler som 'emotionelle investeringer' samt hvordan forældrene guider og/eller dyrker børnenes læring og interesser. Disse elementer vil spille en central rolle i specialets indsamling af empiri. Endvidere ligger Aarseths grupperinger af forældre tæt op ad Pierre Bourdieus såkaldte kulturelle- og økonomiske elite, hvorfor denne artikel har yderligere relevans for specialets problemstilling. I artiklen ser vi hvordan læringskulturerne i de to grupper af forældre er forskelligartede. Af dette kan vi således udlede hypotesen til indeværende speciale: de eftersøgte

lærings- og uddannelsesstrategier ikke blot drejer sig om mængde men også sammensætningen af kapital i familierne. I næste kapitel af specialet vil jeg uddybe hvordan Bourdieus begrebmæssige univers anvendes i analysen.

Af ovenstående litteraturreview ser vi således en udlede følgende vigtige pointer. For det første kan vi konkludere, at der er en generelt opadgående mobilitet, herunder også uddannelsesmobilitet, i samfundet. Denne udvikling kan til dels tilskrives samfundsudviklingen; øget vækst og rigdom i samfundet, velfærdsstatsforordninger og ekspansion af uddannelsessystemet. Der er imidlertid stadig klare skel imellem de sociale klasser, hvorfor der må eksistere en social reproduktion, der bevirker til at fastholde disse skel. Derudover ser vi, hvordan kapitalerne samt uddannelsespræferencer, bliver reproduceret over generationer.

Den næste vigtige pointe ligger i at familie- og forældrepraksisser øjensynligt er forskellige på tværs af sociale klasser. Vi ser for det første et skel imellem *mængde kapital*, hvor middelklassebørnenes udvikling og interesser bliver kultiveret af deres forældre, mens arbejderklassebørns udvikling bliver overladt til en naturlig gang. Dernæst ser vi ligeledes et skel i *sammensætning* af kapital, hvor børn af den økonomiske middelklasse bliver dirigeret ift. hvad de skal interessere sig for, mens børn af den kulturelle middelklasse bliver opfordret og hjulpet til at følge deres egne interesser. I ovenstående studier argumenteres der for at forældrepraksisserne kan give børnene fordele i deres fremtid mht. at fastholde familiens position i samfundet, og at der sker en følelsesmæssig internalisering af en bestemt læringsmotivation. I dette speciale søger jeg ligeledes at forstå denne sociale reproduktion, der bevirker til at fastholde de sociale skel i samfundet. Hertil argumenterer jeg for, at det drejer sig om forskelligartede reproduktionsstrategier, som familier benytter sig af, for at bibeholde og/eller forbedre deres sociale position i samfundet. I forhold til dette argumenteres der for at mønstrene reproduceres af praksisserne i de sociale grupper, gennem en nærmest systemisk logik.



# Kapitel 2

## Hvorfor Bourdieu?

---

Indeværende speciale er i høj grad inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieus teoretiske univers. Bourdieus teoretiske og empiriske studier er bredt anerkendte inden for sociologien, hvortil et af hans væsentligste bidrag består i teorien om social reproduktion – hvordan social ulighed skabes og genskabes over generationer. Der er flere årsager til at jeg har valgt at anvende Bourdieu i dette speciale:

For det første, etablerer Bourdieu ikke blot sammenhænge enten teoretisk eller empirisk, men søger altid at sammenholde dem i hans værker: ”*Theory without empirical research is empty, empirical research without theory is blind*” (Bourdieu 1988:774-775). I ovenstående citat, hvor Bourdieu citerer filosofen Imanuel Kant er pointen, at teori og empiri er to uundværlige aspekter af videnskabelig forskning. Derfor anvendte Bourdieu altid sine teoretiske forestillinger på empirisk materiale (og omvendt) i sin videnskabelige praksis. Herved får Bourdieus værker en styrke i både at *forstå* og *forklare* sociale fænomener. Dette speciale har imidlertid det primære formål, at forstå reproduktionen af opdragelses- og uddannelsesstrategier, ved at anvende Bourdieus teoretiske univers som det forklarende element. Herved adopteres Bourdieus virkelighedsforståelse samt de begrebsmæssige operationaliseringer af denne.

For det andet fremhæver Bourdieu, at social ulighed og social arv foregår i flere dimensioner og handler om både materielle og immaterielle ressourcer (Bourdieu 1986:241-258). Dimensionerne introduceres med kapitalformerne: *Økonomisk-*, *kulturel-* og *social kapital* (hvilket vi kommer tilbage til). Relationerne i det sociale rum er konstitueret ud fra fordelingen af de forskellige kapitalformer, på et bestemt tidspunkt i *samfundets historie* og inden for forskellige *felter* (Bourdieu 1986:241-258). Det handler således om mere end blot mængde ressourcer – også sammensætningen af ressourcer er vigtige for at forstå de sociale skel i samfundet. Dette står i lig med specialet, idet der forventes at identificere forskelligartede lærings- og uddannelsesstrategier alt efter mængde og sammensætning af kapitaler.

For det tredje kan Bourdieus teorier operationaliseres, ligesom han selv har vist i et utal af undersøgelser. Da Bourdieus teoretiske univers er meget omfattende – så meget at de til forveksling kan minde om en ’grand theory’ – vil specialet have fokus i et selekteret udsnit af hans begreber.



I dette speciale vil der hovedsagligt tages udgangspunkt i begreberne *sociale positioner*, *habitus*, *dispositioner* og *strategier*. Disse begreberne kommer i spil, idet analysen har til formål identificere forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier, samt hvilke sociale positioner og habitusser, der ligger til grund for disse. Et mindre udvalg af andre teoretiske begreber, *kapitalerne* og *symbolsk vold*, vil optræde i en mindre grad. Disse er ikke det analytiske fokus, men kan stadig bidrage til en bedre forståelse for hvad der observeres. Andre begreber, eksempelvis *feltes*, er udeladt idet de har ringe relevans for specialets problemstilling.

## Teoretisk inddragelse af Bourdieu

---

Indeværende speciale søger, som tidligere nævnt, at identificere forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier. Hertil formodes at identificere forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier, knyttet til familiernes sociale position i samfundet. Problemstillingen såvel som de bagvedliggende antagelser om virkelighedens beskaffenhed er tæt knyttet til Pierre Bourdieus virkelighedsforståelse. For at få en bedre forståelse for specialets ræsonnement, vil der herunder gives en kort præsentation af de relevante elementer i Bourdieus teoretiske univers samt hvordan disse er knyttet til indeværende speciale.

### Virkeligheden er relationel

Den tankegang som jeg indleder med at præsentere, er den som Bourdieu præsenterede i hans værk *La Distinction* (1979). Bourdieu argumenterer for at alt form for menneskelig erkendelse af den sociale verden er relationel. Det vil sige at:

”[...] *egenskaber står altid i relation til gruppens position i et bestemt socialt rum, ligesom de står i relation til det udbud af goder og praktikker som en given samfundsformation overhovedet gør det muligt at bringe i spil. På et hvilket som helst tidspunkt i et hvilket som helst samfund har man altså at gøre med et sæt af sociale positioner der igennem en homolog relation er knyttet til et sæt af aktiviteter eller goder*” (Bourdieu 1997a:20).

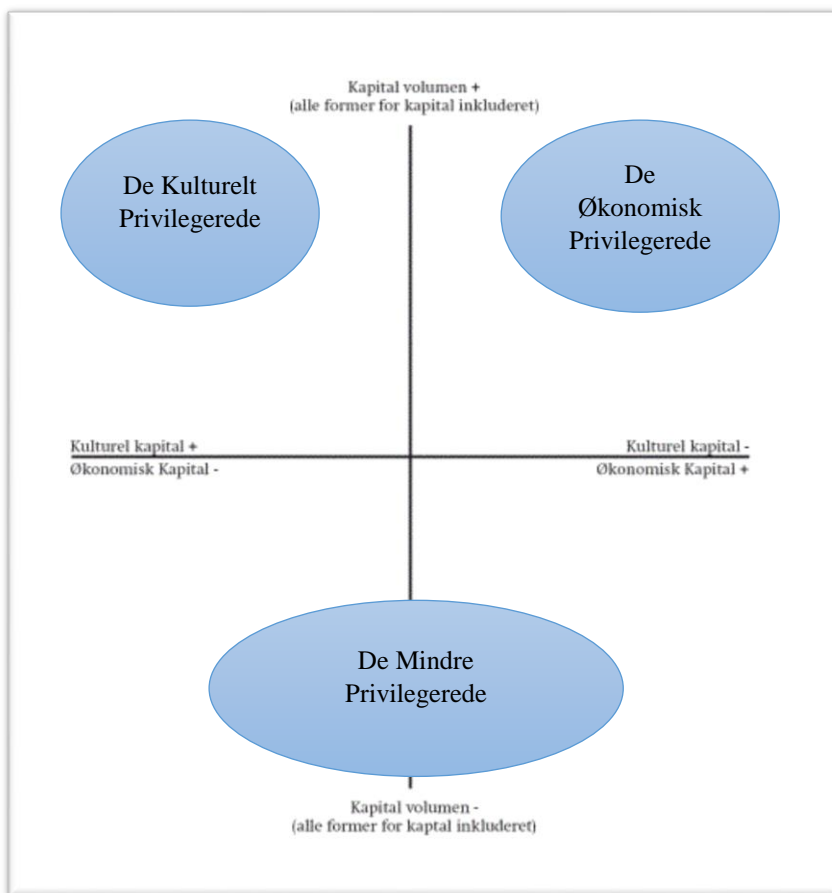
Hermed menes altså at sociale positioner, aktiviteter og goder er indbyrdes karakteriseret i et relationelt forhold til hinanden. For yderligere præcisering af hvordan dette skal forstås kan også siges, at egenskaber kun eksisterer og får betydning i relationen til andre egenskaber. Der kan således kun være tale om sociale klasser og sociale praksisser idet der er forskelle/distinktioner imellem dem: arbejderklasse eller middelklasse, fodbold eller golf osv. (Bourdieu 1995).

Hele idéen om forskelle og afstande ligger til grund for selve begrebet *det sociale rum*. Rummet består af et sæt af distinkte og sameksisterende positioner, der adskiller sig fra hinanden. Disse positioner er defineret i forhold til hinanden, hvor de kan befinde sig tæt på, langt fra eller måske i en bestemt orden i forhold til hinanden. Herved kan positionerne fortælle noget om de forskellige distinktioner imellem sociale grupper og sociale praksisser. På samme måde tager specialet udgangspunkt i familier fra forskellige sociale positioner, for at få en større forståelse for de sociale grupperes praksisser. Og ligesom Bourdieu argumenterer for, at praksisserne bevirker til at reproducere de sociale mønstre (Bourdieu 1996, 1997a), vil jeg forhåbentligt få en større forståelse for den sociale reproduktion ved at studere de sociale grupperes praksisser.

Jo tættere agenterne (Bourdieu's begreb for individer) befinder sig på hinanden indenfor dimensionerne i det sociale desto mere har de til fælles, og omvendt jo længere de befinder sig fra hinanden desto mindre har de til fælles. Den rumlige afstand har til hensigt at afspejle dimensioner af relationelle forhold i den sociale virkelighed (Bourdieu 1995:32-33). Det sociale rum som Bourdieu præsenterede i *La Distinction* har to dimensioner. Første dimension er den samlede mængde kapital individer besidder dvs. om de ligger højt eller lavt ift. mængde/volumen af kapital relativt til andre individer. Anden dimension er sammensætningen af individers kapital, dvs. om de besidder mest af økonomisk- eller kulturel kapital relativt til andre individer (Bourdieu 1995:35). Det er de samme dimensioner som jeg tager udgangspunkt i, i udvælgelsen af informanter til dette speciale. Årsagen herfor beror på, at det velsagtens endnu er disse dimensioner, der er mest gældende for første verdens vestlige samfund, hvilket også bekræftes af det utal af videnskabelige undersøgelser, der beskæftiger sig med økonomisk og kulturel kapital (jf. litteraturreview). Den sociale verden kan ganske vist belyses (og grupperes) ud fra flere dimensioner, eksempelvis social kapital som Bourdieu også benytter. I dette speciale er informanterne dog udvalgt ud fra det todimensionelle rum som Bourdieu præsenterer i *La Distinction*. Informanterne udvælges ud fra distinktionerne De Kulturelt Privilegerede, De Økonomisk Privilegerede og De Mindre Privilegerede, som det ses i nedenstående figur<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Mere om udvælgelse af informanter i [kapitel 4](#).



## Akkumuleret historie

Et andet væsentligt element i Pierre Bourdieus teoretiske univers, er forståelsen at den sociale verden består af akkumuleret historie. I forhold til dette genintroducerer han begrebet kapital, som originalt kommer fra økonomisk videnskab. I økonomien forstås kapital som en beholdning eller besiddelse (typisk af økonomiske ressourcer), som kræver en investering for at få den til at yngle. Bourdieu anvender begrebet på samme måde i hans tre primære kapitalformer: Økonomisk kapital (Penge og ejendom), kulturel kapital ((ud)dannelse og kulturelle genstande) og social kapital (socialt netværk). Det er volumen og sammensætning af disse kapitaler der udgør de relative positioner mellem individerne i det sociale rum.

I Bourdieus anvendelse af kapitalbegrebet findes der både materielle former- såvel som immaterielle inkorporerede/kropsliggjorte former for kapital (Bourdieu 1986:46). Hertil kan de immaterielle ressourcer siges at være en praktisk sans, en orientering, der er indlejret i kroppen på individet, og som ikke nødvendigvis er bevidst for individet (Bourdieu 1986:46, 1997a:23-24). Når kapitalerne går i arv er det således ikke blot et spørgsmål om direkte overførsel af materielle goder, men i høj grad

også et resultat af en langvarig socialisering af evner og kompetencer til at forstå det ”sociale spil”. Denne oplærte investeringssans og inkorporerede orientering bevirker til at fastholde og bevare familiens sociale position i samfundet (Bourdieu 1986:46, 1996:272-278). Det er specielt disse immaterielle ressourcer, denne socialt indlærte investeringssans og orientering, som er relevante i dette studie af opdragelses- og uddannelsesstrategier. Specialet undersøger således distinktionerne i de forskellige praksisser for at få et indblik i, hvordan forældrene anvender deres materielle og immaterielle ressourcer i hverdagen med børnene. Dette kan eksempelvis være i håndteringen af børnenes fritid, hvilket også var en væsentlig distinktion mellem klasserne i både Annette Lareaus studie og i Helene Aarseths studie (jf. litteraturreview). I Lareaus studie så vi at der var stor forskel mellem arbejderklasse og mellemklasse ift. om deres børnene var herre over deres egen fritid: Arbejderklassens børn var ustruktureret og de måtte bruge deres tid på hvad de ville, mens mellemklassens børn blev drevet til diverse fritidsaktiviteter. I Aarseths studie så vi ligeledes at der var stor forskel mellem den kulturelle gruppe og den økonomiske gruppe ift. om børnene var herre over deres egen fritid: Den kulturelle gruppes børn blev opfordret og hjulpet til at følge deres interesser – hertil så vi sågar forældrene optage samme interesser for at støtte børnene. Den økonomiske gruppes børn blev både drevet men også guidet i hvilke interesser de skulle interessere sig for – hvis forældrene skønner at det er godt at interessere sig for fodbold (eller golf for den sags skyld), vil de således opfordre børnene til at interessere sig for dette. Dette er et godt eksempel på hvordan forældrene anvender både deres materielle og immaterielle ressourcer i opdragelsen af deres børn.

Der er imidlertid lidt forskellige karakteristika for de tre primære kapitalformer, samt deres individuelle betydninger for agenternes sociale reproduktion. Økonomisk kapital omfatter, som tidligere nævnt, penge, ejendom, aktier mm (Bourdieu 1986:46). Disse materielle goder går i arv via. legalt sanktionerede regler, og er således underlagt den samfundsmæssige diskurs om omfordeling af goder. Familier kan dog vælge at investere den økonomiske kapital, eksempelvis i børnenes uddannelse, og dermed bidrage til deres akkumulering af kulturel kapital. Den immaterielle form for økonomisk kapital kan gå i arv idet børnene internaliserer forældrenes forhold til penge, og således får indlært en investeringssans der er knyttet til den økonomiske kapital. I forhold til specialet kunne man forestille sig, at agenter med meget overvægt af økonomisk kapital, har en distinkt anden investeringsorientering (både i valg og forståelse) ift. uddannelse end agenter med overvægt af kulturel kapital. Bourdieu taler om at den økonomiske kapital er den mest grundlæggende kapitalform, idet den skaber gunstige betingelser for tilegnelsen af anden kapital (Bourdieu 1986:54).

Kulturel kapital omfatter kulturelle genstande, uddannelsesbeviser samt en særlig form for dannelse, der sætter agenten i stand til at vurdere og klassificere kunst og sprog (Bourdieu 1986:47). Kulturel kapital som materielle ressourcer kan være bøger, malerier osv, hvilket typisk går i arv på samme vis som ejendom. Uddannelsesbeviser betegner Bourdieu som institutionaliseret kulturel kapital, vis værdi anerkendes af samfundets institutioner (Bourdieu 1986:51). Den kulturelle kapital, der omfatter dannelse er produkt af kultivering, der foregår i langvarig socialisering (hovedsageligt i primærsocialiseringen) (Bourdieu 1986:48). Dette kan ske ved oplæsning af bøger, besøg af kulturelle seværdigheder og information om samfundet. Kulturel kapital er ifølge Bourdieu en af de mest effektive investeringer man kan gøre i sine børns fremtid (Bourdieu 1986:49, 1977). Dette passer således godt med specialets valg om at fokusere på uddannelsesstrategier. Afkastet af at investere i børnenes uddannelse er yderligere forstærket af, at uddannelsessystemet som institution premierer og sanktionerer<sup>3</sup> de forskellige måder at forholde sig til sprog og kultur på. Dette hænger sammen med at den kulturelle kapital er etableret i undersøgelsen af uddannelsessystemet. Hertil har familier, der allerede har akkumuleret meget kulturel kapital (traditionelt), en klar fordel for være succesfulde i dette felt (Bourdieu 1977; Bourdieu et al 1990). Med andre ord stemmer uddannelsessystemets værdier godt overens med den måde den kulturelle elite forholder sig til sprog og kultur på, idet det forekommer naturligt for de kulturelle. Der har således også en betydning hvilke arenaer (felter), de forskellige agenter befinder sig i og søger at være succesfulde i (Bourdieu 1996:272-295). I forhold til hvordan forældrene videregiver deres habitus, hvor uddannelsesstrategierne affødes af habitus, har felter dog kun meget lidt relevans, hvorfor der ikke bliver fokuseret mere på felter i dette speciale. I den analytiske diskussion vil der dog blive diskuteret, hvordan de identificerede opdragelses- og uddannelsesstrategier stemmer overens med uddannelsessystemets idealer.

Social kapital omfatter kontakter i agentens omgangskreds, som vedkommende kan bruge til at fremme sin sociale position i samfundet (Bourdieu 1986:47). Den sociale kapital kan anskues som omfanget og kvaliteten af disse kontakter. Disse kontakter kan bruges til at fremme det uddannelsesmæssige og økonomiske afkast, hvorfor Bourdieu betragter denne kapitalform som en ”multiplier” for de to andre kapitalformer (Bourdieu 1986:51). I nærværende speciale vil der være et delvist fravalg af den sociale kapital, idet fokus ligger i opdragelsen af børnene imellem forældre og

---

<sup>3</sup> Uddannelsessystemets rolle i samfundet lægger sig tæt op ad Bourdieus teori om Symbolsk Vold (Bourdieu et al 1990) og forskellige *Felter* (Bourdieu 1996). Disse har ikke nogen direkte betydning for specialet og er således udenfor specialets fokus. Af denne grund spiller disse elementer kun en mindre rolle specialet.

børn. Hvis informanter dog selv introducerer elementer af den sociale kapital, vil jeg dog betragte disse som betydningsfulde for opdragelsen af børnene.

## Habitus

Agenternes positioner i det sociale rum er, som det fremgår af ovenstående afsnit, udgjort af de relative mængder og sammensætninger af forskellige (materielle og immaterielle) ressourcer/kapitaler. I dette rum af forskellige positioner tilskrives et rum af forskellige positioneringer, hvortil et rum af dispositioner (eller habitus) er mellemlid (Bourdieu 1997a:23). Med dette menes at i rummet af skelsættende afstande, der er defineret af de to væsentligste dimensioner (økonomisk- og kulturel kapital), svarer et system af skelsættende afstande i agenternes (eller klassernes) egenskaber, dvs. de praktikker og goder de besidder. Til hver klasse af positioner svarer en klasse af habitus, hvilket igen er produktet af de sociale betingelser som vedkommende er (eller har været) præget af. I forhold til specialet, er der således forskellig habitus, der svarer til de sociale positioner i de tre udvalgte grupper: De Økonomisk Privilegerede, De Kulturelt Privilegerede og De Mindre Privilegerede. En person der er vokset op i et hjem hvor forældrene er lærere, arkitekter eller journalister vil således meget sandsynligt opfatte verden anderledes, samt have andre kriterier for bedømmelse af den, end en person der er vokset op i et hjem hvor forældrene er direktører og erhvervsledere i den private sektor. På samme måde vil børn af disse to grupper have mærkbart anderledes opfattelse af verden end børn, hvis forældrene er butiksassistenten eller ufaglærte. Bourdieu betegner habitus som:

*”Habitus er dette generative og samlende princip, der omsætter de indre relationelle karakteristika i en position til en samlet livsstil, dvs. til et samlet sæt af personvalg, valg af goder, valg af praktikker. [...] Habitus skelner mellem det gode og det dårlige, det rigtige og det forkerte, det fine og det vulgære etc.” (Bourdieu 1997a:24).*

I dette citat er det centrale også, at alle ikke skelner på samme måde, idet der er forskellig habitus knyttet til de forskellige sociale positioner. I forhold til dette speciale er det således de generative principper (habitus) som specialet søger at få et indblik i ved at analysere de tre udvalgte gruppers distinkte praksisser.

## Hvordan kan man interessere sig?

*Hvad* agenter interesserer sig for og, ikke mindst, *hvordan* de interesserer sig for dette, er stærkt knyttet til agenternes habitus. Ved at forstå praksisserne (*hvad* og *hvordan*) kan vi således blive klogere på agenternes habitus.

I forhold til at forstå hvordan man overhovedet kan interessere sig for noget, vil jeg starte med at præsentere Bourdieus forståelse for begrebet 'interesse'. Hertil foretrækker han at erstatte ordet interesse med enten investering eller *illusio* (Bourdieu 1997a:151). Det latinske ord 'illusio' er dannet af roden 'ludos', som betyder 'spil'. Med Bourdieus anvendelse af begrebet *illusio*, menes at være grebet af et spil, hvor agenten mener at det kan betale sig at spille spillet. Interesse i et spil eller *illusio* betegner således den betydning man tilskriver et socialt spil samt de der deltager i det. Heri ligger også en anerkendelse af at forfølge de mål eller indsats der opstår i det gældende spil (Bourdieu 1997a:151-152). I forhold til specialet kan vi med fordel betragte spillet som en forståelse/sans for betydningen af dét at tage en uddannelse. Dette ligger op ad den fremherskende diskurs i samfundet om at det er "godt" at tage en (længere) uddannelse – både for samfundet og individet (jf. 'problemfelt'). Idet agenternes tankegang stemmer overens med strukturerne i den verden de spiller med i, vil spillet forekomme indlysende (nærmest logisk), og selve spørgsmålet om at spille spillet eller ej, vil overhovedet ikke dukke op. Agenterne glemmer således at der er tale om et spil og ser det mere som en realitet. I et ikke-vestlige samfund, kan det være at forståelsen for dette spil virker fremmed eller nærmest fjollet og ligegyldigt. Bourdieu kalder det at agenterne har en sans for spillet (Bourdieu 1997a:152).

Der er imidlertid forskellige måder at spille spillet på. Disse kommer af de subtile kampe om monoopolet på at kunne gennemsætte den legitime måde at spille spillet. I et eksempel på dette drager Bourdieu nytte af stående modsætningsforhold indenfor sporten (Bourdieu 1997b). Heri består kampen i definitionen på den legitime sportsudøvelse, mellem professionelle sportspædagoger/idrætslærere og lægerne, dvs. mellem to forskellige former for autoritet: den pædagogiske og den videnskabelige. Den ene part har en nærmest asketisk filosofi, der lægger vægt på den naturstridige, på at man må anstrenge sig, rette op på ting, være retlinet. Den anden part har en nærmest hedonistisk filosofi og giver naturen fortrinsret, ved at reducere brugen af kroppen til en 'laissez faire' form for idræt hvor det blot gælder om kropsudtryk og bevægelse (Bourdieu 1997b:185-186). Lignende modsætningsforhold gør sig gældende på andre området, bl.a. indenfor opdragelse og uddannelse. De forskellige *ethos*' er nærmere bestemt af den *ethos*, der er

karakteristisk for de dominerende fraktioner af den dominerende klasse. Dette er knyttet til det samlede system af dispositioner, dvs. habitus der ligger til grund for de forskellige livsstile i det sociale rum. Heri består modsætningsforholdet i; opdragelse i modsætning i oplæring, karakter og vilje i modsætning til intelligens, sport i modsætning til kultur osv. Der er således forskellige måder klasserne forholder sig til opdragelse og uddannelse. Disse forskellige måder er defineret af forskellige succeskriterier for succes (Bourdieu 1997a:193, 1997b:183-185). På lignende vis er der en antagelse om at der er forskellige måder som de tre grupper af informanter – De Økonomisk Privilegerede, De Kulturelt Privilegerede og De Mindre Privilegerede – definerer succes, og dermed også hvordan de spiller spillet. Handler det om læring for lærings skyld eller er der en mere cost-benefit tankegang til grund for de forskellige praksisser?

### Strategier

Af ovenstående gennemgang af de mest relevante elementer i Bourdieus teoretiske univers ved vi, at en classes eksistensbetingelser er/bliver inkorporeret i dens habitus. I denne habitus indgår en form for praktisk sans, der svarer til en bestemt position i det sociale rum, og som styrer de forskellige former for social praksis. De forskellige klasser udvikler distinkte former for social praksis, gennem en historisk akkumulering af (især) internaliserede ressourcer, og gennem denne praksis opretholdes de sociale strukturer, som giver klassefraktionerne deres respektive positioner. Man kan således sige, at de dominerede forbliver domineret, mens de dominerende beholder deres dominerende positioner (Bourdieu 1996:264-268).

Agenternes rolle i den sociale verden er dog ikke fuldstændigt strukturelt fastlagte ligesom at individer ikke er, som man næsten kunne få en fornemmelse af, determineret til en bestemt position i det sociale rum (Bourdieu 1997a:155-163). Den sociale verden er skabt og skabes gennem sociale magtkampe, hvor agenterne i de forskellige klasser konstant søger strategier for at fastholde eller forbedre deres sociale position i samfundet (Bourdieu 1996:264-268, 1997a). Hertil fungerer familierne som kollektive størrelser (corporate bodies), der har en tendens til at videreføre deres sociale eksistens med alle dens magtbeføjelser og privilegier (Bourdieu 1997a:37). Denne tendens ligger til grund for reproduktionsstrategierne. Et eksempel på dette kunne være skolelæreren, der forsøger at hjælpe sine egne børn gennem skolen ved at motivere dem for en længere uddannelse, måske ud fra en tro om at dette vil hjælpe dem til en godt liv, eller måske ud fra egen interesse for boglige kunstskeber, hvorved uddannelse bliver et mål i sig selv. I forhold til dette eksempel kan det



se ud som om skolelæreren har et klart formål med hans/hendes handlinger. Bourdieu argumenter imidlertid for at handlingerne skal betragtes på et overindividuel niveau:

*”Agenterne kan ikke beskrives som subjekter der er stillet overfor et objekt (og langt mindre som subjekter stillet over for et problem)[...]. De er derimod ét med deres gøremål (som også kunne skrives med bindestreg: gøre-mål, dvs. det de skal gøre). De er til stede i fremtiden, i det der skal komme, her og nu” Bourdieu 1997a:156).*

I citatet menes at agenterne ikke nødvendigvis handler bevidst, men blot udlever og viderefører deres habitus, forstået som en sans for spillet. Af samme grund er reproduktionsstrategierne heller ikke nødvendigvis bevidste strategier, men rettere en videreførelse af habitus.

Ifølge Bourdieu findes der et væld af forskellige typer af sociale reproduktionsstrategier som familier benytter sig af, for at bevare eller forbedre deres sociale position i samfundet: Arvefølgestrategier, ægteskabsstrategier, opdragelsesstrategier, økonomiske strategier, uddannelsesstrategier mm. (Bourdieu 1997a:37). Alle disse typer af reproduktionsstrategier har deres eget middel for reproduktionen (mode of reproduction), som strategierne retter sig imod for at reproducere og få ressourcerne/kapitalerne til at yngle (Bourdieu 1996:272). I den periode hvor Bourdieu studerede uddannelsessystemet (i 60'ernes Frankrig), forandrede der gamle borgerskab, der var rigt på økonomisk kapital, sit forhold til skolen. Hvor den økonomiske arv før var den vigtigste reproduktionsstrategi, gennem sønner der overtog fædres virksomheder, var sønnerne nu tvunget til at kvalificere sig (gennem uddannelse) for at få samme sociale positioner som fædre fik uden kvalifikationer. Dette skete som følge af at større virksomheder udkonkurrerede og opkøbte de mindre virksomheder, hvorved der var færre virksomheder der kunne arves (Prieur 2006:135-136). Dette er et glimrende eksempel på en konverteringsstrategi i den forstand, at økonomisk kapital byttes/investeres i en form for kulturel kapital, som i tur kan veksles til økonomisk kapital gennem en høj indtægt.

Uddannelsesstrategier er stadig i dag den mest udbredte reproduktionsstrategi, idet uddannelse er betragtet som et must i nutidens samfund (jf. *problemfelt*). Dette gælder både for De Økonomisk Privilegerede, De Kulturelt Privilegerede og De Mindre Privilegerede. Der er imidlertid god grund til antagelser om at der stadig findes forskelligartede uddannelsesstrategier, knyttet til de forskellige sociale klasser (jf. *litteraturreview*) idet klasserne opdrager forskelligt. Baggrunden for at specialets fokus på både opdragelsesstrategier og uddannelsesstrategier beror altså på at disse er intern forbundet: Den måde forældrene opdrager og viderefører deres habitus, samt alle de værdier og

praksisser der er forbundet med habitus, er altså af afgørende betydning for den måde uddannelse forstås i de tre sociale klasser. Den måde uddannelse forstås på i de tre klasser bevirker således til at reproducere de sociale skel i samfundet, dvs. at børn af Den Økonomisk Privilegerede klasse vil således overtage en uddannelsesstrategi der leder dem til selv at befinde sig i denne klasse i deres senere arbejdsliv. Lignende mekanisme vil kunne betragtes i de to andre grupper.

## Opdragelses- og uddannelsesstrategier

---

Indtil videre har jeg behandlet og omtalt begreberne 'opdragelses- og uddannelsesstrategier' i samme kontekst. Dette valg beror på at opdragelsesstrategier og uddannelsesstrategierne er intern forbundne, idet en bestemt opdragelse(strategi) medfører en særlig habitus, hvilket udmønter sig i en bestemt uddannelsesstrategi. Det bør dog pointeres at disse to strategier vil blive operationaliseret i interviewguiden og den efterfølgende analyse til to forskellige ting:

Opdragelsesstrategierne relaterer sig til den direkte overførsel og reproduktion af forældrenes habitus (jf. *habitus*), dvs. hvordan børnene får indlært en bestemt verdensopfattelse, livsstil og praksisser. Hertil er jeg inspireret af de tidligere undersøgelser omkring emnet (jf. *tidligere skrevet*), hvorfor elementerne; 1) strukturering af børnenes tid og 2) kommunikation mellem forældre og børn, er centrale aspekter i specialets fokus på opdragelsesstrategier. Specialet vil hovedsageligt søge at identificere opdragelsesstrategierne ud fra forældrenes udsagn om familiens praksisser. Disse praksisser vil blive understøttet af udsagn om forældrenes/familiens holdninger og værdier. Praksisser og holdninger betragtes således som to aspekter af samme sag, der begge bidrager til opdragelses- og uddannelsesstrategierne. I denne undersøgelse af opdragelsesstrategier, vil jeg kun have fokus på den habitus, der kan have en betydning for social mobilitet og social reproduktion. Der er således fokus på praksisser der kan være af betydning for børnenes uddannelse eller erhvervsmæssige fremtid. Opdragelse af eksempelvis bordmanerer er altså af lille relevans for specialets problemstilling.

Uddannelsesstrategierne relaterer sig til barnets erhvervelse af uddannelse samt barnets fremtidige erhvervsliv, dvs. hvordan forældrene mobiliserer deres ressourcer (kapitaler) til at hjælpe barnet til- og igennem uddannelse. Hertil er der, ligesom i opdragelsesstrategier, fokus på forældrenes udsagn om familiens praksisser (samt incitament/valg i at hjælpe barnet). Dette kan både være de materielle og immaterielle ressourcer (jf. *akkumuleret historie*). Derudover søger jeg at identificere forældrenes konkrete forventninger til barnet ved at indgå i en dialog omkring betydningen af uddannelse (både for barnets fremtid og for forældrene). Dette anses som yderst relevant idet forældrenes forventninger

til børnene stort set var identiske til børnenes egne forventninger til dem selv, i Kristian Bernt Karlsons undersøgelse. Endvidere vil uddannelsesstrategierne gøre brug af viden fra familiens opdragelsesstrategier, hvortil de formodentligt forskelligartede opdragelsesstrategier, herunder verdensopfattelser, livsstil og praksisser, har en væsentlig betydning for hvordan familien forstår uddannelse (jf. *hvordan kan man interessere sig*), dvs. hvilke formål og succeskriterier er der ved/i at tage en uddannelse. Eksempelvis fandt Helene Aarseth i hendes undersøgelse af forældres læringskulturer, at der var store forskelligheder imellem den økonomiske- og den kulturelle gruppe. Hertil havde den kulturelle gruppe en lyst til læring tilgang til uddannelse, mens den økonomiske gruppe havde en mere cost-benefit tilgang til uddannelse (jf. *tidligere skrevet*).

I både opdragelses- og uddannelsesstrategierne er der således i høj grad fokus på udsagn om familiens praksisser, for at forstå hvordan disse praksisser reproducerer de sociale skel/mønstre i samfundet.

# Kapitel 3

## Videnskabsteoretiske overvejelser

---

Lige så vel som teori og metode er essentielle elementer i forskning, anses videnskabsteori som et centralt element i at tilvejebringe videnskabelig viden. Videnskabsteori er de antagelser, der ligger til grund for hvordan (den sociale og den fysiske) verdenen opfattes samt hvordan ny viden opnås. Det er således den anvendte videnskabsteori der fastsætter sandhedskriterierne for hvad videnskabelig praksis og videnskabelig viden er (Jacobsen et al 2012:19-25). I følgende afsnit vil jeg argumentere for de 1) ontologiske, 2) epistemologiske og 3) metodologiske perspektiver, der anvendes i nærværende speciale.

### Ontologi

Ontologi handler om de grundlæggende antagelser for virkelighedens beskaffenhed. Specialets ontologiske perspektiv lægger sig op ad Pierre Bourdieus videnskabsteoretiske tilgang. Bourdieu betegner sig selv som strukturalistisk konstruktivist eller konstruktivistisk strukturalist (Bourdieu 1989:14), hvilket også kan betragtes som meget sigende for hans videnskabelige praksis. Bourdieu taler nemlig for, at man i studier af sociale fænomener nødvendigvis må have en dobbeltlæsning. En første læsning i form af en social fysik (*opus operatum*), hvor samfundets strukturer objektiviseres, måles og kortlægges, for at bryde med alle common sense forståelser af den sociale verden. Dette efterfølges af en anden læsning, hvor individernes umiddelbare erfaringsverden, adfærd og forestillinger om verden (*modus operandi*), inddrages (Bourdieu et al. 1992:24-26). Herved kan Bourdieus tilgang siges at have både et udefra strukturalistisk perspektiv og et indefra konstruktivistisk perspektiv. I denne dobbeltlæsning ligger også et opgør mod objektiv-subjektiv dualismen og at disse ikke nødvendigvis skal betragtes som to uforenelige størrelser. Nødvendigheden af dobbeltlæsningen beror på at både den objektiviserende tilgang og den subjektiverende tilgang hver især har mangler. Den objektiviserende tilgang mangler et princip, der kan forklare, hvorfor og hvordan de observerede regelmæssigheder bliver til. Problemet med den objektiviserende tilgang tingsliggøre det sociale og fastfryser et øjebliksbillede af de sociale praksisser. Den subjektiverende tilgang, der ligger i en fænomenologisk tilgang, kan klassificere og udlægge summen af de individuelle strategier, men i sig selv ikke forklare strukturer eller hvordan nye sociale strukturer bliver til i lyset af de praksisser der observeres. De to perspektiver må nødvendigvis behandles komplementerende i forhold til hinanden, hvorved praksisserne afspejler de sociale strukturer. Sammenhængen mellem de objektiviserende strukturer og de subjektive kan forklares i

samspelet mellem dem. Dvs. hvis det enkelte individ i en langstrakt periode er underkastet bestemte sociale forhold, resulterer dette i et system af varige holdninger og praksisser, der udtrykker internaliseringen af de materielle omstændigheder som det enkelte individ har været indskrevet i (Bourdieu et al. 1992:24-25). Dette er netop det der udgør individets habitus. I forhold til specialets problemstilling ses denne dobbeltlæsning anvendt idet jeg undersøger *modus operandi* i forhold til den *opus operatum*, der er præsenteret i resultaterne fra tidligere undersøgelser (jf. 'litteraturreview').

### Epistemologi

Epistemologi beskæftiger sig med hvordan viden opnås og erkendes, dvs. hvordan definerer og ved vi om viden er sand viden (Jacobsen et al 2012:19-22). I forhold til vide om den viden der frembringes i specialet er sand viden, vil vi lægge os op ad Pierre Bourdieus videnskabelige praksis. Som nævnt i foregående afsnit, er Bourdieu fortalende for at anvende en dobbeltlæsning af den sociale verden, gennem både et udefra perspektiv og et indefra perspektiv. I forhold til dette skriver Bourdieu: "*Systemicity is found in the opus operatum because it is in the modus operandi*" (Bourdieu 1984:173). Heri menes at der nødvendigvis må være en sandhed i den frembragte viden, hvis det der kan observeres i strukturerne også kan findes i praksisserne. Samme dobbeltlæsning af den sociale verden er som sagt indirekte anvendt i specialet, idet resultaterne fra tidligere undersøgelser (jf. 'litteraturreview') står som *opus operatum* for specialets undersøgelse af *modus operandi*. De antagelser der ligger forud for specialets undersøgelse af familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier er således grundet i strukturel viden om den sociale verden. I denne undersøgelse af opdragelses- og uddannelsesstrategier, søger jeg i virkeligheden at få indblik i familiernes habituelle positioner for at forstå hvordan de sociale skel i samfundet bliver reproduceret gennem uddannelse.

I forhold til specialets erkendelsesmæssige proces, vil jeg dog lægge mig mere op ad en hermeneutisk fortolkningsmæssig tradition. Dette valg beror på at Bourdieu ligger for meget fokus i det strukturelle, og således har en mere holistisk forklaringstilgang til individens ageren i den sociale verden. I forhold til underbygge dette postulat, skriver Bourdieu bl.a. "*Epistemologisk set går det objektiverende brud forud for den subjektiverende eller indlevede forståelse*" (Bourdieu et al. 1992:24). Bourdieu kan således siges at lægge større vægt på det strukturelle. I stedet for blot at kigge efter praksisser, der kan forklare de sociale strukturer, foreslår jeg en løsrivelse fra strukturerne, hvorved praksisserne tolkes som et selvstændigt univers. Derefter sammenholdes de to læsninger op mod hinanden, hvilket gensidigt bidrager til forståelse og forklaring af opdragelses- og uddannelsesstrategiers rolle i den sociale reproduktion.

I praktisk anvendelse af videnskabsteorien vil jeg benytte Hans-George Gadammers hermeneutiske cirkel som fortolkningsredskab, der henviser til fortolkning som en stadig bevægelse mellem del og helhed. For at kunne forstå de enkelte dele, må man se de større sammenhæng som delene indgår i. Samtidig må man forstå de enkelte dele for at forstå helheden (Berg-Sørensen 2012:221-223). I undersøgelsen af de forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier, opnås således en bedre forståelse af disse gennem et dialektisk blik på de enkelte opdragelses- og uddannelsesstrategier sammenholdt med de strukturelle skel, der kan observeres i samfundet. Hertil bør dog nævnes at denne undersøgelse af opdragelses- og uddannelsesstrategier, ikke har til hensigt blot at passe ind i de strukturelle fund, men bidrage til både forståelse og forklaring af disse. Der bør således være også plads til at kvalitativ forståelse af et fænomen kan bidrage til hvordan det søges strukturelt forklaret. I forhold til opdragelses- og uddannelsesstrategierne, vil der gennem det hermeneutiske perspektiv overordnet tilstræbes en horisontsammensmeltning mellem forsker og informant, hvorved jeg kan få et indblik i informantens virkelighed fra informantens synspunkt. Da reproduktionsstrategier ikke kan betragtes som fuldt ud reflektive strategier, men blot en videreførelse af forældrenes habitus, kan man dog antage af informanterne har en gennemgående forståelse af den sociale verden og deres eget virke i den. Som følge af dette vil jeg derfor skulle dykke ned i bagvedliggende mening i deres strategier for at få en forståelse af hvorfor de anskuer verden på netop den måde. Bagved disse strategier ligger ganske vist nogle rationaler, der er baseret i individernes position i det sociale rum. Da forældrene udsagn allerede er gennemgået en rationalisering, kan det således nødvendigt at anvende den såkaldte dobbelt-hermeneutik, hvor jeg kommer til at skulle fortolke meninger og opfattelser, som allerede er fortolket af forældrene (Gilje et al 2002:167-168). Hertil vil jeg dog forholde mig kritisk til informantens udsagn, med intentionen om at komme dybere ind til essensen af forældrenes opdragelses- og uddannelsesstrategier. Dette gør sig til udtryk i analysestrategien, hvor jeg bl.a. kigger efter gennemgående mønstre i de enkelte interviews ved at sammenholde handlinger og holdning. På denne måde kan jeg undvige diverse bias eksempelvis udsagn der blot er ytret idet de er socialt desirable/ønskelige. Dette bliver yderligere uddybet under afsnittet '*handling og holdning*' i kapitel 4.

## Metodologi

I forhold til specialets metodologi anses familierne ikke som isolerede enheder, men derimod i evig relation til hinanden i det samfundsmæssige/socialt rum. Specialets forståelse og forklaringer af de sociale forhold vil som sagt ikke tilvejebringes gennem den metodiske kollektivism eller den metodiske individualisme, men vil derimod benytte et relationistisk fokus i at belyse specialets

problemstilling. I relationisme har man netop fokus på relationerne imellem individer og de sociale sammenhænge de indgår i. Denne forståelse kommer også i høj grad til udtryk i det valgte teoretiske perspektiv, hvor Pierre Bourdieus har studeret forskellige sociale positioner i samfundet. Bourdieus teoretiske univers bygger på en forståelse om at samfundet er relationelt og at egenskaber kun har en mening i relation til en anden forskellig egenskab (jf. Kapitel 2). Indeværende speciale tager således også udgangspunkt i informanter fra forskellige sociale positioner i samfundet, for at få et indblik i de distinkte forskelle imellem familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier. Gennem et relationelt perspektiv mellem delene, de forskellige familiestrategier, opnås også større forståelse for det større billede. Hertil er antagelsen, som nævnt, at informanternes position i det sociale rum er af stor betydning for hvordan de forstår virkeligheden, hvorfor de strategier de fører, også vil være derefter.

# Kapitel 4

## Hvorfor kvalitativ metode?

---

Valget om at anvende en kvalitativ forskningsstrategi ligger op af den valgte problemstilling, hvor kvalitativ forskningsstrategi kan siges at have nogle kvaliteter, der er mere givende for at forstå og identificere de forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier. Den kvalitative metode tilbyder ”[...] en mulighed for at gå i dybden, for at spotte nuancer og detaljer i et virvar af menneskelig aktivitet og for at iagttage det menneskelige på nært og intimt hold” (Antoft et al. 2007:11). Ved anvendelse af kvalitative metoder har vi således mulighed for at iagttage den menneskelige aktivitet på nært hold og nærme os en forståelse af hvorfor den sociale verden er som den er. I dette speciale søger jeg på lignende vis, at forstå hvordan forskellige gruppers distinkte opdragelses- og uddannelsesstrategier gør sig til udtryk i familiernes hverdag. For at afdække dette spørges der ind til forskellige aspekter af familiernes virkelighed, for dermed at få et mere fyldestgørende billede af familiernes strategier samt hvordan de forstår virkeligheden. Disse forskellige aspekter handler om både familiens praksisser og familiens værdier.

For at forstå hvorfor et kvalitativt perspektiv er givende for specialets problemstilling, kan man ligesom Robert M Pirsig gjorde i hans bog *'Zen og kunsten å vedlikeholde en motorsykkel'*, anvende eksemplet om en håndfuld sand:

*”Den lille håndfuld sand ser ensartet uf ved første øjekast, men jo længere vi ser på den, desto mere uensartet opdager vi at den er. Der er ikke to, der er ens. Nogle ligner hinanden på en måde, andre ligner hinanden på en anden måde, og vi kan samle sandet i små bunker, der adskiller sig fra hinanden på grundlag af disse ligheder og forskelle” (Pirsig 1997:84).*

Dette kunne umiddelbart lyde som et argument for kvantitativ forskning, idet det primært er kvantitativ forskning, der er karakteriseret ved at gruppere og kategorisere i ligheder og forskelle for derefter kvantificere disse. Man glemmer imidlertid at der altid går en forståelse forud for disse grupperingerne og kategoriseringerne – en forståelse der er opnået gennem kvalitativ subjektiv erkendelse af den sociale verden. Kun med grundig granskning og opmærksomhed mod nuancer og detaljer kan man få en forståelse for den sociale verden. Kvalitativ forskning har således sit fokus på at studere meningen og mætningen i forståelsen af sociale fænomener (Antoft et al. 2007:12-15). Jeg har netop valgt en kvalitativ tilgang til dette studie af opdragelses- og uddannelsesstrategier, idet det kunne tyde på, at der ikke har været nok fokus på den kvalitative forståelse af den sociale



reproduktion. Hvis den samfundsmæssige og politiske diskurs vurderer at der er et problem i den vedvarende sociale ulighed i samfundet, er det således ikke nok blot at vise/klarlægge og kategorisere forskellene (jf. *problemfelt og litteraturreview*). Man må således også gøre en indsats for at forstå, hvorfor disse forskelle er der, og hvorfor de består på trods af diverse samfundsmæssige reguleringer og forordninger for at bryde de sociale skel.

## Kvalitative interviews

---

En kvalitativ forskningsstrategi tilbyder et væld af forskellige kvalitative dataindsamlingsmetoder, herunder: interviews, observation, dokumentanalyse mm. (Antoft et al. 2007:8-9). I dette speciale benyttes dog udelukkende interviews til at indfange de forskellige familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier. I forhold til det valgte teoretiske perspektiv, der anvendes i specialet, kan der argumenteres for at interviews ikke er den mest optimale dataindsamlingsmetode. Dette beror på at Pierre Bourdieus teorier om begreberne habitus og reproduktionsstrategier i høj grad handler om en internaliseret virkelighedsforståelse, livsstil og en 'sans for spillet', hvorfor individets handlinger (herunder opdragelses- og uddannelsesstrategierne) ikke kan betragtes som fuldt reflektive og rationelle strategier. Med andre ord forsøger jeg at indfange noget der er upåagtet gennem individernes egen rationalisering af deres valg og praksisser gennem den unges opdragelse. En mere hensigtsmæssig dataindsamlingsmetode kunne være deltagende observation, hvor man lever med familierne over en længere periode og således kan observere familiens praksisser uden at der er gennemgået rationalisering fra individerne selv. Denne dataindsamlingsmetode er imidlertid fravalgt, da jeg udelukkende har mig selv som ressource i dette speciale. Derudover er deltagende observationer også mere krævende for informanterne selv, idet de ville skulle byde den observerende (enten mig selv eller hjælp dertil) ind i deres hjem for en længere periode, hvorfor rekruttering af informanter også ville være væsentligt mere vanskeligt. Af disse årsager, har jeg valgt at benytte kvalitative forskningsinterviews som dataindsamlingsmetode i dette speciale. Da den indsamlede empiri er gennemgået individernes egne rationaliseringer og tolkninger, må man forvente, at der ligger nogle positioneringer i individernes udsagn. Dette understøtter behovet for at forholde mig kritisk overfor individernes udsagn, og lede efter konsistente mønstre i interviewene (mere om dette i afsnittet '*analyse og kodning*'). Interviews som metode har til formål "[...] at forstå temaer i den oplevede dagligverden ud fra interviewpersonernes egne perspektiver" (Kvale et al. 2009:41). Ved anvendelse af denne metode kan jeg således få et indblik i temaer som opdragelse, hverdag, uddannelse mm. ud fra familiernes egne perspektiver. Hertil må individernes holdninger,

forventninger og (specielt) adfærd nødvendigvis afspejle, de internaliserede habitusser og reproduktionsstrategier. Gennem en analyse af informanternes udsagn om praksisser, holdning, forventninger og værdier, kan jeg således få en forståelse af familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier.

Som tidligere nævnt har udsagnene i interviewene allerede gennemgået en slags rationalisering af informanten selv, hvorfor jeg med fordel vil benytte mig af *mistankens hermeneutik* i analysen af interviewene. Mistankens hermeneutik forholder sig kritisk og reflektivt overfor informanternes udsagn, hvorved jeg lettere kan komme i dybden med de faktiske opdragelses- og uddannelsesstrategier. Denne tilgang gør det bl.a. muligt at forholde sig kritisk overfor informanternes besvarelse for at komme frem til den bagvedliggende mening – essensen af deres opdragelsesstrategi. Eksempelvis er det let for forældrene at sige at børnene skal gå op i uddannelse, men hvis der ikke er eksempler i form af praksisser eller handlinger der understøtter dette, kan dét at børnene skal gå op i uddannelse betragtes som et tomt udsagn. Der kan således være en diskrepans imellem familiens handlinger og familiens holdninger, der ligeledes kan være sigende for opdragelses- og uddannelsesstrategierne.

## Interviewerrolle

I dette speciale foretager jeg selv interviewene, som optages med henblik på senere transskription. Som interviewer er det vigtigt at søge at sætte sig ind i den interviewedes sted ved at lytte aktivt til indholdet i det der fortælles og indgå i en dialog, således at den interviewede får en fornemmelse af at det er en faktisk samtale og ikke blot et forhør (Kvale et al. 2009:187-190). Selvom man tager hensyn til gensidig forståelse og det personlige samspil i interviewsituationen, kan man ikke betragte forskningsinterviewet som en fuldstændig åben og fri dialog mellem ligestillede parter. Dette ligger i at interviewsituationen en unaturlig social konstruktion, der kun forekommer fordi den er faciliteret, hvorfor der forekommer et asymmetrisk magtforhold i interviewsituationen (Kvale et al. 2009:50-52). Pierre Bourdieu taler ligeledes om interviewsituationen som en socialt konstrueret situation med et asymmetrisk magtforhold mellem interviewer og informant: *"It is the investigator who starts the game and sets up its rules, and is usually the one who, unilaterally and without any preliminary negotiations, assigns the interview its objectives and rules"* (Bourdieu et al. 1999:609). I interviewsituationens natur er det således interviewer der både sætter reglerne for samtalen, samt står som dommer for det der bliver sagt. Idet interviewet har et bagvedliggende formål og søger svar på nogle spørgsmål, kan ovenstående argument for det asymmetriske magtforhold, næppe benægtes. Interviewer kan dog gøre sit for ikke at udstråle nogen form for bedømmelse af den interviewedes

svar, og må nødvendigvis søge at sætte sig ind i informanternes sted for at opnå en forståelse for deres subjektive opdragelses- og uddannelsesstrategier.

Derudover er informanterne ældre end jeg selv og har en erfaring indenfor opdragelse, hvilket jeg endnu ikke har, idet informanterne jo er forældre. Der er således en fare for at informanterne ikke vil indgå i en kritisk dialog med mig om opdragelse af børn, idet jeg ikke har nogen myndighed og erfaring at tale ud fra. Det er således vigtigt at være ydmyg overfor informanterne, vise at jeg ikke har til hensigt at belære, men at det i virkeligheden er dem der lærer mig noget. Når dette er sagt, skal jeg stadig kunne stille opfølgende og kritiske spørgsmål med henblik på at få informanterne til at reflektere og/eller uddybe deres svar. Hertil er det vigtigt at vide hvornår jeg kan spørge mere ind, hvornår erfaringerne bliver for personlige og om der er mere information ventende i svaret (således at informanten ikke føler sig uvidende, hvis der spørges ind til noget de ikke ved af) (Kvale et al. 2009:19-23, 50-52).

Informanterne er, som bekendt, fra vidt forskellige sociale lag, hvorfor jeg også må tilpasse både kommunikation og udstråling i individuelle interviewsituationer. Eksempelvis oplevede jeg at informanterne havde vidt forskellige tilgange til interviewet. Nogle informanter i De Mindre Privilegerede familier sad direkte med armene over kors i starten af interviewet, og var bestemt ikke tryk ved situationen. For at bløde op på stemningen forsøgte jeg at inkludere mere af min egen private person, for at virke mindre autoritær og formel. Informanter fra Den Økonomisk Privilegerede gruppe og Den Kulturelt Privilegerede gruppe, virkede generelt mere tryk ved situationen, og var mere ivrige for at tale om deres værdier og praksisser. Derudover var der også stor forskel på gruppernes villighed ift. at indgå i en kritisk dialog omkring opdragelse og uddannelse. Også her var det især De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede, der ville indgå i en kritisk dialog og som ikke havde noget imod at jeg stillede kritiske spørgsmål til opdragelsen, mens jeg hurtigt erfarede at jeg måtte antage en mere lyttende og passiv rolle overfor nogle individer i De Mindre Privilegerede familier. I forlængelse af dette kan nævnes at der også var stor forskel imellem gruppernes refleksivitet indenfor emnerne. I forhold til børnenes valg af uddannelse kunne der diskuteres forskellige rationaler for valg af uddannelse, samt hvilke rationaler forældrene betragter som gode rationaler heri. Andre familier forholdte sig blot til distinktionen mellem at have en uddannelse og ikke at have en uddannelse. I forhold til interviewsituationen, kan man sige det en konstant udfordring og øvelse i at udvise opmærksomhed og aflæse signaler og hints, samt korrigere egen optræden i forhold til dette.

## Interviewform og interviewguide

Interviewene vil blive foretaget ud fra en semistruktureret interviewform i den forstand, at der er udformet en interviewguide med temaer og spørgsmål som jeg anvender til at lede interviewet. Samtidig vil interviewene være fleksible, idet jeg kan afvige fra interviewguiden og stille opfølgende spørgsmål til informanternes svar. Valget af det semistrukturerede interview er foretaget med henblik på at afdække temaer og spørgsmål, som ønskes besvaret, men samtidig give plads til at dykke ned i den interviewedes svar for at få en dybere forståelse for hvordan de oplever verden (Bryman 2008:438-439)

I forhold til at afdække familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier, har jeg hentet inspiration fra Pierre Bourdieus teoretiske univers. Heri lægges der vægt på at afdække forskellige aspekter af informanternes virkelighed, hvorfor jeg både spørger ind til praksisser, holdninger, forventninger og forståelsen for det samfund de lever i. Derudover har jeg efterstræbt at strukturere interviewguiden efter den mest naturlige rækkefølge, for at det nærmer sig en naturlig samtale. Derfor kan man i nogen grad sige at der er tale om en blød indledning med lettere spørgsmål og ligeledes en naturlig afrunding. Temaerne i interviewguiden er som følgende: *'Briefing og introduktion'*, *'Præsentation af familien'*, *'Generelt om opdragelse'*, *Familiens hverdag(s praksisser)'*, *'Uddannelses betydning'*. Interviewguiden kan findes bagerst i specialet – se 'bilag 1'.

I indeværende speciale anvendes den samme interviewguide til alle familierne, uanset hvilken gruppe de måtte tilhøre. Valget af dette er foretaget med henblik på at svarene kan sammenlignes på kryds og tværs. Der er dog nogle problematikker ift. at anvende den samme interviewguide til alle, idet interviewguiden nødvendigvis skal være konstrueret til at kunne anvendes på alle. Det vil sige at man ved nogle informanter kunne have knyttet flere og mere reflekterende spørgsmål, mens de spørgsmål der er i interviewguiden allerede er for reflekterende for andre informanter. Et eksempel på dette kunne være spørgsmålet 'Hvad er dit forhold til arbejde?'. Hvad der præcis ligger i spørgsmålet er op til informanten at tolke, hvortil der ganske naturligvis viste sig at være problemer i nogle tilfælde. I disse tilfælde, har jeg dog blot uddybet spørgsmålet for at det blev mere forståeligt. Hertil ligger der således en vis fleksibilitet i interviewguiden ift. at spørgsmålene kan tilpasses informanten alt efter hvordan interviewet skrider frem.

## Interviewspørgsmål

En af de største udfordringer i specialet, er hvordan man kan spørge ind til opdragelses- og uddannelsesstrategier. Jeg har tidligere været inde på problematikken ved at anvende interviews til at spørge ind til opdragelses- og uddannelsesstrategier, idet informanternes udsagn allerede er

gennemgået en form for rationalisering (jf. 'kvalitative interviews'). Derudover ligger der også en problematik i at specialet søger at indfange noget, der er upåagtet, og som informanten ikke nødvendigvis selv har fuld indsigt i. Strategierne kan, som tidligere nævnt, således ikke betragtes som fuldt ud rationelle strategier, men rettere blot en videreførelse af individernes habitus. Det er således individernes habitus som specialet søger at få et indblik i ift. reproduktionsstrategierne opdragelse og uddannelse. Et af de midler specialet anvender ift. disse problematikker, er at spørge ind til forskellige aspekter af de såkaldte opdragelses- og uddannelsesstrategier. Disse forskellige aspekter handler om både praksisser, værdier, holdninger, valg mv. I specialet har jeg eksempelvis operationaliseret dette indenfor emnet 'familiens hverdag(s praksisser)'. Emne lægger ud med at bede informanterne om en beskrivelse af familiens hverdag, hvilket inkluderer 'arbejde, gøremål, fritidsaktiviteter, interesser og afslapning i hjemmet'(se bilag 1). Efter at dannet mig et indtryk af familiens hverdag, spørger jeg mere ind til de enkelte delelementer, hvilket giver mulighed for at lære mere om familiens værdier. Et eksempel på dette kan være barnets skolegang, hvor jeg både får indblik i forældrenes holdninger til barnets indsats i skolen ('Tager han/hun sin skolegang seriøst? Hvordan har du fået det indtryk?') samt hvad forældrene selv har gjort/gør for at hjælpe barnet igennem skolen ('[jeres] engagement og interesse i barnets skolegang?'). Gennem disse greb kan jeg afdækket de forskellige aspekter af familiens opdragelses- og uddannelsesstrategier. Som tidligere er nævnt, ligger der også nogle iboende fordele i valget af interviews som dataindsamlingsmetode, idet der er muligheder for forfølge et svar og spørge mere ind til emnet.

I forhold til spørgsmålene i interviewguiden er disse formuleret i et enkelt og klart sprog for at sikre at spørgsmålene er let forståelige. Ligeledes er spørgsmålene formuleret så korte og præcise som muligt, for at mindste tvivlen om hvad der spørges ind til. Da det kvalitativt forskningsinterview i høj grad er interesseret i at få et indblik i interviewpersonernes verdensforståelse, fra interviewpersonernes eget perspektiv, hvorfor interviewguiden består hovedsageligt af åbne spørgsmål. Et eksempel på et sådan spørgsmål kan findes i interviewguiden, hvor jeg spørger ind til forældrenes arbejde; '*Hvad er dit forhold til arbejde?*' Dette er et åbent spørgsmål, idet interviewpersonen ikke blot kan svare ja eller nej, og fordi spørgsmålet lægger op egen refleksion. Der findes en række forskellige typer spørgsmål som det kvalitative interview kan gøre brug af. I indeværende speciale benytter jeg mig bl.a. af de såkaldte '*indledende spørgsmål*' (Bryman 2008:445). Disse indledende spørgsmål forekommer i starten af de forskellige temaer i interviewguiden, og er ofte ledsaget af en kort beskrivelse for at sætte informanternes tankegang ind i, hvad der vil blive spurgt ind til. Dette kan eksempelvis være i interviewguiden, hvor jeg spørger

ind til generelt om opdragelse. Hertil indleder jeg med en kort beskrivelse om de to velkendte yderpoler i opdragelse; kontrol-opdragelse og laissez-faire opdragelsen (Danske 2016). Derefter spørger jeg *'Hvordan finder man som forældre en balance imellem disse to poler?'* og *'hvordan vil i beskrive opdragelsen af jeres barn/børn?'*. Derudover anvendes også *'opfølgende spørgsmål'* og *'sonderende spørgsmål'* i interviewene (Bryman 2008:446). Disse fremgår ikke nødvendigvis af interviewguiden, men opstår som reaktion til interviewpersonernes svar på spørgsmålene, med henblik på at interviewpersonerne til at uddybe og/eller specificere deres svar. De opfølgende og sonderende spørgsmål fylder en væsentlig del i de aktuelle interviews idet der er fokus på at få et dybere indblik i familiens opdragelses- og uddannelsesstrategier. Disse spørgsmål kan også have karakter af at være kritiske og konfronterende af natur (Kvale et al. 2009:179-181). Dette har sit formål idet denne type spørgsmål kan få informanterne til at "træde i karakter" og give mere bastante svar ift. hvad hvordan de føler og oplever opdragelsen af deres børn samt betydningen af uddannelse. Der er naturligvis også den ulempe at kritiske spørgsmål kan have en negativ effekt på interviewsituationen, hvis informanten ikke ønsker indgå i en kritisk dialog. Hertil er det vigtigt at interviewer har en fornemmelse af situationen og ved hvornår man kan spørge mere ind, og hvornår man skal stoppe. Eksempelvis oplevede jeg i et af mine pilotinterviews, hvor informanten som resultat af mine vedvarende spørgsmål til hendes opdragelse, blev nærmest defensiv og lukket i hendes udstråling. I nævnte eksempel har jeg naturligvis overtrådt den hårfine grænse mellem hvornår man kan udfordre og spørge mere ind og hvornår man bør stoppe med at spørge ind. Hensigten med disse typer spørgsmål dog også at interviewsituationen opleves som en naturlig samtale med aktiv deltagelse, i stedet for blot passiv lyt. Et andet vigtigt redskab, der benyttes i interviewene er stilhed (Bryman 2008:47). Dette kan give informanterne mulighed for at reflektere og uddybe deres svar. Denne effekt er yderligere forstærket idet der er to informanter til stede under interviewene – nemlig begge forældre – hvorfor informanterne også kan have en samtidig dialog imellem dem, hvis de ikke er fuldstændig enige om svarene på spørgsmålene. Derudover kan der også anvendes andre typer spørgsmål som eksempelvis indirekte spørgsmål, fortolkende spørgsmål og specificerende spørgsmål (Bryman 2008:446-447).

### Pilotinterview

For at sikre kvaliteten af interviewene, er interviewguiden og interviewspørgsmålene pilottestet. Dette har medvirket til at sikre forståeligheden af interviewguidens spørgsmål og for at sikre at der er en naturlig struktur i interviewene. I indeværende speciale er der foretaget 3 pilotinterviews – ét med en Økonomisk Privilegeret familie, ét med en Kulturelt Privilegeret familie og ét med en

Mindre Privilegeret familie. Valget om at foretage et pilotinterview med hver af de tre grupper beror på at individerne i grupperne er fra vidt forskellige sociale lag, og således har forskellige forudsætninger for interviewene. En interviewguide der fungerede med en af disse grupper kunne således godt tænkes ikke at fungere med en anden gruppe. Dette var imidlertid ikke tilfældet.

## Udvælgelse og sampling

---

I udvælgelsen af informanter til specialet har jeg atter ladet sig inspirere af Pierre Bourdieus teoretiske univers ift. de distinktioner Bourdieu fremdrager i hans værk *La Distinction* (1979). Dette udmønter sig i, som tidligere nævnt, i tre distinkte grupper: De Økonomisk-, De Kulturelt- og De Mindre Privilegerede familier I forhold til disse grupper, er det diverse udvælgelseskriterier. Første udvælgelseskriterium centrerer sig om en definition af skellene mellem grupperne. Hertil tager jeg udgangspunkt i informanternes erhvervsposition som en proxy for deres position i samfundet. Det kan naturligvis ske at denne proxy ikke er fuldkommen sigende for informanternes position i samfundet, men uden på forhånd at lave en analyse af individernes position i samfundet, anses dette som det bedste alternativ til udvælgelsen af informanter. I denne definition af forskellene på grupperne, har jeg ladet mig inspirere af Helene Aarseths undersøgelse (jf. litteraturreview). Den Kulturelt Privilegerede gruppe består af forældre, som har et højere uddannelsesniveau, og som arbejder med produktion og forvaltning af kunstsprog og idéer. Disse forældre kan arbejde som lærere (helst på højere uddannelsesinstitutioner), forskere, arkitekter, journalister mv. Den Økonomisk Privilegerede gruppe består af forældre, der er knyttet til det øvre segment af det private erhvervsliv, og kan arbejde som mæglere, partnere, investorer, administrerende direktører mv. Den Mindre Privilegerede gruppe består af forældre, der er knyttet til det nedre segment i samfundet og som ikke har en lang uddannelse. Disse forældre arbejder hovedsageligt som ufaglært. Informanterne er dog rekrutteret efter blot at én af forældrene befinder sig i den ønskede erhvervsposition, den pågældende forældre som jeg havde forbindelse til, for at gøre rekrutteringsprocessen overskuelig. Foruden at dette gør rekrutteringsprocessen nemmere, beror valget også på at de individer i bestemt erhvervsgrupper, ikke nødvendigvis finder en partner i samme erhvervssegment som dem selv. Eksempelvis finder Helene Aarseth, at forældrene i hendes økonomiske gruppe typisk har forskellige positioner i samfundet, hvor kun én af forældrene gør karriere og den anden går hjemme, mens det for den kulturelle gruppe typisk var begge forældre, der havde lang uddannelse og arbejde. I valget om basere rekrutteringen efter blot én af forældrene, bibringer naturligvis nogle bias i grupperingerne, der kan bevirke at skellene bliver mindre tydelige. Dette kan forekomme hvis forældrene befinder sig

i to vidt forskellige erhvervsmæssige positioner i samfundet. I analysen af interviewene søger jeg at tage højde for forældrenes individuelle perspektiver, således at forældrene ikke blot taler som et par, men som to individer. Andet udvælgelseskriterium drejer sig om at sikre, at informanterne har gjort sig nogle tanker og refleksioner omkring opdragelse og betydningen af deres børns uddannelse. For at sikre dette, tager indeværende speciale udgangspunkt i forældre, der har mindst ét barn i teenagealderen som er et stadie i uddannelsesforløbet, hvor han/hun endnu ikke har valgt hvilken uddannelse de vil undergå. I udvælgelsen ser jeg helst at barnet befinder sig i det sidste år af grundskolen/folkeskolen eller netop lige har færdiggjort denne. På den måde har den unge endnu ikke truffet det endelige valg om uddannelse, hvorfor emnet formentligt også fylder noget i forældrenes bevidsthed. I rekrutteringen af informanter har jeg langt vægt på at der er det samme antal informanter i hver af de tre grupper. På dette måde sikres, at der er ens datagrundlag for at udlede mønstre i og mellem de pågældende grupper. Ud fra at der foreligger kriterier for udvælgelsen af informanter, der sikrer at disse informanter er relevante for indeværende undersøgelse, kan der angives at der bliver anvendt en sådankaldt 'purposive sampling' (Bryman 2008:458-462).

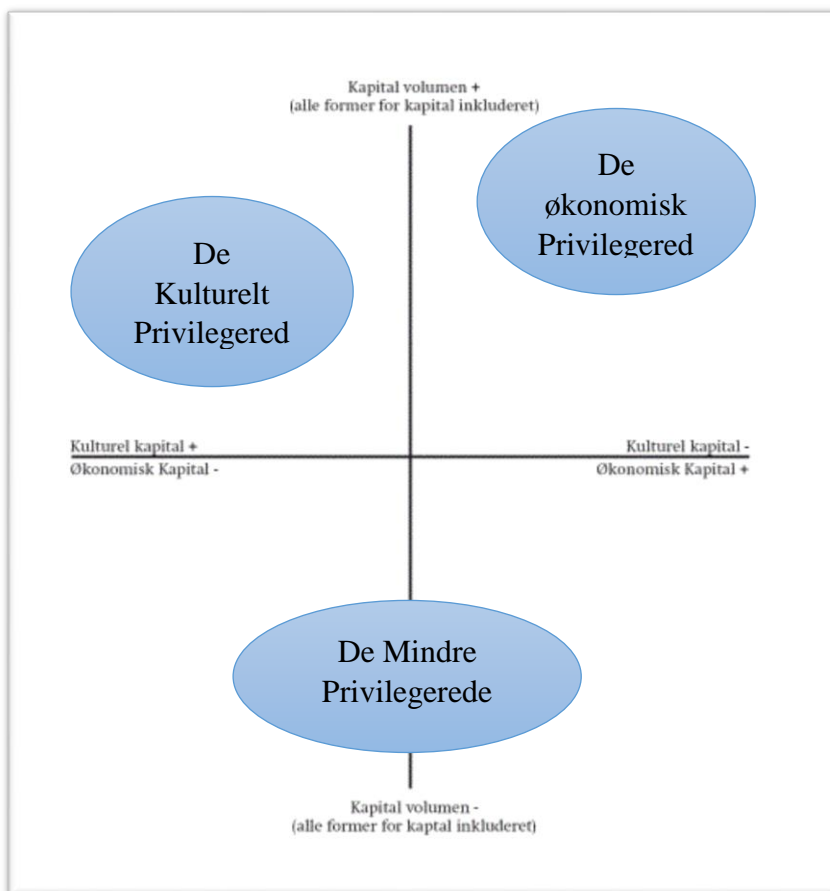
Rekruttering af informanter indenfor kvalitative undersøgelser har dog sine udfordringer – specielt når det ikke er indenfor en organiseret gruppe eller population (virksomhed, organisation eller skole), men som en undersøgelse der omfatter hele det aktuelle samfund. Af denne grund er der ingen "mæglere", der kan tale for analysens relevans og inddrage informanter, ud over mig selv. Indeværende speciale er således atter begrænset til egne ressourcer ift. tid, arbejdskraft, penge og netværk. I forhold til den begrænsede tid og arbejdskraft, har jeg valgt at tage udgangspunkt i 9 forældrepar interviews (3 fra hver gruppe). Endvidere skal nævnes, at jeg har draget på primært eget samt mine næres netværk i rekrutteringen af informanter. Som følge af relativt stort udfordringer<sup>4</sup> i rekrutteringen af informanter, har jeg været nødsaget til at gå på kompromis med nogle af kriterierne for udvælgelse af informanter. Hvor jeg originalt var interesseret i forældre til børn der var i slutningen af folkeskolen, har jeg da udvidet målgruppen til forældre af børn mellem 14-18 år, der stadig er i gang med en grundlæggende uddannelse. På samme måde har jeg været nødsaget til at gå på kompromis med familiernes relative positioner i det sociale rum. I kapitel 2 taler jeg om at virkeligheden er relationel, hvortil egenskaber og grupper kun har en betydning i relationen til andre egenskaber eller grupper. Jo mere distinkte grupperne er, jo klarere bliver skellet mellem grupperne

---

<sup>4</sup> Jeg indledte rekrutteringsfasen med at skrive rundt til omkring 30 skoler (skoleledere og bestyrelsesformænd) for at høre om de havde en 8-9. klasse, der kunne være relevant og have interesse i at deltage i specialet. Hvis nogle af skolerne havde indvilliget i at deltage, kunne jeg have fået informanter fra det samme geografiske område, og ikke være afhængig af mit eget netværk i rekrutteringen. Desværre var det kun meget få skoler der vendte tilbage med svar, hvoraf alle svar var negative.



derfor også. Grundet udfordringer i rekrutteringen af informanter, er grupperne måske ikke så distinkte fra hinanden som man kunne have håbet. Som illustreret i kapitel 2, skulle grupperne have repræsenteret de to dimensioners modpoler; altså høj/lav kapital og kulturel/økonomisk kapital. Det faktiske billede af gruppernes placering både mindre distinktiv og asymmetrisk indenfor begge dimensioner. Som følge af dette, kan skellene imellem grupperne blive mindre tydelige, hvorfor det kan være svært at komme frem til nogle tydelige skel. Derudover kan man argumentere for at grupperne ikke er repræsenterende for deres respektive sociale klasser. En mere præcis illustration af gruppernes placering i det sociale rum kan ses nedenstående:



## Analysestrategi

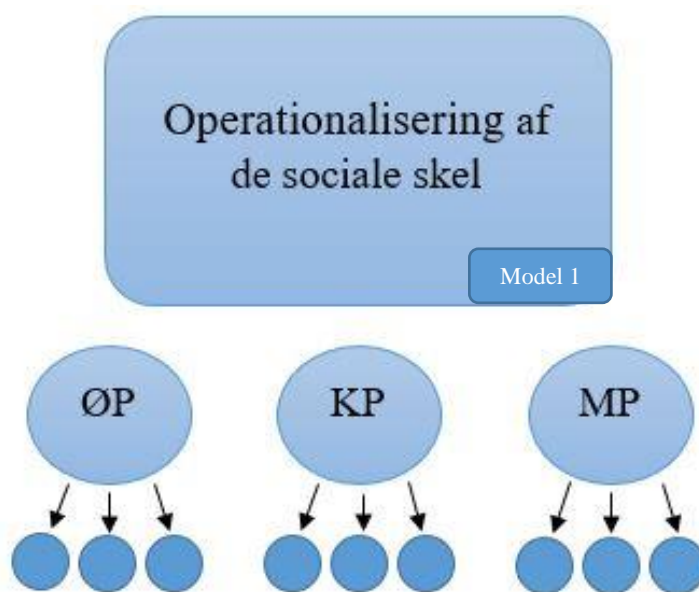
I nedenstående afsnit uddybes analysestrategien samt de analytiske processer som specialet har gennemgået. Relevansen af dette skal ses ift. specialets unikke tilgang, hvilket kan siges at have en stor betydning for de resultater der findes samt hvordan de er præsenteret i specialet.

Indeværende speciale er stærkt inspireret af Pierre Bourdieus teoretiske (og empiriske) univers, hvorfor jeg også har adopteret store dele af hans virkelighedsopfattelse. Hertil kan man sige, at jeg hidtil har været forholdsvis deduktiv i min tilgang til specialet. I hensigten om at udvise en kritisk opmærksomhed ift. forholdet mellem empiri og teori, har jeg imidlertid til hensigt at anlægge en mere induktiv indgangsvinkel i analysen af empirien. Dette gør sig først og fremmest til udtryk idet specialets teoretiske perspektiver i høj grad skal betragtes som orienterende begreber (sensitizing concepts). Herbert Blumer talte i 1954 om forskellen på definitive begreber (definitive concepts) og orienterende begreber (sensitizing concepts), hvor definitive begreber udtrykker specifikke og præcise referencer for hvad der skal kigges efter i en undersøgelse, mens orienterende begreber blot skal betragtes som et forståelsesmæssigt udgangspunkt en undersøgelse: *"Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see, sensitizing concepts merely suggests directions along which to look"* (Blumer 1954:7). Ved at anvende de teoretiske perspektiver som orienterende begreber åbnes muligheden for at være mere induktiv i analysen af datamaterialer, og være åben for eventuelle nye fund.

### Specialets analytiske fremgangsmåde

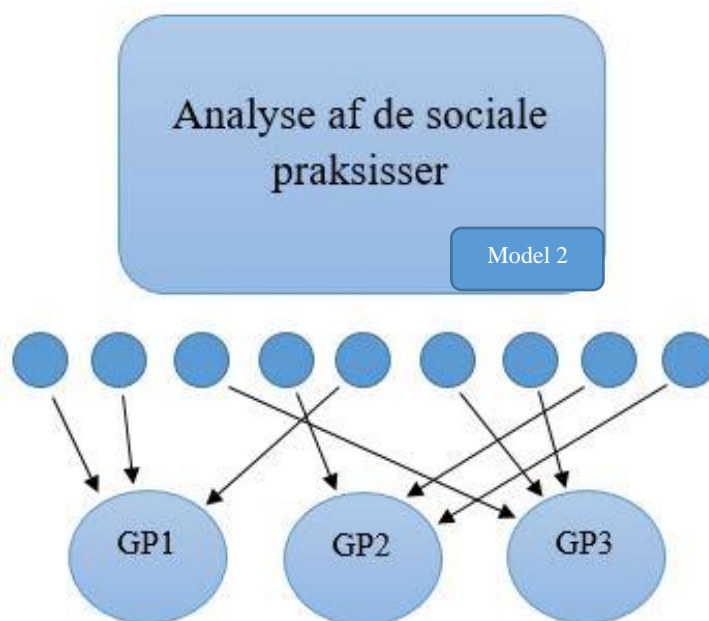
For at specificere den analytiske fremgangsmåde, vil jeg i dette afsnit beskrive og forklare de analytiske processer som specialet har gennemgået.

I indeværende speciale søger jeg at få indblik i og besvare den valgte problemstilling ud fra anvendelsen af Pierre Bourdieus teoretiske univers. I operationaliseringen af de sociale skel, lægger jeg mig derfor op af Bourdieus teori om distinkte positioner i det sociale rum. Disse distinkte positioner i det sociale rum er operationaliseres tre distinkte sociale klasser – De Økonomisk Privilegerede, De Kulturelt Privilegerede og De Mindre Privilegerede. Hertil udvælges tre forældrepar til hver af de tre distinkte klasser (*som vist i model 1*). Disse forældrepar er udvalgt efter deres erhvervsprofession og har til hensigt at repræsentere forskellige positioner i det sociale rum. Viden om disse klasser og de sociale strukturer



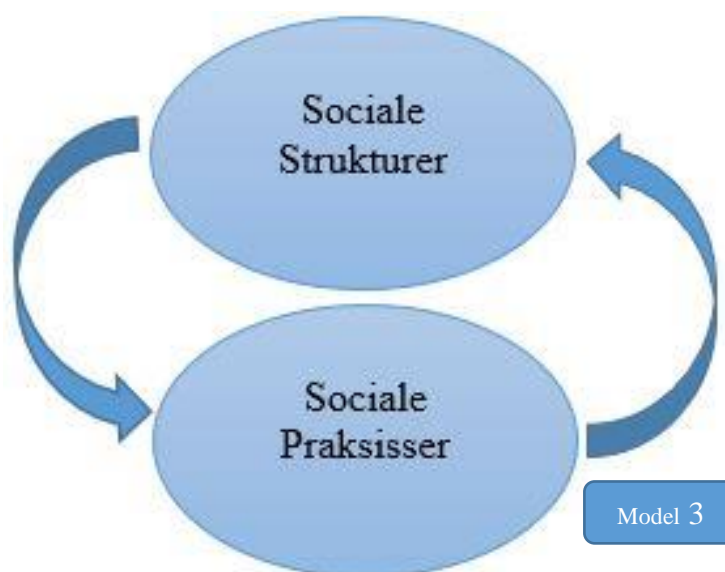
(opus operatum) er derefter erhvervet gennem grundig undersøgelse af tidligere forskning på området (jf. 'litteraturreview').

Forud for analyse af sammenhængen mellem de sociale strukturer og de sociale praksisser, foregår en løsrivelse fra de sociale strukturer, med henblik på at behandle sociale strukturer og sociale praksisser som selvstændige universer. Fordelen ved dette, er at viden om de sociale strukturer, ikke agerer dikterende for hvad der skal kigges efter i de sociale praksisser. Hermed åbnes op for en mere induktiv analysetilgang og muligheden for at identificere andre mønstre i



empirien. I forhold til dette kan der argumenteres for at en komplet løsrivelse fra den erhvervede viden om de sociale strukturer er umulig, idet disse elementer nu indgår i min forståelseshorisont. I håndtering af dette bias, kan jeg dog søge at skabe betingelserne for en ikke-forudindtaget indstilling til empirien. Rent praktisk gør dette sig til udtryk, idet analysen indledes med at analysere de forskellige familiers subjektive strategier hver for sig. Ved at analysere familier i stedet for grupper, kan jeg undgå at reducere for meget kompleksiteten i familiernes strategier, og blot fokusere på at identificere essensen af familiernes strategier. Herved kan jeg lade empirien tale for sig selv. Efter analysen af de enkelte familiers strategier, analyseres strategierne på tværs, hvortil fællestræk og mønstre imellem på pågældende strategier identificeres. Disse fællestræk og mønstre imellem familierne udmønter sig således i grupper af familier med lignende opdragelses- og uddannelsesstrategier (som vist i Model 2). Eksempelvis når flere familier vægter mod og risikovilligheden som essentielle værdier i deres opdragelsesstrategier.

Derefter analyseres og diskuteres sammenhængen mellem de sociale strukturer (*opus operatum*) og de identificerede sociale praksisser (*modus operandi*), hvorved opdragelses- og uddannelsesstrategiernes betydning for den sociale reproduktion også bliver adresseret. Hertil kan der siges at være et sandhed-loop, hvis de identificerede sociale praksisser kan ses i de sociale strukturer (som vist i Model 3). Dette



dobbeltsyn af det sociale virker til både forståelse og forklaring af den sociale virkelighed. Hertil bør dog nævnes at indeværende speciale stadig anvender et klasseperspektiv i undersøgelsen af opdragelses- og uddannelsesstrategierne, hvorfor det primært (hvis ikke udelukkende) er dette perspektiv der er gennemgående for analysen.

### Analyse og kodning

Analyserne af de enkelte familiers strategier indebærer at lave omfattende kodninger i hvert enkelt forældrepar interview. En kodning kan betragtes som [...] *a word or short phrase that symbolically assigns a summative, salient, essence-capturing, and/or evocative attribute for a portion of language-based or visual data*” (Saldana 2009:3). Kodninger kan således betragtes som en måde til at komprimere kvalitativ data, uden at reducere for meget af kompleksiteten i data. Gennem disse kodninger er gennemgående mønstre identificeres og derefter samlet i selvstændige analyser for forældrenes opdragelses- og uddannelsesstrategier. Kodning er også kendt indenfor grounded theory, hvor dette er et centralt aspekt i at anlægge en induktiv tilgang i analysen af det kvalitative datamateriale (Gibbs 2007).

Rent praktisk foregår kodningen af hvert interview i tre faser. I første fase markeres vigtige udsagn i det rå datamateriale, hvilket for mit tilfælde er de transskriberede af interviews med forældre. Anden fase opsummerer meningen i de markerede udsagn fra første fase. I tredje og sidste fase sammenholdes meningskodningerne fra anden fase, hvortil essensen af familiens opdragelses- og uddannelsesstrategi er identificeret. *Et eksempel på kodningerne kan findes i bilag 11.*

Nogle af de elementer jeg har været specielt opmærksomme på i analysen af de forskellige interviews, har været om der er overensstemmelse imellem handling og holdning, altså hvad forældre siger og hvad forældre viser. Begge dele anses som vigtige aspekter i identifikation af forældrenes strategier. Når jeg analyserer sammenhængen imellem meningskodningerne, kigger jeg altså efter gennemgående mønstre i interviewet. Hertil vil udsagn typisk være understøttet af lignende udsagn, hvis meningen bag udsagnet er vigtigt for forældrenes strategier. Et eksempel på dette kan ses i bilag 11, hvor Hr og Fru Nielsen i påpeger flere gange, at man må yde for at nyde og at det er vigtigt at have en uddannelse at bygge sig liv op efter, hvis man vil have et godt liv. Dette er ligeledes understøttet af Hr Niensens udsagn om hvordan han lever sit eget liv, og at hans arbejde øget hans livskvalitet: *"Jeg er glad for at kunne stå op hver eneste morgen, køre på arbejde klokken kvart over 6 og vide at jeg gør noget vigtigt [...]. Det øger livskvaliteten"* (Nielsen 2016, bilag 9:9). Denne overensstemmelse imellem både handling og holdning, giver et klart billede af familiens virkelighedsforståelse, hvori uddannelse står som et centralt element. I tilfælde hvor der ikke er overensstemmelse imellem handling og holdning, kan der være tale om social desirability bias, hvor udsagn er ytret udelukkende fordi disse elementer eller egenskaber er socialt ønskværdige (Bryman 2008:699). Dette er bl.a. tilfældet i det udvalgte kodningseksempel (bilag 11), når Fru Nielsen udtaler at børnene skal være *"[...] nogle omgængelige og rare mennesker"* (Nielsen 2016, bilag 9:7). Dette citat står både ude af kontekst i samtalen og er stort set ikke understøttet af nogen andre udsagn i interviewet. Det kan således tyde på at Fru Nielsen blot har sagt dette fordi det er efterstræbelsesværdige egenskaber at være omgængelig og rar, mens dette ikke er essentielt for familiens strategier. Jeg tvivler ikke på at det også er vigtigt for Familien Nielsen at de har søde og rare børn, men disse frem ikke som centrale elementer i interviewet. I andre tilfælde kan sådanne ikke-understøttede udsagn også tolkes som et forsøg på positioneringer, hvor familiens søger at tale sig "bedre" eller mere "sofistikeret" end de egentligt er. Dette kan eksempelvis gøre sig til udtryk i familiens forbrugsvaner, mht. hvor meget de går op i kunst. Sådanne positioneringer, har jeg dog ikke identificeret mange af gennem analyse af specialets 9 interviews – Det nærmeste det kommer er når familier udtrykker at gå meget op i skole, hvor praksisser ikke indikerer sådan en sådan værdi. I forhold til behandling af disse ikke-understøttede udsagn, vil de blive betragtet som "tomme udsagn", der vil blive set bort fra, når familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier bliver frembragt i de individuelle analyser. Denne analytiske tilgang, der behandler interviewene enkeltvis og mere induktivt, kan siges at styrke den interne validitet i specialet (Bryman 2008:376).

# Kapitel 5

## Analytisk overblik

Nedenstående tabel har til hensigt at give et analytisk overblik over opdragelses- og uddannelsesstrategier i de individuelle familier såvel som på tværs af familierne. I tabellen har jeg anvendt meningskodningerne fra enkeltanalyserne til at sammenligne på tværs af familierne. Disse meningskodninger er, som tidligere beskrevet i afsnittet 'analyse og kodning', underlagt kriterier for overensstemmelse/systematik mellem familiernes handlinger og holdninger (jf. 'analyse og kodning'), hvorfor kun essentielle elementer af familierne strategier fremgår i tabellen. Gennem sammenligning af familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier kan vi få en forståelse for lighederne og forskellene imellem dem. Tabellen er organiseret på den måde, at de meningskodninger der ligger øverst i tabellen, hører til familiernes opdragelsesstrategier, mens de nederste hører til familiernes uddannelsesstrategier.

Derudover bør pointeres at enkeltstrategierne i udgangspunktet er bearbejdet i tilfældig rækkefølge<sup>5</sup> uafhængigt af hvilken sociale klasse forældrene er udvalgt til at repræsentere. Når familierne alligevel er grupperet i skemaet (og den efterfølgende analyse) efter deres respektive sociale klasse, er dette udtryk for at disse familier er mest lig hinanden og at denne måde at gruppere forældrenes opdragelses- og uddannelsesstrategier endnu er den mest meningsfulde:

	<b><u>De Økonomisk Privilegerede</u></b>			<b><u>De Kulturelt Privilegerede</u></b>			<b><u>De Mindre Privilegerede</u></b>		
	Petersen	Jacobsen	Jespersen	Poulsen	Nielsen	Mathiesen	Sørensen	Madsen	Hansen
Satse		X							
At turde - "mod"	X	X	X						
Støtte børnenes interesser	X			X				X	
Konsekvens			X		X			X	X
Individuel accept - "kommunikation"			X			X			

<sup>5</sup> Dette er da også evident igennem de ikke-kronologiske kildehenvisninger i de individuelle familiestrategier.

Sport	X			X					
Mangfoldighed og alsidighed					X	X			
Empati og medmenneskelighed				X	X	X		X	
Netværk	X	X							
Stabilitet							X		
Skoleflittig		X			X		X		
Levefod - "penge"	X	X	X		X				
Lang videregående udd.		X	X		X				
Udd. skal passe til evner	X	X			X				
Udd. Interesse	X	X	X	X	X	X	X		
Uden bekymringer								X	X
Udd. er et must	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Erhvervet refleksivitet				X					

Af ovenstående tabel kan vi således se at der er forskelle i hvordan de forskellige sociale grupper opdrager deres børn. Vi kan således allerede nu konkludere at der er en sammenhæng imellem de sociale strukturer, for hvilket informanterne er udvalgt fra, og de opdragelses- og uddannelsesstrategier forældre opdrager deres børn med (praksisserne). Hvordan distinktionerne imellem de sociale gruppers opdragelses- og uddannelsesstrategier gør sit til udtryk, vil blive uddybet herunder.

## Opdragelses- og uddannelsesstrategier

I følgende afsnit analyseres de enkelte familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier, efterfulgt af en tværgående analyse af de pågældende grupper.

I forhold til enkeltanalyserne er der tilfælde hvor moderen og faderen har to meget forskellige strategier. I så fald vil begge strategier blive beskrevet og analyseres, samt hvordan de to forældre finder en fælles strategi og standpunkt overfor børnene. Derudover var der nogle få tilfælde, hvor kun

den ene af forældrene deltog i interviewet. I disse tilfælde kan jeg naturligvis kun forholde mig til udsagn fra den forældre, der var til stede under interviewet.

Af etiske årsager og for at tage hensyn til de deltagende familiers anonymitet, har familierne fået tildelt fiktive aliaser i stedet for deres rigtige navne. Hertil har jeg valgt af give familienavne, i stedet for individuelle navne, for at gøre analysen mere overskuelig for læseren. Familienavne er tilfældigt udvalgt efter almindelige danske efternavne. Derudover er andre personfølsomme data, der kan lede tilbage til informanterne, ligeledes blevet censureret fra.

## De Økonomisk Privilegerede

### *Familien Petersen*

Familien består af Hr Petersen på 51 år, Fru Petersen på 49 år, deres ældste søn på 22 år, en søn på 20 år og deres yngste, en datter på 17 år. Hr Petersen er uddannet ingeniør og arbejder som leder for udviklingsafdelingen på Danfoss. Han har i alt næsten 200 mand under sig, og står som overordnet leder for en række mellemledere og projektledere. Hr Petersens ansvarsområder strækker sig fra medarbejderledelse til overordnet strategi-, budget- og principbeslutninger. Overordnet er Hr. Petersen meget tilfreds med sit arbejde, og arbejder efter Fru Petersens udsagn *”noget mere end 37 timer om ugen”* (Petersen 2016, Bilag 2:15). Det der driver Hr Petersen i hans arbejde er når noget lykkes (Petersen 2016, Bilag 2:17-18). Fru Petersen er uddannet merkonom i finansiering og har en diplom i ledelse. Hun arbejder som driftsleder i en administrativ afdeling i Sydbank, hvor hun har 15 sagsbehandlere og en gruppeleder under sig. Fru Petersen arbejder meget med Lean modellen og sørger for at medarbejderne passer deres arbejde. Fru Petersen beskriver selv hendes arbejde som hendes hobby og udtaler *”Jeg tæller ikke timer når jeg er på arbejde. Jeg tror ikke jeg skylder banken noget, tvært imod. Men det gør mig ingenting. Jeg er glad for mit arbejde”* (Petersen 2016, Bilag 2:14). Sammen taler familien ikke om arbejde når de har fri, dog sparer Hr og Fru Petersen af og til med hinanden, da de begge sidder i lederstillinger. Den ældste søn studerer medicin på universitetet, mens den mellemste (der er autist) er i lærer som tømrer. Deres datter har netop afsluttet 10. klasse på en efterskole (Petersen 2016, Bilag 2).

I forhold til familiens opdragelsesstrategi, udtaler Hr og Fru Petersen allerede tidligt i interviewet, at opdragelse kommer meget an på *”[...]hvilke børn man er begavet med”* (Petersen 2016, Bilag 2:3). Hertil referer de til det faktum, at deres mellemste barn har autisme og således har nogle anderledes behov. Den ældste og den yngste har dermed haft friere tøjler i deres opdragelse ift. interesser, pligter mv, hvor den mellemste skulle have hjælp til at strukturere sin tid.



Det mest karakteriserende for Familien Petersens strategi er de initiativer forældrene tager, for at gøre børnene selvstændige. Hertil kan bl.a. nævnes at børnene selv skulle tage offentlig transport fra en tidlig alder. Angående selvstændighed og initiativ siger Hr og Fru Petersen:

*”Det gør ikke noget at man træffer nogle beslutninger som man skal lave om. Det gør ikke noget at man tør turde nogle ting, selv tager nogle initiativ. [...] Vi stoler også på- eller giver dem den tillid, at vi tror på at de kan. Det vokser de også af – at vi ikke skal stå og feje vejen for dem hele tiden. Det giver dem også nogle nederlag ind imellem, men det er også dem man vokser af ” (Petersen 2016, Bilag 2:7-8).*

I ovenstående citat er det essentielle, at der bliver vist tillid til at børnene kan stå på egne ben. Hertil kan nævnes, at forældrene også af og til har givet et lille skub for, at få børnene til at følge deres talenter og stå ud fra mængden. Dette ses bl.a. idet Hr og Fru Petersen opfordrede deres datter til at tage imod en solistrolle i et kor og synge foran 700 mennesker (Petersen 2016, Bilag 2:13). Et andet initiativ som Hr og Fru Petersen har gjort i opdragelsen af deres børn, har været at aktivere deres børn med sports- og fritidsinteresser. Dette kunne eksempelvis være spejder og orienteringsløb, som børnene har været ”tvunget”<sup>6</sup> til at gå til. Bevæggrundene for at aktivere dem har både været for motionens skyld, men også for at *”[...] skabe nogle sociale relationer udover det de får igennem skolen. Fordi det er også det vi selv gør, vi skaber også nogle relationer udover vores arbejde. Så det er vigtigt du har flere strenge at spille på”* (Petersen 2016, Bilag 2:7). At skabe sociale relationer og et bredere netværk har således også haft en vigtig rolle i familien Petersens opdragelsesstrategi.

Et andet element som børnene lader til at have internaliseret fra familiens hverdag, er en arbejdsmoral og en ”vindermentalitet”. At Hr og Fru Petersen lægger så meget tid i deres arbejde, og den arbejdsmoral de ligger i ”at gøre ting ordentligt”, som Hr Petersen siger (Petersen 2016, bilag 2:21), har smittet af på deres børns engagement til de ting de begiver sig til. Dette gælder både mht. skole, fritidsinteresser og (fritids)job, hvor Petersen børnene lader til at ligge i toppen. Ift. dette kan det naturligvis også godt ligge et bias, hvis børnene blot har talent indenfor de områder de bevæger sig i, men at deres engagement er så højt kan med god sandsynlighed tilskrives den internaliserede arbejdsindstilling. Hertil kan bl.a. nævnes, at den ældste fik det højeste gennemsnit i hans gymnasium, datteren dyrker orienteringsløb på eliteplan og den mellemste trodsede hans autisme og har selv taget

---

<sup>6</sup> Hr Petersen nævner at deres datter sidenhen har givet udtryk for, at hun har følt sig tvunget (Petersen 2016, Bilag 2:6).

initiativ til at søge lærlingestilling klokken 5 om morgenen før tømrermesteren tager afsted på arbejde (Petersen 2016, Bilag 2).

I forhold til familiens uddannelsesstrategi lægger Hr og Fru Petersen vægt på at uddannelse er vigtigt. Hertil udtaler Fru Petersen:

*”Jeg tror det er rigtigt rigtigt vigtigt at generelt de unge mennesker tager sig en uddannelse i dag. Og det har noget at gøre med et samfundsmæssigt hensyn. At man i Danmark også har rigtigt rigtigt dygtige mennesker så vi ikke bliver overhalet indenom af de lande vi omgiver os med og har samhandel med. Men jeg har også en indstilling om at alle ikke skal have en meget stor og tung universitetsuddannelse. Det er ikke nødvendigt”*(Petersen 2016, Bilag 2:26).

I ovenstående citat ses således hvordan den generelle samfundsdiskurs om vigtigheden af uddannelse står tydeligt igennem i familiens forståelse af virkeligheden.

Derudover udtaler Fru Petersen også, at *”[...]de skal have en uddannelse der svarer til de evner og den lyst de har. Og så skal de sætte det i en ramme ift. det liv de gerne vil føre. Så det er sådan set det vi har forsøgt at indkode i dem”* (Petersen 2016, Bilag 2:28). Dette understøtter første citat, hvor Fru Petersen også giver udtryk for at det ikke er nødvendigt, at alle får en lang universitetsuddannelse. I valg er uddannelse er der således også plads til interesser og hvad deres enkelte børn evner og hvad de brænder for. Hertil kan der dog være en underliggende forståelse af at børnene skal bruge deres evner og få en længere uddannelse, hvis de evner det, hvilket samtidig bliver understøttet af forældrenes egne højtstående erhvervspositioner. Når Fru Petersen taler om, at deres uddannelse skal passe i en ramme ift. det liv de gerne vil leve, mener hun at hendes børn også godt må holde lønningsforhold i mente. Hertil udtaler Hr Petersen på samme måde:

*”[...]de skal vælge det de gerne vil på sigt, men også så du kan opretholde den levefod. For det kan jo ikke nytte noget at blive lagermand, hvis du gerne vil have voldsomt store udlandsrejser. Det hænger jo ikke sammen. Det er jo økonomi. Der har vi i hvert fald forsøgt at præparere dem at den frihed økonomien også giver* (Petersen 2016, Bilag2:24).

Heri er pointen at mange penge giver større frihed, hvilket kan forstås som en indirekte appel til at børnene også gerne skal få jobs hvor de kan have en rimelig lønning. Penge betyder således også noget for familien uddannelsesstrategi, som et af de elementer der skal indgå i beslutningen af

uddannelse. Hr og Fru Petersen udtrykker dog at penge ikke er alt, og at man skal finde en balance så man også kan nyde livet (Petersen 2016, Bilag 2).

Både Hr og Fru Petersen understreger dog flere gange at valget er uddannelse er helt og holdent børnenes valg, hvortil de blot kan give udtryk for deres tanker og eventuelle bekymringer (Petersen 2016, Bilag 2:28-29).

### *Familien Jacobsen*

Familien består af Hr Jacobsen på 45 år, Fru Jacobsen på 47 år samt tre børn på henholdsvis 8, 13 og 16 år gammel. De to yngste børn er drenge og det ældste er en pige. Hr Jacobsen er uddannet statsautoriseret revisor, dvs. at han har en kandidatgrad, som efterfølgende er overbygget med den statsautoriserede eksamen. Derudover er han iværksætter og ejer af hans eget firma, der beskæftiger sig med investering og administration af selskaber, som beskæftiger sig med vedvarende energi. Hans ansvarsområder strækker sig fra almindelige ad-hoc opgaver til mere overordnede strategiske beslutninger. Da Hr Jacobsen er iværksætter, arbejder han mange timer om ugen på sit arbejde, ligesom at han også kan blive nødsaget til at arbejde i weekenden og på ferier (Jacobsen 2016, Bilag 3). Fru Jacobsen er uddannet læge og efterfølgende speciallæge i onkologi, hvortil hun også har en phd-grad i onkologi med titlen som overlæge. Hendes arbejdsområder består i patientbehandling, planlægning af patientbehandling, administration samt ledelse af hendes afdeling, hvor hun er chef for 20 læger. Fru Jacobsen er meget glad for sit arbejde, hvortil hun udtaler:

*”Mit arbejde betyder- jeg kan ikke helt finde ud af hvad der betyder mest, mine børn eller mit arbejde. Men jeg elsker mit arbejde. Det giver mig simpelthen så meget- altså mange værdier- at hjælpe folk. Jeg vil gerne have brug for. At jeg kan hjælpe nogle mennesker. Ellers kan jeg ikke se meningen med at være her”* (Jacobsen 2016, Bilag 3:27-28).

Ovenstående citat siger meget eksplicit, hvor meget Fru Jacobsens arbejde faktisk betyder for hende. Den yngste søn skal til at starte i 2. klasse, den mellemste skal starte i 8. klasse og deres ældste skal til starte i gymnasiet efter sommerferien.

I forhold til Familien Jacobsens opdragelsesstrategier, bør nævnes, at Hr og Fru Jacobsen er meget forskellige personligheder og således også har forskellige opdragelsesstrategier. Fru Jacobsen lægger ud med at nævne, at hun aldrig selv har fået skæld ud som barn, og at hun kommer fra et hjem hvor man ”[...]tro(r) på det gode i en, så skal det nok gå”(Jacobsen 2016, Bilag 3:2). Hr Jacobsen kommer fra et mere traditionelt hjem, hvilket også har resulteret i at Hr Jacobsen har lettere ved at disciplinere

børnene, hvor Fru Jacobsen ikke altid kan sætte sig i respekt: *"Nogle gange bliver jeg så råbt på af min kone at nu skal jeg komme ned og tage affære, for nu er børnene umulige. Så er det far der skal kaldes på. Så er det mig der skal være den sure"* (Jacobsen 2016, Bilag 3:2).

På samme måde har Hr og Fru Jacobsen også noget forskellige værdier i deres opdragelse af deres børn. Fru Jacobsen går meget op i skole og udtaler: *"For mig betyder det rigtigt meget at han får læst det han skal. Det betyder også noget for mig at mine børn klarer sig godt i skolen, det bliver jeg nødt til at være ærlig at sige"*(Jacobsen 2016, Bilag 3:5). For hende er det vigtigt at børnene får udnyttet de evner de har, og yder således også en indsats i at fremme disse evner. Både datteren og Hr Jacobsen har til tider givet udtryk for at Fru Jacobsen pacer børnene for meget (Jacobsen 2016, Bilag 3:11, 35). For Hr Jacobsen betyder det mere at børnene prøver nogle ting og at de tør gribe nogle muligheder:

*"Jeg har det sådan, at jeg kunne godt tænke mig at mine børn tager nogle muligheder, prøver nogle ting. Prøver at tage et sats engang imellem. Altså, prøv at gøre det der. Gør nogle ting som ikke lige er helt indenfor boksen"* Jacobsen 2016, Bilag 3:12).

På samme måde er det vigtigt får ham at børnene kommer ud og oplever noget socialt. Dette gør sig til udslag idet han gerne vil have at hans børn går til en holdsport og tager på sportscamp i ferierne (Jacobsen 2016, Bilag 3:13). På samme måde opfordrer han sine børn til at gribe chancer når de præsenterer sig selv. Dette var bl.a. tilfældet, da hans 13årige søn blev inviteret på en date, hvilket den 13årige søn ikke havde lyst til. Hertil opfordrede han stadig til at gribe chance og prøve nogle ting. For Hr Jacobsen er det således vigtigt at lære nogle sociale kompetencer og gribe de muligheder der præsenterer sig (Bilag Jacobsen 2016, Bilag 3:8-12). Dette praktiserer han for øvrigt også ift. sit eget liv, hvor denne livsindstilling har ledt ham (og hans familie) til at rejse til Afrika og arbejde i 2 år (Jacobsen 2016, Bilag 3:32-33).

Hr Jacobsens opdragelsesstrategi har således været mere præget af at disciplinere samt at udvide børnenes sociale horisont, hvor Fru Jacobsens opdragelsesstrategi har handlet om boglig dannelse.

I forhold til Familiens Jacobsens uddannelsesstrategi, går begge forældre op i uddannelse, hvortil de mener at det er godt at have *"[...]en uddannelse at falde tilbage på".[...]det er vigtigt at man har en faglig uddannelse, boglig eller ikke boglig, sådan man opnår kvalifikationer der gør at man kan noget der efterspørges"* (Jacobsen 2016, Bilag 3:46-47). Hertil kan det siges, at Hr og Fru Jacobsens forskellige personligheder forenes i en fælles uddannelsesstrategi. Dette gør sig dog til udtryk på lidt forskellige måder. Fru Jacobsen siger direkte:

*”Jeg vil da være ked af det, hvis han ikke fik en videregående uddannelse. Om det så er medicin eller hvad han nu finder på.[...] jeg [har] altid synes var rigtigt rigtigt ærgerligt, at man er godt begavet og at man ikke udnytter sine evner. Det er noget det jeg synes er mest ærgerligt af alt” (Jacobsen 2016, bilag 3:16).*

Fru Jacobsen har således ikke blot en forventning om at børnene skal have en uddannelse, men også at de skal have en længere uddannelse. På samme måde taler Hr Jacobsen om skalerbarhed af uddannelse, hvortil han siger:

*”Det er at kunne klippe en person, det kan du ikke blive rig på. Man kan regne ud hvor rig du kan blive. Det er jo bare antal timer i døgnnet gange timesats. Det er det du kan blive. Men ham der kan opfinde en pille mod kræft, han kan blive usandsynlig rig.[...] Så uddannelse og det du lærer det er skalerbart, det er der pengene ligger, det er der væksten ligger, der rigdommen ligger” (Jacobsen 2016, Bilag 3:48)*

For Hr Jacobsen ligger det således også implicit, at nogle uddannelser er mere værd end andre. Hertil er det vigtigt at uddannelsen er skalerbar, således at man har muligheden for at opnå rigdom. Dette citat taler direkte til den overordnede strategi, der handler om at investere i sig selv gennem uddannelse for at få øget (økonomisk) udbytte. Hr Jacobsen mener således også at man skal bruge de evner man har, idet de præsenterer nogle muligheder som er vigtige at gribe. Både Hr og Fru Jacobsen understreger dog, at det er *”[...]interesse skal drive værket”* (Jacobsen 2016, Bilag 3:49), og at *”[...]man skal have hjertet med på, ikke kun hjernen”* (Jacobsen 2016, bilag 3:48). Der er således også plads til børnenes interesser og ønsker i valg af uddannelse.

### *Familien Jespersen*

Familien består af Hr Jespersen på 43 år, Fru Jespersen på 45 år samt to piger på henholdsvis 15 og 12 år. Hr Jespersen er uddannet cand.merc i finansiering og arbejder som direktør for hans egen lille virksomhed på 5 mand. Hans arbejdsopgaver består af en smule personaleledelse og strategi, og ellers sidder han med markedsføring og indkøb. Hr Jespersen udtaler at hans arbejde fylder meget, *”[...]også til tider for meget”* (Jespersen 2016, Bilag 6:19). Fru Jespersen er uddannet cand.merc i strategi og ledelse, og arbejder som HR partner. Fru Jespersens arbejde består typisk i at arbejde sammen med ledere og direktører omkring hvad de skal lykkedes med, altså med strategi ift. om der er de rigtige ledere på posterne, om ting bliver gjort rigtigt samt coaching af forskellige problemstillinger. Kunderne er typisk større virksomheder og koncerner, hvorfor Fru Jespersen også rejser relativt meget i hendes arbejde. Hr og Fru Jespersen bruger begge meget tid på deres arbejde

og taler også meget indbyrdes om dette: *"Altså vi to taler rigtigt rigtigt meget. Jeg tror faktisk næsten ikke du kan finde nogen det deler mere, taler mere og rådgiver, sparer hinanden mere end vi to gør"* (Jespersen 2016, Bilag 6:19). Den ældste datter skal til at starte i 9. klasse på en efterskole, mens den yngste skal i 6. klasse efter sommerferien.

Helt centralt for Familiens Jespersens opdragelsesstrategi er det store fokus på kommunikation og dialog. Hertil *"[...]forsøger vi nok også i vores dialog med hende, med de ting hun er optaget af nu, ikke at være for direkte i hvad vores mening og holdning er om ting. Men ligesom støtte hende i hvad hun har brug for at gå i dialog om"* (Jespersen 2016, bilag 6:4). Familiens opdragelsesstrategi handler således mere om at indgå i en rationel dialog omkring fordele og ulemper i diverse valg end at "vise vejen" og fortælle hvad deres datter skal gøre. Den overordnede hensigt med dette er at hjælpe dem til en beslutning, uden at dræbe motivationen men stadig sørge for at det er de når til en fornuftig beslutning (Jespersen 2016, bilag 6:24-26).

Med hensyn til almen disciplinering ift. skole, pligter og regler i huset, mener Hr Jespersen at de begge har været relativt strenge, hvortil han primært har været den der har håndhævet reglerne og været mere *"[...]fast i mit håndtryk"* (Jespersen 2016, bilag 6:2). Alligevel er der også heri et stort fokus på den rationelle dialog: *"Hvis de kommer og har et godt argument, jamen så er- jeg vil skyde på - næsten alle regler op til dialog. Så kan vi snakke om det meste"* (Jespersen 2016, bilag 6:4-5). Familiens opdragelsesstrategi fokuserer således meget på en relativt ligeværdig kommunikation<sup>7</sup>, hvor børnene selv når frem til et resultat.

Et andet centralt element i familiens opdragelsesstrategi er de incitament Hr og Fru Jespersen gør for at opbygge børnenes mod og selvværd. Hertil kan nævnes at familien har været på klatreferie i Tyrkiet, gå på line over en mose osv. Hertil er pointen at man skal turde bevæge sig ud i det ukendte, skubbe nogle grænser og *"ikke lade sig styre af frygt"* (Jespersen 2016, bilag 6:16). Dette mod og selvværd kan siges at være blevet succesfuldt internaliseret i børnenes virkelighedsopfattelse, hvilket bl.a. kommer til udtryk når den ældste datter tør gå imod autoriteterne, for at tale for hendes skolekammerats sag. I forhold til nævnte eksempel udtrykker Hr og Fru Jespersen stolthed over deres datters retfærdighedssans, mod og altruistiske handling. Hr Jespersen betegner opdragelsen som et forsøg på at give børnene en slags *"warrior mentalitet"* (Jespersen 2016, bilag 6:36), hvor børnene

---

<sup>7</sup> Fru Jespersen udtrykker at hun (og hendes mand) er præget af hendes fag, idet hun arbejder professionelt med kommunikation mellem mennesker samt menneskers forskelligheder (Jespersen 2016, bilag 6:3).

tør nogle ting og ikke er bange for nederlag. I forlængelse af dette har specielt Fru Jespersen gået op i at:

*”have haft et hjem hvor man prøver at skabe rammen for at kunne opleve sig selv, forskellige muligheder og kreativitet. Altså lidt den der rejse man er på[...]. Hvis ikke det bliver skabt forskellige situationer og rammer med lidt hjælp fra voksne, så går der bare længere tid før man opdager sig selv”* (Jespersen 2016, bilag 6:8).

Ovenstående citat understøttet ikke blot strategien om at opbygge børnenes selvværd, men kan også forstås som et led i at hjælpe børnene til at finde sig selv, og finde det de brænder for. Som Fru Jespersen siger kan de som forældre, hjælpe børnene på den rejse, ved at skabe rammerne og udsætte dem for forskellige oplevelser.

I forhold til Familien Jespersens uddannelsesstrategi er uddannelse vigtigt. Hertil udtaler Fru Jespersen:

*”Det er at det giver mulighed for større frihed, økonomisk, men dermed jo også hvordan man kan tilrettelægge sit liv senere hen. Og få de nødvendige udfordringer, en mening, i tilværelsen som ikke består af gentagelse, gentagelse, gentagelse”* (Jespersen 2016, bilag 6:27).

Ovenstående citat taler om en række faktorer, der er forbundet med en god uddannelse. Dette drejer sig både om økonomisk frihed, bevægelsesfrihed samt dét at have et meningsfuldt arbejde. Når familien har talt om uddannelse igennem årene, har forældrene da også *”med vilje sneget ind at vi kunne da ikke sidde i det her hus, hvis ikke vi begge havde taget en god uddannelse og været aktive på arbejdsmarkedet”* (Jespersen 2016, bilag 6:7).

I forhold til valget af uddannelse, ser Hr og Fru Jespersen helst at deres døtre bliver akademikere (Jespersen 2016, bilag 6:30). Dette indgår ligeledes implicit i den ældste datters virkelighedsforståelse, idet det ligger nærmest selvfølgelig at hun skal på gymnasium og derefter på universitetet (Jespersen 2016, bilag 6:6-7). Hr Jespersen udtrykker at når døtrene kommer så langt at de skal til at vælge uddannelse, at:

*”[...]man sætte sig ned og kigge statistikker igennem, og så kan man snakke igennem om hvad betyder det så for jobsikkerhed og lønindkomst osv. Og er det nogle at de ting du synes er spændende i det her, men som egentligt også er her og her og her, og hvad er så*

*mest fornuftigt at vælge. Men der sætter vi os ned og analyserer det igennem”* (Jespersen 2016, bilag 6:33).

Overså heri lægges der således vægt på en række rationaliseringer omkring hvad den bedste uddannelse er samt at vise og kommunikere ud til døtrene omkring disse rationaliseringer. Hertil står jobsikkerhed, lønindkomst og interesse som nogle af de faktorer der nævnes igennem hele interviewet (Jespersen 2016, bilag 6).

### *De Økonomisk Privilegerede*

De Økonomisk Privilegerede er uden tvivl den gruppe, der er mest homogen ift. de individuelle familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier. Dette kan tolkes som et udtryk for at familiernes positioner i det sociale rum er relativt ens. Et gennemgående centralt element for alle tre Økonomisk Privilegerede familiers opdragelsesstrategier, var at skabe et selvværd og mod i børnene. Hermed menes at børnene skal turde at skille sig ud fra mængden, være frontfigur og tage en chance: *Det gør ikke noget at man tør turde nogle ting, selv tager nogle initiativ. [...] Vi stoler også på- eller giver dem den tillid, at vi tror på at de kan”* (Petersen 2016, Bilag 2:7-8). Det er således heller ikke mærkeligt at denne type for opdragelse ses i familier, hvor forældrene har højtstående positioner i erhvervslivet, og netop skal udstråle disse egenskaber i deres erhverv. Derudover er to af forældrene iværksættere, hvilket harmonere godt med de værdier som indgår i opdragelsen af deres børn. Familierne har dog forskelligartede måder at inkorporere dette mod i børnene: Familien Petersen udviser tillid til at børnene kan brillere i hvad de foretager sig, Familien Jacobsen opfordrer børnene til at gribe chancer og Familien Jespersen skaber rammerne for at børnene kan blive udfordret personligt.

Et andet element der forefindes i to af familierne er opdragelsesstrategiernes vægt på at skabe et netværk i lokalområdet. Dette netværk kan derefter bruges i forbindelse med både personlig og erhvervsmæssig udfoldelse. Dette er i begge tilfælde grundet med, at det vigtigt at have en bred omgangskreds at trække på.

I forhold til De Økonomisk Privilegerede familiernes uddannelsesstrategier, er der bred enighed mellem familierne om at børnene skal vælge en uddannelse, med høj indtægt i det fremtidige job. Rationalet for dette er at penge giver økonomisk frihed til at man kan gøre hvad man vil. Dette betyder dog ikke, at børnene ikke også kan vælge uddannelse efter interesse, men at økonomi indgår som et vigtigt element i beslutningen om hvilken uddannelse de vil undergå. At penge har så stor betydning for disse familiers uddannelsesstrategier, kan hænge sammen med forældrenes habitus. Det er således



meget tænkeligt at forældrene har erhvervet erfaringer igennem deres liv, som siger at det er vigtigt at have penge. I forlængelse af dette, er det ligeledes vigtigt for De Økonomisk Privilegerede familier at deres børn får en længere videregående uddannelse. Dette kan hænge sammen med at en længere uddannelse, øger sandsynligheden for et højtstående job og at tjene mange penge. Forældrene taler ligeledes om at uddannelsen skal passe til børnenes evner. Dette kan tolkes som at børnene har en pligt til at bruge deres evner og tage en længere uddannelse.

## De Kulturelt Privilegerede

### *Familien Poulsen*

Familien Poulsen består af Hr Poulsen på 51 år, Fru Poulsen på 52 år samt to børn på henholdsvis 19 og 15 år gammel. Det ældste barn er en dreng mens den yngste er en pige. Hr Poulsen er uddannet smed og maskinteknikker. Han arbejder dog i et funktionærjob udenfor hans uddannede fagområde. Hr Poulsen er glad for sit arbejde men giver udtryk for, at det trods alt ikke er mere end et arbejde: *"[...] hvis jeg havde råd til det, så stoppede jeg med at arbejde i morgen"* (Poulsen 2016, bilag 10:17) Fru Poulsen er blevet uddannet folkeskolelærer i 2011. Før det arbejdede hun som sygehjælper på en demensafdeling i over 20 år. Fru Poulsen arbejder nu i en specialskole for børn med specielle behov. Fru Poulsen er meget glad for sit arbejde og udtaler:

*"Jeg ville have svært ved ikke at skulle arbejde. Det skal være ved siden af det andet der med sport og sådan nogle ting. Veninder og familie. Ellers så mangler jeg en identitet på en eller anden måde. Sådan føler jeg det i hvert fald"* (Poulsen 2016, bilag 10:16)

Fru Poulsens arbejde betyder således meget for hende. Hr og Fru Poulsens søn skal til at starte sit 3. år på handelsskolen mens Datteren skal til at starte i 9. klasse efter sommerferien.

I familiens opdragelsesstrategi har både Hr og Fru Poulsen lagt stor vægt på, at børnene, allerede fra en tidlig alder, skulle være aktive og gå til en eller anden sport. Hertil mener Hr Poulsen, at det var tilfældigt, at de begge børnene gerne ville spille fodbold, *"[...]det kunne lige så godt have været noget andet"*(Poulsen 2016, bilag 10:2). I forhold til dette, har både Hr og Fru Poulsen lagt vægt på at støtte børnene i deres sportslige interesser:

*"Og det er derfor vi begge to har været fodboldtrænere i mange år, fordi det var noget som vores børn elskede fuldstændigt. Og det har vi jo så støttet dem i alt hvad vi overhovedet kunne"* Poulsen 2016, bilag 10:3).

En af de værdier som Hr Poulsen udtaler, at de gerne vil give givere til børnene gennem denne aktive sportslige opdragelse er:

*” [...]den måde som de selv dedikere dem til noget. At gå 100 % ind for nogle ting, fx fodbold. De går så meget ind i fodbold som de gør. Det tror jeg er en værdi som kan hjælpe dem rigtigt meget senere hen i livet også”* (Poulsen 2016, bilag 10:7).

Hertil kritiserer Hr Poulsen de familier der blot bruger børnenes sportsinteresser som en pasningsordning for børnene, og at dette hænger sammen med at børnene typisk også kommer til at spille på et andet (lavere) niveau (Poulsen 2016, bilag 10:6).

I forlængelse af ovenstående, nævner Fru Poulsen senere, at det er vigtigt at være målrettet have et klart mål at stile imod samt at være nysgerrig og have noget gåpåmod: *”Der skal være et mål forud. Så er jeg ligeglad hvad det er, men hun skal sætte sig et mål”* (Poulsen 2016, bilag 10:25). Det gør dog ikke noget at man ændrer retning/målet, så længe man har et mål, er forældrene enige om (Poulsen 2016, bilag 10:25).

I forhold til familiens uddannelsesstrategi lægger Hr og Fru Poulsen vægt på at børnene skal have en uddannelse, for at have noget at *”[...]falde tilbage på”* (Poulsen 2016, bilag 10:25). Hertil udtaler Fru Poulsen: *”[...]der er ingen fremtid i ufaglært. Altså der er ikke jobmuligheder, der er ingenting. Du skal have en uddannelse til alt efterhånden”* (Poulsen 2016, bilag 10:25). Også heri ses således hvordan den dominerende diskurs omkring uddannelse, har sat sit præg.

Derudover har Hr og Fru Poulsen den tilgang til uddannelse, at man ikke nødvendigvis tager en uddannelse for, at lære specifikt omkring dén uddannelse, men at *”[...]du sidder der for at lære hvor du finder dine oplysninger. For hvis du først har fundet ud af det, så kan du jo komme rigtigt rigtigt langt her i livet”* (Poulsen 2016, bilag 10:26). Uddannelsen skal således ikke betragtes som en endelig destination, men blot som et startsted, eller et første skridt, i deres erhvervsliv: *”Man skal jo uddanne sig hele sit liv”* (Poulsen 2016, bilag 10:26), konstaterer Fru Poulsen efterfølgende.

Også ift. uddannelse, mener Hr og Fru Poulsen at det vigtigste er at man sætter sig et mål, eller en retning. Hertil siger Hr Poulsen: *”[...]for mig er det fuldstændigt ligegyldigt hvad det er for en uddannelse.[...] Jeg vil bare have de gør et eller andet færdigt. Og gerne indenfor et eller andet interesseområde de har”* (Poulsen 2016, bilag 10: 2-3).

### *Familien Nielsen*

Familien består af Hr Nielsen på 43 år, Fru Nielsen på 42 år samt 4 børn mellem 16 og 9 år. Indeværende analyse af familiens strategi, tager udgangspunkt i de to børn, der befinder sig indenfor den ønskede aldersgruppe. Dette drejer sig om sønnen på 16 og datteren på 14. Hr Nielsen er uddannet folkeskolelærer, er i gang med at tage en diplom i ledelse og arbejder nu som skoleleder, hvor han står for den daglige ledelse ift. personaleledelse, driftsledelse, budgettering mv. Hr Nielsen er meget glad for sit arbejde, hvortil han udtaler:

*”Jeg er glad for at kunne stå op hver eneste morgen, køre på arbejde klokken kvart over 6 og vide at jeg gør noget vigtigt. Jeg har en vigtig funktion og jeg yder mit bedste. Og jeg er hamrende glad for mit arbejde. Det tror jeg det er vigtigt. Det øger livskvaliteten”*  
(Nielsen 2016, bilag 9:9)

Fru Nielsen er også uddannet folkeskolelærer og har en diplom i vejledning. Fru Nielsen arbejder som lærer, hvortil hun skal til at være klasselærer for en 1. klasse for 4 gang. Et centralt samtaleemne i familien er skole, idet de alle 6 har deres daglige gang på skoler (Nielsen 2016, bilag 9:23). Den ældste søn på 16 har netop færdiggjort 9. klasse og skal på teknisk gymnasium efter ferien, mens datteren på 14 skal i 8. klasse efter sommerferien.

Familien Niensens opdragelsesstrategi handler overordnet om almen dannelse ift. at lære børnene om hvordan *”[...]samfundet er skruet sammen”* (Nielsen 2016, bilag 9:6). I forhold til dette spiller valg og konsekvens en central rolle i opdragelsen. Hr og Fru Nielsen har dog to meget forskellige tilgange til at lære børnene om dette: *”[...]nogen gange er den ene lidt for pædagogisk anlagt, og den anden er lidt for militær”* (Nielsen 2016, bilag 9:5). Hr Nielsen er således hård og kontant, hvor Fru Nielsen er mere blød og diplomatisk. Dette ses eksempelvis i forældrenes forskellige tilgange til børnenes pligt om at smøre madpakke til dem selv. Hvor Fru Nielsen indgår en byttehandel med børnene - *”Vil du smøre min madpakke hvis jeg rydder af bordet”* (Nielsen 2016, bilag 9:6) – siger Hr Nielsen - *”Hvis ikke, okay. Så må du bare være sulten i skolen”* (Nielsen 2016, bilag 9:6).

Derudover er der et stort fokus på uddannelse i familiens opdragelse. Selvom forældrene har forskellige tilgange til at lære børnene, hvordan samfundet hænger sammen, er der en klar overbevisning om en uddannelse er vigtigt. Eksempelvis kan nævnes at børnene blev/bliver tvunget til at læse deres 20 minutter hver dag: *”[...] han har ikke interessen. Da han skulle lære at læse, da lå han på gulvet og hylede en halv time hver gang. Men det hjælper jo ikke. Vi ved jo det er vigtigt. Så det skal han”* (Nielsen 2016, bilag 9:20). Hertil lægger Fru Nielsen vægt på at fortælle *”[...]hvad*

der sker hvis man ikke får læst sine 20 minutter hver dag - hvordan det så faktisk går tilbage” (Nielsen 2016, bilag 9:5), mens Hr Niensens militærmentalitet kommer op i ham. Overordnet kan familiens opdragelsesstrategi opsummeret til:

*”[...] prøver at få vores børn til at forstå det er vigtigt at have noget at bygge sit liv op efter, for at have et godt liv.[...] man er nødt til at yde noget, hvis man vil have noget. Det er mere, at det kommer ikke af sig selv”* (Nielsen 2016, bilag 9:9)

Ovennævnte citat udtrykker således en antagelse fra forældrenes side om, at det er vigtigt at få en uddannelse for at have et godt liv. Hertil understreger Hr og Fru Nielsen dog senere at uddannelse ikke nødvendigvis har samme betydning for alle, men at de tror på at uddannelse er vigtigt for at deres børn får et godt liv (Nielsen 2016, bilag 9:30-32).

I forhold til valg af uddannelse taler Fru Nielsen om at man skal vælge den uddannelse, der passer til mennesket og at det ikke kommer an længden af uddannelsen. *”Det er ikke vores interesser de skal følge. Og det er heller ikke vores mål og drømme om den store bil(Nielsen 2016, bilag 9:9).* Familien Nielsen lægger således også stor vægt på at børnene følger deres egne interesser og drømme. Hr og Fru Nielsen vil dog søge at påvirke børnene til at udbytte deres evner, og pege dem i den retning de synes er fornuftigt (Nielsen 2016, bilag 9:33-35).

### *Familien Mathiesen*

Familien Mathiesen består af Fru Mathiesen på 56 år, Hr Mathiesen på 57 år samt to børn på henholdsvis 22 og 19 år. Det ældste barn er en pige og den yngste en dreng. Hr Mathiesen var ikke til stede under interviewet, hvorfor analysen af denne familiestrategi kun kan tage udgangspunkt i Fru Mathiesens udsagn. Fru Mathiesen er uddannet oversætter i engelsk og tysk på Århus universitet, men har sidenhen taget en folkeskolelæreruddannelse med linjefagene idræt, samfundsfag, biologi og dansk foruden engelsk og tysk som hun også kan undervise i. Fru Mathiesen arbejder nu som folkeskolelærer i udskolingens 7-9. klasse, hvilket hun er meget glad for. Hr Mathiesen er uddannet gymnasielærer og underviser i kemi og biologi på det lokale gymnasium. Hr og Fru Mathiesens datter læser en professionsbachelor på diakonhøjskolen i Århus mens deres søn skal til at starte i 3.G på gymnasiet (Mathiesen 2016, Bilag 5).

Det der er mest gældende for Familien Mathiesens opdragelsesstrategi er en accept overfor menneskers forskelligheder og at sætte sig ind andre folks virkelighedsforståelse. Dette giver sig bl.a. til udtryk i nedenstående citat:

*”Forsøge at være ikke-dømmende og rummeligt omkring at der er andre holdninger. Der er andre måder at gøre det på, gøre ting på.[...] Sådan lige at bremse ned og eventuelt, hvis man har overskud til det, spørge ind til hvad det dog er der foregår, siden de tænker som de gør. [...]Man kunne jo gå hen og blive klogere. Prøve at være lidt nysgerrig i stedet for at være dømmende” (Mathiesen 2016, Bilag 5:8).*

Denne accept af menneskers forskelligheder er gennemgående for mange aspekter af familiens hverdag, lige fra regler og kommunikation i hjemmet til de individuelle familiemedlemmers interesser.

I forhold til regler og kommunikation i hjemmet kan nævnes en situation, hvor Fru Mathiesen og hendes søn var uenige om sønnen skulle have jakke på til skole. I stedet for at dette blev optakten til en konflikt, endte Fru Mathiesen med at udvise accept overfor hendes søns valg om ikke at tage en jakke på, *”[...]fordi det var jo sådan set ham der skulle gå i det” Mathiesen 2016, Bilag 5:4*. På samme måde kan der udledes, at der i høj grad er tale om en tovejskommunikation i hjemmet (i modsætning til en mere hierarkisk kommunikation mellem forældre og børn), hvortil individualitet og argumentation vægtes højt. Samme accept gør sig til udtryk i Fru Mathiesens udtalelse omkring opdragelse og disciplinering: *”Hvis man kan stå op om morgenen og man kan passe sine ting[...], så ser jeg ikke nogen grund til hvorfor jeg skal begynde at stille en masse regler op, fordi så viser det jo at man er i stand til at styre” (Mathiesen 2016, Bilag 5: 4)*. Fru Mathiesen betegner opdragelsen som ’frihed under ansvar’ (Mathiesen 2016, Bilag 5:6).

I forhold til familiens interesser, er de individuelle familiemedlemmer ligeledes meget forskellige. Deres interesser spænder lige fra skak til kroatisk musik og fra vægtløftning til golf (Mathiesen 2016, Bilag 5:12-15). Fælles for familiens medlemmer er dog at de alle har en stor interesse indenfor sport og rejser. Denne accept for individuelle forskelligheder gør sig også til udtryk i hvordan de udfolder deres interesser. Hertil kan nævnes at familien ofte rejser på kryds og tværs ift. hvordan deres interesser passer sammen:

*”Men ellers så har vi faktisk rejst på kryds og tværs med mine børn også. Min datter og jeg vil er ret vilde med Grækenland, så det blev en tur til Grækenland. [...] min søn han er skide god til engelsk, så vi tog en turovre og besøgte nogle venner i England Vi spiller også golf her i huset, så far og søn de har lavet nogle golfure både til Norge og til Harzen. Far, datter og farmor har lavet tur til- hvor hulen var det henne- Spanien. Ja og så har min mand og jeg jo også rejst lidt” (Mathiesen 2016, Bilag 5: 10-11).*

Af dette kan der således udledes, at Familien Mathisen ikke blot udviser stor accept ift. individuel forskellighed, men også lægger stor vægt på individuel udfoldelse i deres opdragelsesstrategi.

I forhold til Familien Mathiesens uddannelsesstrategi er det vigtigt at få en uddannelse. Dette kommer til udtryk i nedenstående citat, hvor Fru Mathiesen ligestiller dette med at droppe ud af samfundet:

*”Alternativet er at droppe ud af samfundet. Alternativet er at man ikke kan komme i gang noget sted, og at man på den måde kommer til at blive afhængig af andres betalinger, almisser osv. Der er bare ikke forfærdeligt mange steder hvor man kan få arbejde som ufaglært. Så på den vis vil det være tåbeligt at dømmes sig selv til at sidde og kan ikke komme videre”* (Mathiesen 2016, Bilag 5:23).

Hr og Fru Mathiesen har dog ikke direkte italesat betydningen af at få en uddannelse, ligesom de heller ikke pacer deres børn igennem en uddannelse eller til at få topkarakterer. Hertil har datteren efterfølgende udtrykt for ærgrelse, idet hun gerne ville have taget gymnasiet mere seriøst og fået bedre karakterer (Mathiesen 2016, Bilag 5:18).

Vigtigst for Familien Mathiesens uddannelsesstrategi er at børnene *”beskæftiger sig med noget der interesserer dem. Og når de så har valgt sig ind på det, jamen så gør de det selvfølgelig så godt de kan”* (Mathiesen 2016, Bilag 5:21). Børnene skal spørge sig selv:

*”Hvad er det jeg godt kan li’ at arbejde med. Hvor er det jeg er god. Hvad gør mig glad at arbejde med, og hvad er jeg god til. Jeg tror det er vigtigt faktisk, at man vælger med hjertet. Man vælger efter hvad man har det godt med, og som man kan forestille sig at stå op til om morgenen, at man gider at stå ud af sengen”* (Mathiesen 2016, Bilag 5:22).

For Familien Mathiesen er det således interessen der er den bærende faktor for hvad børnene skal vælge. I samme kontekst giver Fru Mathiesen udtryk for, at længden af uddannelsen er underordnet, og at en håndværksmæssig uddannelse kan være lige så god som en akademisk uddannelse, hvis det er dér hvor interessen ligger.

### *De Kulturelt Privilegerede*

De Kulturelt Privilegerede familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier var forholdsvis forskellige. Dette skyldes formentligt at familiernes positioner i det sociale rum er længere fra hinanden, end hvad der er tilfældet i blandt Den Økonomisk Privilegerede gruppes forældre, hvorfor De Kulturelt Privilegerede heller ikke er lige så homogen som De Økonomisk Privilegerede. På trods af dette, er der stadig nogle karakteristika, der er gennemgående for De Kulturelt Privilegeredes

strategier. Et gennemgående centralt element for De Kulturelt Privilegerede familiers opdragelsesstrategi, handler om empati og evnen til at sætte sig i andre folks sted. Dette gør sig til udtryk idet familiens medlemmer udviser stor accept for forskelligheder mellem mennesker: *”Forsøge at være ikke-dømmende og rummeligt omkring at der er andre holdninger. Der er andre måder at gøre det på, gøre ting på. Prøve at være lidt nysgerrig i stedet for at være dømmende”* (Mathiesen 2016, Bilag 5:8). Det kan være relateret til uddannelse og livsglæde, hvortil der udvises forståelse for at uddannelse måske ikke er lykken for alle (Poulsen 2016, bilag 10). Denne accept er også knyttet til De Kulturelt Privilegerede store fokus på individuel udfoldelse i deres opdragelsesstrategier. Hertil er de individuelle familiemedlemmer meget mangfoldige og alsidige i deres interesser. Dette gælder både for enkeltpersonernes interne interesse og interesserne imellem familiemedlemmer. Eksempelvis spænder Familien Mathiesens interesser meget bredt - fra vægtløftning til golf og fra skak til kroatisk musik. Set i et Bourdieumæssigt perspektiv spænder disse former for kulturel forbrug over hele spektret, i stedet for blot at være karakteriserende for blot den kulturelle elite. Dette kan tolkes som et udtryk for De Kulturelt Privilegeredes alsidighed. Det kan dog også tolkes som et udtryk for familiernes positionelle forskelligheder, hvorfor der kan argumenteres for at De Kulturelt Privilegeredes sociale positioner spænder for bredt og ikke er repræsenterende for den øvre kulturelle klasse (videre diskussion om dette i afsnittet *’Sociale klasser?’*. Typisk er De Kulturelt Privilegeredes interesser ikke inkorporeret gennem opdragelse, men er opstået af eget virke. I nogle tilfælde er der sågar tale om autodidakt tillærte egenskaber, som eksempelvis at lære at spille et instrument, dyrke springgymnastik eller håndværksarbejde (Nielsen 2016, Bilag 9). Denne autodidaktiske egenskab lader også til at være unikke for De Kulturelt Privilegerede, hvilket kan være udtryk for en iboende lyst til læring eller udfoldelse.

I forhold til De Kulturelt Privilegerede familiersuddannelsesstrategier er det mest dominerende aspekt, at børnene skal vælge uddannelse efter interesse. Dette betyder dog ikke at interesse i uddannelse er fraværende blandt De Økonomisk Privilegerede eller blandt De Mindre Privilegerede, men blot at dette aspekt er meget mere dominerende i De Kulturelt Privilegeredes uddannelsesstrategi. I disse familier blev andre faktorer som eksempelvis økonomi, penge eller jobsikkerhed ift. uddannelse ikke nævnt. Dette er dog med undtagelse af Familien Nielsen, hvor jobsikkerhed og økonomi også spiller en rolle i valg af uddannelse. Et andet aspekt der er gennemgående for De Kulturelt Privilegerede familiers uddannelsesstrategier, er at længden af uddannelsen er underordnet så længe interessen er der. Det er således også mindre vigtigt for De Kulturelt Privilegerede forældre, at børnene opnår samme eller højere uddannelsesniveau end dem

selv. Hertil kan der dog knyttes en note om at forældrene generelt har flere (efter)uddannelser, hvilket kan knyttes til en værdi om at følge sine interesser og lære igennem hele livet. Imellem gruppernes uddannelsesstrategier, ses således forskellige succeskriterier for valget af uddannelse: De Økonomisk Privilegerede har en mere profitmaksimerende strategi, hvor interesse, økonomi og jobsikkerhed forenes, mens De Kulturelt Privilegerede er drevet af interesse og en lyst til at lære.

## De Mindre Privilegerede

### *Familien Sørensen*

Familien består af Hr Sørensen på 54 år, Fru Sørensen på 49 år samt 2 børn på henholdsvis 20 og 16 år. Det ældste barn er en pige og den yngste er en dreng. Hr Sørensen arbejder som ufaglært på Danfoss, hvor han de sidste mange år har arbejdet på lageret. Her består hans arbejde i at lave målerapporter for de dele der kommer hjem fra leverandører. Hr Sørensens forhold til sit arbejde er som han selv siger; *"det er jo det jeg skal leve af"* (Sørensen 2016, bilag 8:16), hvorfor arbejdet ikke betyder mere for ham end blot et arbejde. Han udtrykker dog: *"Jeg er såmen glad for mit arbejde. Jeg føler mig godt tilpas med lagerarbejde"* (Sørensen 2016, bilag 8:17). Fru Sørensen arbejder som sygeplejerske på en afdeling for syge nyfødte børn, dvs. for tidligt fødte børn, infektionsbørn, børn født med respirationsproblemer, kramper mv. Hendes arbejde er meget alsidigt idet der kan komme børn ind fra det ene øjeblik til det andet, som hun bliver nødt til at tage sig af. Fru Sørensen har arbejdet på samme afdeling i 25 år og synes fortsat hendes arbejde er meget spændende (Sørensen 2016, bilag 8:15-16). Hr og Fru Sørensens ældste barn blev student for et år siden og arbejder nu for at tjene nogle penge før hun skal ud og rejse. Det yngste barn skal i 9. klasse på efterskole efter sommerferien.

Familiens opdragelsesstrategi handler primært om at opføre sig ordentligt og passe ind, hvortil Hr Sørensen udtaler: *"Jeg vil da gerne have at vores børn opfører sig ansvarligt, og at de er nogle pligtopfyldende og behagelige mennesker. At de kan gå i spil med andre mennesker"* (Sørensen 2016, bilag 8:2). I forhold til dette nævner Hr og Fru Sørensen både ordentligt sprog, at børnene ikke bander, og at de er mødestabile og kommer i skole hver dag. Hertil udtaler Fru Sørensen:

*"Jeg har stort set aldrig en sygedag, og det har Hr faktisk heller ikke. Og det at man passer sit arbejde. Og hvis man kan mærke at det måske gør lidt ondt et eller andet sted om morgenen, så prøver man alligevel at gå på arbejde for at se om det ikke går, og i skole. De har begge to været meget stabile"* (Sørensen 2016, bilag 8:7).



Denne mødestabilitet lader til at være succesfuldt internaliseret i børnenes virkelighedsforståelse, hvilket også fremgår flere gange i interviewet. Eksempelvis havde sønnen kommet til at sove over sig en dag, hvortil han sagde til sin mor: *"Du skal bare vide, mor, at det her er en fejl. Der er altså andre hvor det er med hensigt"* (Sørensen 2016, Bilag 8:7). Citatet udviser således en ærlighed og oprigtighed overfor noget, som sønnen ved at hans forældre ikke billiger.

Familiens opdragelsesstrategi kan i det hele taget siges at være præget af en høj grad af stabilitet. Dette giver sig både til udtryk i forældrenes arbejde og interesser, som de har haft igennem stort set hele deres voksenliv. Som nævnt har Fru Sørensen arbejdet i samme afdeling i over 25 år, ligesom hun over har haft samme interesse indenfor ridning i 40 år. Samme mønster er tilfældet for Hr Sørensen. Derudover har familiens hverdag, (specielt i børnenes tidlige år) været en meget stabil og struktureret hverdag (Sørensen 2016, Bilag 8:9)

I forhold til Familiens uddannelsesstrategi har uddannelse har der allerede tidligt i børnenes opdragelse været fokus på at stimulere børnenes boglige evner: *"Vi har i hvert fald da børnene var mindre, gjort meget ud af at læse med dem. Læse for dem og så da de blev større, så skulle de læse for os. Næsten hver aften"* (Sørensen 2016, bilag 8:13). Dette var primært Hr Sørensens "projekt", som Fru Sørensen kalder det, at han ville gerne øve læsning med børnene hver dag (Sørensen 2016, Bilag 8:3). Derudover har børnene fået fortalt *"[...]at jo bedre de klarer sig i skolen, jo flere muligheder giver det efterfølgende"* (Sørensen 2016, bilag 8:21).

Hr og Fru Sørensen udtaler da også: *"Altså, vi har forventninger om at de tager en uddannelse. Af den ene eller den anden art. Det har vi da. Og vil støtte dem i det"* (Sørensen 2016, bilag 8:21). Årsagen herfor er *"[...]fordi det er totalt umuligt at komme ud på arbejdsmarkedet i dag, hvis man ikke har en uddannelse. Jeg har ingen uddannelse. Nu er jeg derude, men jeg tror ikke der kommer nogle nye ind uden uddannelse"* (Sørensen 2016, bilag 8:23). Dette citat giver således udtryk for at uddannelse kan være en nødvendighed i nutidens Danmark, hvilket også er den overbevisning der er gældende for flere andre familiestrategier.

Det der er af størst betydning for børnenes valg af uddannelse er *"[...]at hun får en uddannelse hun bliver glad for. Det skal være noget de gider"* (Sørensen 2016, bilag 8:24). I forlængelse af dette kan nævnes, at begge forældre er lige glade med længden af deres børns uddannelse, det skal bare være noget de brænder for (Sørensen 2016, bilag 8:25).

### *Familien Madsen*

Familien Madsen består af Fru Madsen på 53 år, Hr Madsen på 54 år samt i alt 8 børn. Børnenes alder spænder fra 36 år til 14 år, hvorfor interviewet kun har taget udgangspunkt i de børn, der er inden for den ønskede aldersgruppe. Børnene der befinder sig indenfor aldersgruppen er; den yngste søn på 16 år og den yngste pige på 14 år. Derudover er Hr Og Fru Madsen ikke sammen mere (og Hr Madsen var ikke til stede under interviewet), hvorfor indeværende analyse kun kan tage udgangspunkt i Fru Madsens udsagn (Madsen 2016, Bilag 4). Fru Madsen studerer på nuværende tidspunkt til finansøkonom, men har arbejdet som social- og sundhedshjælper (herefter sosu) i 10 år. Dette stoppede hun med, da hendes skuldre ikke kunne holde til det mere. Hun arbejder dog stadig som sosu på deltid, hvortil hendes arbejde består i personlig pleje af ældre og sørger for at de får mad, medicin og kommer i dagcenter. I forhold til det lidt atypiske valg at undergå en uddannelse i 50 års alderen, siger hun:

*"[...] hvis det første det ikke behager mig, jamen så finder jeg noget nyt. Altså jeg skal nok finde et eller andet. Og jeg tænker at hvis jeg ikke kan finde et arbejde, så kan jeg læse. Så skal jeg nok finde et eller andet der er interessant at læse"* (Madsen 2016, Bilag 4:11).

Fru Madsen er således meget proaktiv i hendes tilgang til arbejde, og er ikke bange for at begive sig ud i nye felter. Hr Madsen går sygemeldt men er ellers uddannet skibsmontør. Både den 16-årige søn og den 14-årige datter afsluttede 9. klasse sidste år, hvortil der kan knyttes en note om at datteren sprang en klasse over, idet *"Hun var for dygtig"* (Madsen 2016, Bilag 4:1).

Familien Madsens opdragelsesstrategi går primært ud på almen dannelse og at støtte af børn i deres interesser. Hertil siger Fru Madsen: *"Alt min tid i de sidste 36 år, det er gået med mine børn og følge deres interesser. Men har så også gjort at jeg har fået en del venner i forbindelse med deres interesser. Og blevet frivillig"* (Madsen 2016, Bilag 4:6). Fru Madsen har således gjort meget ud af at støtte børnene, hvortil hun næsten uden undtagelse har været frivillig i alle de (fritids)aktiviteter de har deltaget i. Dette gælder både i fodbold, svømning, curling mv. I forhold til børnenes fritidsinteresser, varierer det meget hvor aktive hendes børn er, da fritidsinteresser er helt overladt til deres eget initiativ. Hertil kan dog siges, at Fru Madsens børn har ladet sig inspirere af hendes ældre børn, hvorfor de yngre børn overtager nogle af de samme interesser: *"Men jeg tror det er ligesom en påvirkning fra søskende af. Han har jo været vant til fra han blev født af, at blive slæbt med rundt til alle [fodbold]kampe med storebror"* (Madsen 2016, Bilag 4:8).

Et andet centralt element i familien Madsens opdragelsesstrategi er at lære dem om empati og respekt for andre mennesker. Dette ligger i forlængelse af Fru Madsens job som sosu, hvortil hun af og til taler om de ældres situation:

*”For det sidder jo mange ældre rundt omkring, der ikke kan komme ud af deres lejlighed. Men hvordan skal de få handlet så. Så det har nogle af mine børn faktisk haft nogle jobs hvor de har handlet og hendes avis for, eller bare siddet og snakket og fået en kop saftevand”* (Madsen 2016: Bilag 4:12).

Som fremgår af ovenstående citat, har disse samtaler haft en indvirkning på børnenes menneskesyn, hvortil de endda har taget egne initiativer til at arbejde og socialisere med ældre mennesker.

I forhold til Familien Madsens uddannelsesstrategi, gør Fru Madsen udtryk for at uddannelse efterhånden er en nødvendighed:

*”I dag skal du jo faktisk have en uddannelse bare for at være en skraldemand. Så for deres egen skyld, mener jeg at de skal have en uddannelse fordi at lige pludselig står de i et dilemma og kan ingen arbejde få, fordi at alt kræver en uddannelse i dag”* (Madsen 2016, Bilag 4:20).

Hun siger dog at hvis det lykkedes at finde et arbejde, som de godt kan li’, så behøver de ikke en uddannelse. Fru Madsen lægger dog ikke noget pres ift. at hendes børn skal tage en uddannelse. Som hun selv siger: *”[...]jeg var selv over 40 inden jeg fik en uddannelse”*(Madsen 2016, Bilag 4:20). For Fru Madsen er det vigtigste at hendes børn er aktive mht. deres uddannelse- og jobsituation. Dette gør sig til udtryk idet hendes datter for øjeblikket hverken arbejder eller går i skole, hvilket Fru Madsen har det svært med. Hertil siger hun: *”Jamen hvis du ikke vil gå i skole, så må du have noget arbejde!”* (Madsen 2016, Bilag 4:16). Mest af alt ønsker Fru Madsen for hendes børn *”At de får det liv som de gerne vil have, uden for mange bekymringer”* (Madsen 2016: Bilag 4:21). Hertil henviser hun til at:

*”I nogle jobs[...]der har du jo egentligt ikke fri alligevel. Men at man ligesom kan adskille hvad der hedder arbejde og fritid. Også at de også har tid til andet end lige arbejde. Fordi det er altså også vigtigt de har et socialt liv ved siden af deres arbejde”* (Madsen 2016: Bilag 4:21).

I Familien Madsens virkelighedsforståelse, er det således vigtigt at opretholde et skel mellem arbejde og fritid, således at man har fri når man har fri, og ikke behøver at bekymre sig om arbejde.

### *Familien Hansen*

Familien Hansen består af Hr Hansen på 54 år, Fru Hansen på 54 samt 4 børn, vis alder spænder imellem 32 og 13 år. Analysen af familiens opdragelses- og uddannelsesstrategi vil hovedsageligt tage udgangspunkt i de 2 yngste drenge, der er indenfor den ønskede aldersgruppe. De to yngste drenge aldre er henholdsvis 15 og 13 år gamle. Derudover er Hr og Fru Hansen blevet skilt sidste år i oktober, hvorfor familien ikke bor sammen mere (Hansen 2016, bilag 7). Fru Hansen var ikke til stede under interviewet, hvorfor denne analyse kun kan tage udgangspunkt i Hr Hansens udsagn. Hr Hansens nye kæreste var dog til stede under interviewet. Hendes udsagn vil dog udelukkende blive brugt som en afklarende faktor i dialogen med Hr Hansen (når hun giver sit besyv med). Hr Hansen er uddannet murer, men er imidlertid kommet til skade. Derfor arbejder han nu som hjemmehjælper på et plejehjem, hvor han sørger for ældre menneskers behov. Hr Hansen synes godt om at arbejde: *"Jeg synes jo det er dejligt at arbejde, for så- så har du også en fritid. Det ved jeg ikke, det er jo nødvendigt. Du kan jo ikke få noget hvis du bare går hjemme jo. Og jeg har det godt med at arbejde, det har jeg"* (Hansen 2016, bilag 7:8). Fru Hansen arbejder som sygeplejerske, mens Hr Hansens nye kæreste er førtidspensioneret. Hr Hansens kæreste har dog været frivillig i en genbrugsforretning i over 20 år. Den yngste søn på 13 går i en specialklasse idet han har ADHD, men sønnen på 15 år skal til at starte i 9. klasse på en efterskole.

Familien Hansens opdragelsesstrategi handler hovedsageligt om almen dannelse og disciplinering, hvortil Hr Hansen udtaler: *"De skal være ærlige og være pligtopfyldende. Gøre det der bliver sagt og opføre sig ordentligt"* (Hansen 2016, bilag 7:3). Som det fremgår af ovenstående citat bliver der også lagt vægt på at børnene gør hvad der bliver sagt. Når børnene ikke gør hvad der bliver sagt, er der konsekvenser: *"Konsekvenser det kan skam være fra, tage legetøj væk, computer, ting som de er glade for. Så skal de lige have en straf, at jeg mener det altså"* (Hansen 2016, Bilag 7:1). Et andet eksempel på denne konsekvente afhandling kan være: *"De skal selv smøre deres madpakke. Det har jeg gjort i mange år, indtil jeg fandt ud af at de smed den i skraldespanden, og så gad jeg ikke det pjat mere. Så må de sgu selv gøre det"* (Hansen 2016, Bilag 7:3-4). Familien Hansens opdragelsesstrategi er således præget af en forventning til at børnene, både ift. at de gør hvad der bliver sagt men også at de værdsætter hvad der gøres for dem. Når børnene ikke opfylder disse forventninger er der således konsekvent afhandling.

Et andet element, der er gennemgående i Familien Hansens opdragelsesstrategi er Hr Hansens værdi om, at børnene skal komme ud af huset og opleve noget, bruge deres krop, i modsætning til blot at sidde foran computeren. I forhold til dette har begge børnene gået til spejder, familien tager af og til

på ture i skoven og den ældste går til trædrejning. Børnene har da også lært at bruge værktøj fra de var ganske små: *”Da jeg så kommer og henter ham der, da har han været en 6-7 år, så sidder de to leder derinde og siger at de kunne godt se at den store dreng kom fra en håndværkerfamilie”* (Hansen 2016, bilag 7:7). Ovenstående eksempel kunne tyde på at de kompetencer der ligger til at være håndværker, ligeledes bliver overleveret fra forældre til børn.

I forhold til Familiens uddannelsesstrategi mener Hr Hansen at det er bedst at tage en uddannelse. Hertil udtaler han:

*”Det er nok nemmere at få job hvis du har en uddannelse. Jeg tror det er generelt. Men hvis de ikke vil have en uddannelse, så er det da også ok med mig. Det er jo deres liv. Men jeg prøver da at præge dem til at de skal have en uddannelse. [...] du kan næsten ikke lave noget i Danmark i dag, uden at have en uddannelse jo”* (Hansen 2016, bilag 7:12-13).

Også i denne familie, er der altså en stærk overbevisning om at det er vigtigt at have en uddannelse i dagens Danmark. Derudover udtaler Hr Hansen:

*”Vi mener jo selv han skal være- Ja han kan jo så være tømrer eller noget med træ. Så har jeg sagt til ham at hvis han vil have det, så skal han være møbelsnedker. Fordi møbelsnedkere kan også lave tømrerarbejde men tømrer kan ikke lave møbelsnedkerarbejde”* (Hansen 2016, Bilag 7:12).

I ovenstående citat ligger således en antagelse om, at sønnen bliver noget håndværksmæssigt. I forlængelse af dette søger Hr Hansen at overlevere hans indsigt og viden omkring håndværksmæssige fag, ved at give råd ift. hvilken uddannelse der kunne være mest hensigtsmæssig. På samme måde vil Hr Hansen ikke anbefale hans søn *”[...] at være murer, det er for fysisk hårdt”* (Hansen 2016, Bilag 7:13).

I forhold til familiens uddannelsesstrategi bør dog nævnes at Hr Hansen ikke nødvendigvis ser håndværksmæssige uddannelse som det mest optimale: *”altså hvis de har flair for det, så kan de jo tage hvad som helst jo. Hvis de har flair for det- hvis de vil have en videregående uddannelse så er det også okay. Det er jo langt bedre”* (Hansen 2016, bilag 7:13). Det ligger således mere i antagelsen, i stedet for forventningen, om at sønnen tager en håndværksmæssig uddannelse. Generelt ønsker Hr Hansen for hans børns fremtid at de er får et godt liv *”[...]og får mindst bekymringer”* (Hansen 2016, bilag 7:14), hvilket også kan forstås som et ikke-stressende erhverv og mere skarp opdeling mellem arbejde og privatliv.

### *De Mindre Privilegerede*

De Mindre Privilegerede kan, ligesom De Kulturelt Privilegerede, siges at have forholdsvis forskellige opdragelses- og uddannelsesstrategier. Dette skyldes formentlig at familiernes positioner spænder bredt i det sociale rum. I modsætning til De Økonomiske Privilegerede, der trækker på deres økonomiske kapital i familiernes sociale reproduktion, og De Kulturelt Privilegerede, der trækker på deres kulturelle kapital, har De Mindre Privilegerede ikke en kapitalform de kan lægge sig op ad, i samfundets konstante og kontinuerlige magtkampe. Som konsekvens af dette opstår alternative reproduktionsstrategier, hvor familierne søger at give det bedste videre fra den verden de kender. I forhold til De Mindre Privilegerede familiers opdragelsesstrategier, har familierne lidt forskellige fokusområder: Familien Sørensen opdragelsesstrategi lægger størst vægt på stabilitet og at være pligtopfyldende, hvilket er gennemgående elementer for hele deres tilværelse. Familien Madsens opdragelsesstrategi lægger stor vægt på at støtte børnene i deres interesser, og bruger meget af sin fritid på netop dette. Familien Hansen opdragelsesstrategi søger at videregive nogle praktisk håndværksmæssige kompetencer, idet at børnene har lært at bruge værktøj fra de var helt små. Som nævnt har hver af disse opdragelsesstrategier deres eget rationale, der ligesom de andre gruppers opdragelsesstrategier, har til hensigt at oprethold og forbedre familiens position i det sociale rum. Når Familien Sørensen lægger vægt på værdier som stabilitet og at være pligtopfyldende, er det således fordi familien har erhvervet erfaringer hvor disse egenskaber har bragt succes i de sociale felter de har haft deres færden.

Et gennemgående element for De Mindre Privilegerede familiers opdragelsesstrategier er dog at forældrene har mindre tendens til at gå i dialog med børnene om regler og værdier. De Mindre Privilegerede er således også mere konsekvente i opdragelsen af deres børn.

I forhold til De Mindre Privilegerede familiers uddannelsesstrategier lægger alle tre familier vægt på at uddannelse er et must. Der er altså konkrete forventninger til at børnene skal tage en uddannelse. Disse forventninger kommer, for De Mindre Privilegeredes vedkommende, primært af nødvendighed: *"I dag skal du jo faktisk have en uddannelse bare for at være en skraldemand [...] alt kræver en uddannelse i dag"* (Madsen 2016, Bilag 4:20). Skønt De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede også nævner dette samfundsmæssige perspektiv, har disse to grupper andre rationaler for uddannelse: De Økonomisk Privilegerede ser det som en investering ift. at maksimere det økonomiske afkast af fremtidigt arbejde, hvor De Kulturelt Privilegerede ser det som et led i personlig udfoldelse og interesse. For De Mindre Privilegerede er uddannelse og erhverv blot et middel til at leve. Dette bliver endvidere evident idet De Mindre Privilegerede ikke lægger vægt på interesse i

uddannelse og erhverv. Hertil er Fru Sørensen dog en undtagelse, idet hun interesserer sig for hendes job. I stedet for interesse, lægger De Mindre Privilegerede mere vægt på at børnene skal have uddannelse og erhverv som ikke skaber stress og bekymringer. Dette relaterer sig til en præference for skarp opdeling mellem arbejdsliv og privatliv, hvor man holder fri når man ikke er på arbejde. Dette understøtter atter, at De Mindre Privilegerede blot anser uddannelse og arbejde som et middel til at leve.

## Habitus og strategier?

---

I ovenstående afsnit er de forskellige familiers individuelle opdragelses- og uddannelsesstrategier identificeret. Men hvordan ved vi, at det er (reproduktions)strategier, der er indfanget i disse enkeltanalyser?

Gennem analyse af familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier søger vi i virkeligheden indblik i forældrenes habitus samt reproduktionen af denne. Habitus er, som bekendt, det generative samlede princip, der omsætter en relativ social positiv til en samlet livsstil, dvs. et samlet sæt af valg, holdninger og praksisser. Den måde familierne lever deres liv, opdrager deres børn og forstår deres verden, er således et udtryk for den habitus der ligger bag. Årsager til at familierne opdrager på forskellige måder, er altså fordi der ligger forskellige habitusser bag, hvilket er genereret igennem erfaringer fra de sociale arenaer individerne (forældre) historisk har bevæget sig i. I reproduktionen af disse habitusser, er det således naturligt at hver familie forsøger at tage det bedste fra den verden de kender, og give videre i opdragelsen af deres børn. Eksempelvis ser vi i Familien Jacobsens opdragelsesstrategi, et stort fokus på dét at turde at tage en chance eller et sats (Jacobsen 2016, Bilag 3:12). Dette fokus kommer primært fra Hr Jacobsens habitus, hvor dét at tage chancer anses som en vigtig egenskab. Man må således gå ud fra at Hr Jacobsen har akkumuleret erfaringer igennem hans livsforløb, hvor denne form for adfærd har bragt ham succes. Hvis vi derimod kigger på Familien Sørensens opdragelsesstrategi, ligger fokus i stedet på stabilitet og at passe ind (være pligtopfyldende og velopdragen) (Sørensen 2016, bilag 8:2). Dette fokus er ligeledes erhvervet gennem et livsforløb, hvor stabilitet og at passe ind, har medført succes. På den måde er dét at være pligtopfyldende og velopdragen blevet inkorporeret i Familien Sørensens habitusser som vigtige egenskaber. Der er således forskellige succeskriterier for god opdragelse.

Ved at analysere familiernes hverdagspraksisser kan få bedre indblik i, og vide, om vi har afdækket noget af forældrenes habitusser. Den habitus der ligger bag opdragelsesstrategierne, skulle nemlig gerne være gennemgående for alle aspekter af familiernes hverdagspraksisser. Hvis vi vender tilbage til Familien Jacobsen, skulle der således gerne forefindes praksisser eller situationer, der fordrer opdragelsesstrategiens værdi om at tage chancer. Hertil ser vi i analysen af Familien Jacobsens opdragelses- og uddannelsesstrategi flere eksempler på den slags praksisser: 1) Da familien tog til Afrika for at bo i 2 år, 2) da Hr Jacobsen opfordrede sin søn til at tage på date, på trods af hans søn lyst til det og 3) det faktum at Hr Jacobsen er iværksætter (Jacobsen 2016, Bilag 3:12, 32, 31). På lignende vis kan der i analysen af Familien Sørensens opdragelses- og uddannelsesstrategi forefindes praksisser der fordrer stabilitet og af være pligtopfyldende: 1) At forældrene har haft samme jobs og interesser i over 25 år, 2) at familiemedlemmerne meget sjældent melder sig syge fra arbejde og skole og 3) at familien hverdag var/er meget skemalagt og rutinepræget (Sørensen 2016, bilag 8:7, 9, 15). Gennem dybdegående analyse af forskellige aspekter - både holdninger og praksisser – kan jeg således få indblik i essensen af familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier, og vide at jeg har indfanget noget af forældrenes habitus. De forskellige aspekter i familiens hverdag understøtter således forældrenes udsagn omkring opdragelse og uddannelse, hvilket bedrager til at sikre analysen imod ”tomme” udsagn.

Derudover danner de forskellige aspekter også et samlet billede af familierne og personerne. I forhold til dette kan man holde deres holde deres praksisser op mod hinanden, og bytte om på dem. Eksempelvis ville det formentlig være utænkeligt for Hr Jacobsen at have det samme job i 25 år og være tilfreds med en standard indtægt. Det ligger således så dybt i hans habitus, at man skal stile mod at skabe en form for gennembrud (økonomisk, samfundsmæssigt eller teknologisk). På samme måde ville det også være utænkeligt for Hr og Fru Sørensen at skulle leve en hverdag, hvor de konstant skal tage chancer. Hertil kan således siges, at de opdragelses- og uddannelsesstrategier familierne fører, også fortæller forældrenes livshistorie, og den sociale løbebane de har levet.

### Distinktioner i social reproduktion

Gennem analyse af de forskellige familiers opdragelses- og uddannelsesstrategier, står det klart, at der eksisterer distinktioner på tværs af de tre grupper. Som bekendt er informanterne til de tre grupper udvalgt efter individernes erhvervsprofessioner, hvilket har til hensigt af afspejle deres individuelle positioner i det sociale rum. Når der således er distinktioner, der gør sig til udtryk på tværs af de tre grupper, kan der udledes at de sociale praksisser stemmer overens med de sociale strukturer. I forhold til at opridse distinktionerne imellem gruppernes positioner i det sociale rum, kan vi anvende



Bourdieu's todimensionelle sociale rum (jf. kapitel 2). Første dimension indikerer mængden af kapital og anden dimension indikerer sammensætning af kapital. Da familierne alle har en relativ position i det sociale rum, kan Bourdieu's todimensionelle rum anvendes til få en forståelse for distinktionerne mellem gruppernes opdragelses- og uddannelsesstrategier.

I forhold til første dimension, mængde kapital, ses at familier med højere kapital (De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede), generelt sigter efter længere uddannelser end familier med lavere kapital (De Mindre Privilegerede). Denne distinktion understøtter det sociale skel, som flere tidligere undersøgelser har peget på; at børn af forældre med højere uddannelser også selv får højere uddannelser. Distinktionen er grundet i de forskellige gruppers habitusser og de rationaler, der er knyttet til disse: De Økonomisk Privilegerede har en internaliseret interesse i en længere uddannelse, idet det øger sandsynligheden for et job med høj indkomst. De Kulturelt Privilegerede har ligeledes en interesse i en uddannelse, idet uddannelse og læring anses som et led i personlig udfoldelse. For både De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede er der således en iboende interesse i uddannelse for at leve på den måde de finder bedst, mens uddannelse blot anses som en nødvendighed for De Mindre Privilegerede familier. Derudover er De Mindre Privilegerede familier de eneste som ikke fremhæver interesse som et vigtigt element i valg af uddannelse. Dette ligger formentlig idet deres habitus fordrer en anden forståelse af arbejde. Hvor flere af familierne blandt De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede fremhæver at uddannelsen og arbejdet er en del af deres identitet, har De Mindre Privilegerede et andet fokus idet de blot søger at holde sig på arbejdsmarkedet. Der er således en distinktion imellem arbejde som levemåde og arbejde som levevej.

I forhold til anden dimension, sammensætning af kapital, ses at familier med overvægt af økonomisk kapital (De Økonomisk Privilegerede), lægger fokus på (gåpå)mod og penge, mens familier med overvægt af kulturel kapital (De Kulturelt Privilegerede), lægger fokus på empati og individuel udfoldelse. For De Økonomisk Privilegeredes vedkommende gør dette sig til udtryk i opdragelsesstrategierne, hvor familierne anvender forskellige incitamenter for at skabe et selvværd og mod i børnene, således at de tør skille sig ud fra mængden og tage en chance. For De Kulturelt Privilegerede gør dette sig ligeledes til udtryk i opdragelsesstrategierne, hvor børnene bliver opdraget med en forståelse for mangfoldighed og selv lærer at følge de interesser de brænder for. Disse distinktioner i opdragelsesstrategierne er meget sigende for forældrenes positioner i det sociale rum – henholdsvis erhvervsledere mod lærere – hvorfor der også kan siges at foregå en social reproduktion når de respektive værdier overleveres til børnene. Den habitus der ligger til forældrenes sociale

positioner, gør sig ligeledes til udtryk i deres uddannelsesstrategier. Hertil lægger De Økonomisk Privilegerede familiers uddannelsesstrategier vægt på længere uddannelse, idet uddannelse anses som en investering for at øge det økonomiske afkast af arbejde. I modsætning til dette lægger De Kulturelt Privilegerede næsten udelukkende vægt på at følge deres interesser med henblik på fortsat individuel udfoldelse.

Overordnet set har alle familierne konkrete forventninger til at børnene skal tage en uddannelse. I forhold til dette er der to aspekter. Første aspekter handler om et samfundsmæssigt perspektiv, hvor stort set alle familier nævner en eller anden variant af samfundsmæssig nødvendighed for at tage en uddannelse. Dette aspekt er således gældende på tværs af de tre grupper:

De Økonomisk Privilegerede – *”At man i Danmark også har rigtigt rigtigt dygtige mennesker så vi ikke bliver overhalet indenom af de lande vi omgiver os med og har samhandel med”* (Petersen 2016, Bilag 2:26)

De Kulturelt Privilegerede – *”Der er bare ikke forfærdeligt mange steder hvor man kan få arbejde som ufaglært. Så på den vis vil det være tåbeligt at dømme sig selv til at sidde og kan ikke komme videre”* (Mathiesen 2016, Bilag 5:23).

De Mindre Privilegerede – *”[...]Jeg prøver da at præge dem til at de skal have en uddannelse. [...] du kan næsten ikke lave noget i Danmark i dag, uden at have en uddannelse jo”* (Hansen 2016, bilag 7:12-13).

Der er således en kraftig diskurs, der gør sig gældende på tværs af de sociale grupper, som har indflydelse på hvordan individer forstår samfundet. Om der er sandhed i denne diskurs kan ikke vides. Det kan dog siges at diskursen kan have en selvforstærkende effekt, idet den kan påvirke flere til at tage en uddannelse, hvormed uddannelse i sidste ende bliver en nødvendighed.

Det andet aspekt, der er gældende i familiernes forventninger om at børnene skal tage en uddannelse, står i relation til familiernes positioner i det sociale rum. Det er korrekt at alle uddannelsesstrategierne peger på at børn skal have en uddannelse, men familiernes habitusser, og konsekvent deres bevæggrunde for hvorfor man skal tage en uddannelse, er forskellige. De Økonomisk Privilegerede ser, som nævnt, uddannelse som en investering for at øge det økonomiske afkast af arbejde, De Kulturelt Privilegerede anser uddannelse og læring som et led i individuel udfoldelse og De Mindre Privilegerede ser primært uddannelse som en nødvendighed. Der er således forskellige rationaler i gruppernes strategier, knyttet til den habitus der ligger i deres respektive sociale positioner. Disse

rationaler og de habitusser knyttet til dem kan siges at fortælle forskellige livshistorier omkring de felter hvor individerne har haft deres virke, samt de erfaringer som individerne har kumuleret igennem deres hidtidige livsforløb.

## Diskussion af analysens resultater

---

I nedenstående afsnit diskuteres analysens resultater samt hvorvidt grupperne er repræsenterende for de sociale klasser i samfundet. Hertil vil jeg komme ind på usikkerheder og mangler, tidligere forskning på området samt det udvalgte teoretiske perspektiv.

### Sociale klasser?

Gennem den tværgående analyse fremgår, at der er en række distinktioner i familiernes opdragelses- og uddannelsesstrategier, som gør sig til udtryk på tværs af de tre grupper. Informanterne til de tre grupper er, som bekendt, udvalgt efter individernes erhvervsprofessioner. Dette har til hensigt at afspejle individernes sociale positioner i det sociale rum, og danne baggrund for at specialet kan analysere opdragelses- og uddannelsesstrategier på tværs af de sociale klasser i samfundet. Det kan dog diskuteres om denne operationalisering af klasser samt udvælgelsen deraf er fyldestgørende for en sådan undersøgelse.

Det første kritikpunkt i dette, handler om man kan identificere sociale klasser ud fra en enkelt identificerende faktor. I dette speciale anvendte jeg erhvervsprofession som den identificerende faktor, idet denne ofte anvendes til at klassificere de sociale skel i samfundet (Hansen 2015). Et eksempel på dette forefindes i litteraturreviewet, artiklen *'social arv og mønsterbrydere: Hvem er de, og hvilke opvækstfaktorer gør en forskel?'* af Mads Meier Jæger og Anders Holm, 2007. Pointen er at man kunne have anvendt en række faktorer til at identificere de sociale klasser, eksempelvis uddannelsesniveau, erhvervsposition, social klasse position, relativ indkomst mv. I forhold til udvælgelse af informanter, er man dog nødt til at finde en balance imellem hvad der kan lade sig gøre og hvad man gerne vil gøre. Udvalgelsen har med andre ord været begrænset til de midler jeg havde til rådighed, hvilket i dette tilfælde var egne ressourcer og netværk. Af disse årsager valgte jeg erhvervsprofession som kriterium for udvælgelse af informanter.

Derudover har udvælgelsen af forældrepar alene taget udgangspunkt i én af forældrene. Heri ligger naturligvis et bias idet forældrene kunne befinde sig i vidt forskellige ender af det sociale rum. Dette er da også tilfældet i et par af forældreparrene, hvor den ene forældre passer særligt godt ind i den sociale klasse de er udvalgt til. Et eksempel på dette er Hr Poulsen, der ift. hans erhvervsposition befinder sig mere ovre på den økonomiske side af spektret, end den kulturelle som ham og hans kone

var udvalgt til. Årsagen til at jeg valgte at gøre det på denne måde, var grundet i at det ville være meget svært at finde forældrepar der begge opfylder kriteriet om erhvervsposition. For De Økonomisk Privilegerede ville dette kræve at erhvervslederne skulle have en partner der også er erhvervsleder, hvilket forekommer sjældent. Hertil må jeg endnu engang pointere, at jeg kun har mig selv og mit netværk som ressource i rekrutteringen. Derudover gør Helene Aarseth det samme i hendes undersøgelse af middelklassens læringskulturer, hvor hun udvælger informanter efter den ene forældres erhvervsprofession alene (jf. 'litteraturreview'). Ikke desto mindre gør dette bias det sværere at identificere distinktioner i opdragelses- og uddannelsesstrategier, når grupperne ikke er rent Økonomisk-, Kulturelt- eller Mindre Privilegeret.

Til trods for de relativt få udvælgelseskriterier, har jeg været nødsaget til at gå yderligere på kompromis i udvælgelsen af de sociale grupper. Dette skyldes atter de begrænsede ressourcer i udvælgelsen af informanter. Kompromisset gør sig til udtryk i gruppernes relativt positioner i det sociale rum, hvor specielt De Kulturelt Privilegerede familier ikke har så høj en kulturel kapital som jeg havde ønsket. Som konsekvens af dette er der bl.a. en skævvridning i første dimension af det sociale rum, mængde af kapitel, imellem De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede, hvor den De Økonomisk Privilegerede overordnet set ligger højere end De Kulturelt Privilegerede. I enkelte tilfælde kan der endda argumenteres for at enkelte økonomiforældre ligger højere på både det kulturelle- og det økonomiske aspekt end De Kulturelt Privilegerede. Dette har naturligvis gjort det mere vanskeligt at identificere distinktioner mellem De Økonomisk Privilegerede og De Kulturelt Privilegerede. Det generelle mønster i familierne tegner dog alligevel distinktioner imellem grupperne, hvorfor det også har været muligt at finde distinktioner i sammensætning af kapital.

Endvidere kunne det have været ønskværdigt, hvis bedsteforældrenes sociale position også stod som udvælgelseskriterium for forældreparrene. Dette kommer af at størstedelen af forældrene kommer fra familier, der tilhører en anden social klasse. Med andre ord har forældrene altså selv brudt den sociale arv ved at bevæge sig opad og få en højere erhvervsposition end deres forældre. Da habitus er erhvervet igennem den sociale position og de felter, hvor man har sit virke, er noget af den habitus der ligger til grund for forældrenes strategier, således tilhørende en anden social gruppe.

På trods af ovenstående mangler i undersøgelsen, der primært er grundet i de begrænsede ressourcer, er der identificeret opdragelses- og uddannelsesstrategier, der netop gør sig til udtryk i distinktionerne imellem de tre sociale grupper. Hermed kan der siges at være overensstemmelse mellem de sociale strukturer og de sociale praksisser, hvilket peger på at der foregår en social reproduktion. Om de tre grupper er repræsenterende for deres respektive sociale klasser kan diskuteres, men de distinktioner

der ligger imellem grupperne er immervæk udtryk for distinktioner i det sociale rum. Hvis der havde været større distinktion imellem grupperne, ville der ganske tænkeligt også have været større distinktion i praksisserne.

### Tidligere forskning på området

I forlængende af ovenstående diskussion, om de identificerede opdragelses- og uddannelsesstrategier kan siges at være udtryk for distinktioner i samfundets klasser, er det også relevant at sammenholde specialets resultater med tidligere forskningsresultater på området.

I litteraturreviewet gennemgås en række forskningsartikler, der peger på en øget (intergenerational) mobilitet, herunder også intergenerational uddannelsesmobilitet, i Danmark (Jæger et al 2007; Munk et al 2015; Bonke et al 2003). Denne mobilitet kan ifølge forskningsartiklerne til dels tilskrives, den generelle samfundsudvikling; øget vækst og rigdom i samfundet, velfærdsstatsforordninger samt ekspansionen af uddannelsessystemet. I forhold til specialets resultater, er der ikke belæg for at vurdere om disse strukturelle faktorer har haft en indflydelse på det generelle løft i intergenerational mobilitet. Der kan dog i høj grad siges at være en dominerende diskurs i samfundet, der kan have indflydelse på hvordan individerne i samfundet forstår uddannelse. Denne diskurs skal ses i et relationelt forhold til de øvrige medlemmer af samfundet (samt det omgivende internationale samfund), hvilket bevirker til en overbevisning om nødvendigheden af opkvalificering. Som resultat af dette, har alle familierne i specialet (uden undtagelse) et stærkt fokus på at børnene skal have en uddannelse. Forskningsartiklerne viser dog også, at der stadig er klare skel imellem de sociale klasser, hvor børn af forældre med længere uddannelser, generelt får længere uddannelser end børn med ufaglærte forældre. Sammenholdt med specialets resultater fremgår det ligeledes at de forskellige sociale grupper har vidt forskellige forståelser og rationaler omkring uddannelser. De økonomiske privilegerede familier lægger stor vægt på skalerbarheden af uddannelsen ift. muligheden for høj økonomisk indkomst, de kulturelt privilegerede familier lægger vægt på uddannelse som led i individuel udfoldelse, og de mindre privilegerede familier lægger vægt på uddannelse som en nødvendighed for at blive på arbejdsmarkedet. Når forskningsartiklerne fortsat finder skel mellem de sociale grupper, kan dette således skyldes de internaliserede tilgang og værdier, der ligger i opdragelses- og uddannelsesstrategierne, som kan siges at reproducere de sociale skel.

I forhold til dette speciales formål om at undersøge forskellige sociale klassers opdragelses- og uddannelsesstrategier, har jeg ladet mig inspirere af tidligere kvalitative undersøgelser på området. En af de undersøgelser jeg har været inspireret af, er Annette Lareaus 'Unequal Childhoods', hvori hun søger at komme dybere ind i forståelsen af forældre-børn dynamikken i middelklassefamilier og

arbejderfamilier. Hertil finder Lareau at middelklassefamilier opdrager deres børn på en anderledes måde end arbejderfamilier. Et af de centralt skel hun finder, handler om strukturering af børnenes tid. Arbejderfamiliernes opdragelsesstrategi er præget af længere perioder af ustruktureret tid, hvor børnene er overladt til selv at finde ud af hvad de vil lave, mens middelklassefamiliernes opdragelsesstrategi er præget af en dyrkelse af børnene, hvor børnene bliver pacet og sendt til alskinds fritidsaktiviteter. Denne distinktion har jeg ladet mig inspirere af i udarbejdelse af interviewguiden (Se 'bilag 1'). Set i forhold til specialets resultater, har jeg ikke kunnet identificere sådan et skel blandt de interviewede familier til denne undersøgelse. Af familiestrategierne fremgår at nogle familier dyrker deres børn med interesser og skole, mens andre ikke gør. Begge dele forekommer indenfor alle de tre grupper, hvorfor der ikke lader til at være nogen klassemæssig systematik ift. dette aspekt. Da Lareaus data til hendes undersøgelse er indhentet i 90'ernes USA, kan en forklaring være at det ganske enkelt forholder sig anderledes i dagens Danmark. Et andet skel i Lareaus undersøgelse handler om kommunikationen i familierne. Hertil var kommunikationen i arbejderklassefamilierne generelt meget ensidig, hvor børnene blev fortalt hvad og hvordan regler forholder sig, mens der var mere tovejskommunikation i middelklassefamilierne, hvor børnene skulle forklares og argumenteres med. Lareau mener at dette giver middelklassebørnene nogle kommunikative og argumentative kompetencer, som giver dem et forspring i uddannelsessystemet. I forhold til specialets resultater, kan dette skel svagt anes, idet forældre i den mindre privilegerede gruppe, havde mindre tendens til at gå i dialog med børnene om regler og værdier end de to øvrige grupper.

En anden undersøgelse som jeg har været særligt inspireret af, er Helene Aarseths undersøgelse 'Lyst til læring eller fit for fight', hvori hun undersøger middelklassefamiliers læringskulture som et led i at forstå de systemiske forskelle i skolepræstationer. I undersøgelsen argumenterer hun, lidt i samme stil som jeg gør i dette speciale, for at der sker en internalisering af en bestemt læringsmotivation igennem familien hverdagspraksisser. Hertil finder Aarseth at økonomifamilien har en læringskultur, der fordrer en 'fit for fight' mentalitet, mens kulturfamiliens læringskultur fordrer en 'lyst til læring' mentalitet. Kendetegnet for økonomifamiliens læringskultur er, at forældrene dirigerer og pacer børnene til forskellige aktiviteter samt en skarp cost benefit opdeling imellem arbejdsliv og fritidsliv. Kendetegnet for kulturfamiliens læringskultur er, at børnene skal følge deres interesser og at forældrene engagerer sig i børnenes interesser for at styrke disse yderligere. Den grundlæggende forskel imellem disse, er at økonomifamilien dirigerer børnene mens kulturfamilien dyrker børnene. I forhold til specialets resultater kan de økonomisk privilegerede familier ikke siges at være

mere/mindre dirigerende eller dyrkende end de kulturelt privilegerede familier, hvorfor virkemidlerne til Aarseths læringskulturer ikke kan identificeres i specialet. På trods af virkemidlerne til disse læringskulturer ikke kan identificeres i indeværende speciale, er der alligevel en lighed imellem Aarseths læringskulturer og specialets opdragelsesstrategier. Blandt specialets økonomisk privilegerede familier kan der siges at eksisterede en fit for fight mentalitet, idet børnene bliver opdraget til at skulle have en udpræget vindermentalitet – en af forældrene kalder det sågar en 'warrior mentalitet'. På samme måde kan der siges at eksistere en lyst til lærings mentalitet blandt de kulturelt privilegerede, idet børnene bliver opdraget til at vælge uddannelse udelukkende efter interesse. På den måde er der delvist ligheder imellem Aarseths undersøgelse og indeværende speciale. I Aarseths undersøgelse, fokuseres der meget på de såkaldte emotionelle investeringer, dvs. hvad forældrene gør for at motivere børnenes læring. I indeværende speciale oplevede jeg ikke at dette havde en lige så stor effekt som hvad forældrene viser og gør i hverdagen. Dette er vurderet på baggrund af hvad forældrene har fortalt om børnene under interviewet. Hvad forældrene viser lader i høj grad til at blive internaliseret, hvilket gør sig til udtryk i stort set alle aspekter af hvordan børnene forstår virkeligheden. Dette relaterer sig måde til positive og negative aspekter. Det vil sige, at hvis forældrene er ambitiøse, aktive og/eller har en mangfoldighed af egne interesser, vil børnene også være ambitiøse, aktive og/eller have en mangfoldighed af interesser. Hvis forældrene ikke er aktive, ikke er på arbejdsmarkedet eller har nogen særlige interesser, vil børnene heller ikke. Der kan således siges at være tale om en social overleveret virkelighedsforståelse, hvilket også gør sig til udtryk i individernes praksisser.

### Klasseperspektivet

I dette speciale har jeg været undersøgt udvalgte reproduktionsstrategier blandt familier fra forskellige sociale klasser. I undersøgelsen heraf har jeg, som bekendt, anvendt Pierre Bourdieus teoretiske univers som forståelsesramme og værktøj til at undersøge dette fænomen. Dette teoretiske perspektiv valgte jeg ud fra en antagelse om at de vedvarende sociale skel i samfundet, hænger sammen med socialt overleverede værdier, praksisser mv. I forhold til dette kan man sige at jeg har været meget tro mod Bourdieu og hans teoretiske univers dvs. at jeg har ikke inddraget andre konkurrerende teoretikere til at belyse fænomenet. Dette har dog været efter hensigten, for ikke at brede sprede fokus i specialet, men komme dybere ned i den sociale reproduktion. Hermed ikke sagt, at Bourdieu er den eneste rigtige teoretiker til at belyse dette emne, men i stedet for at bruge energi på at diskutere forskellige teorier mod hinanden, har jeg valgt at bruge energien på at applicere den valgte teori mod anvendelsesområdet. Heri ligger også en forståelse og accept af at forskellige teorier

kan bruges til at belyse forskellige aspekter af et fænomen, hvoraf disse aspekter hver især kan bruges til at klarlægge noget af den sociale verdens beskaffenhed. Hertil kan man ligeledes argumentere for at benytte andre perspektiver end blot klasseperspektivet til at belyse social reproduktion, opdragelse og uddannelsesstrategier. I forhold til specialet, ville man lige så vel kunne anvende et kønsperspektiv i opdragelse. Selvom der ikke er lagt vægt på dette i hverken de individuelle familiestrategier eller i den tværgående analyse, kan man flere steder indirekte læse, at der er relativt stor forskel på hvordan mænd og kvinder opdrager. Eksempelvis ser man blandt flere af familierne, at mænd generelt opdrager hårdere end kvinder, når det kommer til regler i huset, mens kvinder har mere fokus på at kommunikere hvorfor reglerne er sådan (Jacobsen 2016, bilag 3; Jespersen 2016, bilag 6; Nielsen 2016, bilag 9). Dette kan muligvis tilskrives kønsmæssige forskelle, hvor kvinder måske er mere kommunikative. På samme måde kan der også være tale om forskellige typer opdragelse overfor henholdsvis drenge og piger, hvor én type opdragelse kan virke på et af kønnene men ikke det andet. Ved anvendelse af dette perspektiv, kan der således opnås indblik i andre aspekter af samme emne. I forhold til dette findes der et væld af anvendelige aspekter. For at nævnte nogle få, kunne man argumentere for et land-by perspektiv eller blot et andet klassemæssigt perspektiv som fx John Goldthorpes Rational Choice teori.

### Fra habitus til en individuel arv

I specialet anvendes et klassemæssigt perspektiv på til at belyse distinktionerne i social reproduktion. Dette er da heller ikke et nyt perspektiv, idet social reproduktion indenfor klasser har været omdrejningspunkt for samfundsmæssige analyser hundreder af år. Imidlertid kan det diskuteres om denne distinktion er relevant for at undersøge den sociale reproduktion. I forhold til dette taler Bernard Lahire i sin forskningsartikel, *'From the habitus to an individual heritage of dispositions. Towards a sociology at the level of the individual'*, om ikke-reducerbare forskelle imellem sociale grupper. Heri argumenterer Lahire for at der er tale om meget forskellige dispositioner og situationer hvor disse gør sig til udtryk, hvilket ikke kan reduceres til en gruppe habitus (Lahire 2003). Spørgsmålet er således om jeg i dette speciale blot ser klasser fordi de aktivt kigger efter dem, og dermed reducerer for meget af kompleksiteten i fænomenet, eller om dette endnu er et validt skel i undersøgelser af social reproduktion. For at håndtere denne risiko valgte jeg bevidst at anvende det teoretiske perspektiv som orienterende begreber og behandle datamaterialet mere induktivt. Ved at analysere familiestrategierne én for én og derefter sammenholde dem, kunne jeg lade datamaterialet tale for sig selv, og dermed styrke (intern) validiteten i analysen. Derudover har jeg efter de enkelte familiestrategier, haft en udefrakommende sociolog inde over analyserne, for at se om hun fandt de



samme mønstre som jeg gør. Dette har da også styrket den interne reliabilitet i specialet. Når dette er sagt, kan der stadig argumenteres for at de identificerede opdragelses- og uddannelsesstrategier er for individuelle til at de kan grupperes indenfor klasser. Dette ses i forhold til kan knyttes individuelle karakteristika til alle familiernes strategier. Hvis De Økonomisk Privilegerede anvendes som eksempel, kan man sige at Familien Petersens strategier fordrer aktivitet og perfektion, Familien Jacobsens strategier fordrer muligheder og chancer, Familien Jespersens strategier fordrer argumentation og kommunikation. Foruden de karakteristika som familierne har til fælles indenfor gruppen, nemlig mod og økonomisk bevidsthed, er der stadig meget individuelle karakteristika. Det er således en vanskelig balancegang at vurdere om disse familier ganske enkelt er for forskellige til at kunne grupperes indenfor samme klasse. Gennem min tilgang til datamaterialet, har jeg dog forsøgt at være så tro mod empirien som muligt.

## Konklusion

---

Indeværende speciale har haft til hensigt at besvare følgende problemformulering:

*”Kan der identificeres forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra forskellige sociale klasser samt hvorledes gør distinktionerne imellem disse sig til udtryk i klassernes opdragelse af børnene? Hvorvidt kan disse opdragelses- og uddannelsesstrategier siges at have en betydning for den sociale reproduktion af skellene i samfundet?”.*

Besvarelsen har teoretisk afsæt i Pierre Bourdieus teorier om social reproduktion, hvori familier søger at bevare og forbedre deres sociale position i samfundet gennem diverse reproduktionsstrategier. Disse reproduktionsstrategier kan dog ikke siges at være fuldt ud reflektive strategier, men skal rettere betragtes som en videreførelse af deres habitus, hvor forældrenes livsførelse og verdensforståelse bliver overleveret til børnene gennem langvarig socialisering. Gennem analyse af kvalitative interviews med forældre fra forskellige sociale grupper, kan der konkluderes at der eksisterer forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra forskellige sociale grupper. Om de udvalgte informanter er fuldt ud repræsenterende for deres respektive klasser kan diskuteres, mens de identificerede distinktioner imellem gruppernes opdragelses- og uddannelsesstrategier endnu er udtryk for distinktioner i det sociale rum. Der kan således identificeres forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier imellem forskellige sociale klasser.

Karakteriserende for De Økonomisk Privilegerede familiers opdragelsesstrategier, er et stort fokus på at skabe et selvværd og mod i børnene. Hermed menes at børnene skal turde at skille sig ud fra

mængden, være frontfigur og tage en chance. Det er således heller ikke mærkeligt at denne type for opdragelsesstrategier ses i familier, hvor forældrene har højtstående positioner i erhvervslivet, og netop skal udstråle disse egenskaber i deres erhverv. En andet karakteriserende element for denne gruppes opdragelsesstrategier et fokus på at skabe et netværk i lokalområdet, som sidenhen kan bruges i forbindelse med både personlig og erhvervsmæssig udfoldelse. De Økonomisk Privilegerede familiers uddannelsesstrategier er præget af et stort fokus på skalerbarhed og muligheden for en høj indtægt. Rationalet for dette er at penge giver økonomisk frihed til at man kan gøre hvad man vil. Økonomi indgår således som et vigtigt faktor i beslutningen om hvilken uddannelse børnene skal/bør vælge.

De Kulturelt Privilegerede familiers opdragelsesstrategier er præget af accept for menneskers forskelligheder, samt et stort fokus på individuel udfoldelse. Dette gør sig til udtryk i de individuelle familiemedlemmer mangfoldige og alsidige interesser. I nogle tilfælde er der sågar tale om autodidakt tillærte egenskaber, hvilket kan være udtryk for en iboende lyst til læring eller udfoldelse. I forhold til De Kulturelt Privilegerede familiers uddannelsesstrategier, er det mest dominerende aspekt, at børnene skal vælge uddannelse efter interesse. I disse familier faktorer som økonomi, penge eller jobsikkerhed næsten helt fraværende. Et andet aspekt, er at længden af uddannelsen er underordnet så længe interessen er der. Det er således også mindre vigtigt for De Kulturelt Privilegerede forældre, at børnene opnår samme eller højere uddannelsesniveau end dem selv.

De Mindre Privilegerede familiers har den ulempe, at de ikke har en kapitalform de kan lægge sig op ad, i samfundets konstante og kontinuerlige magtkampe. Som konsekvens af dette, opstår alternative reproduktionsstrategier, hvor familierne søger at give det bedste videre fra den verden de kender. De Mindre Privilegerede familiers opdragelsesstrategier, har familierne derfor lidt forskellige fokusområder: Familien Sørens opdragelsesstrategi lægger størst vægt på stabilitet og at være pligttopfyldende, Familien Madsens opdragelsesstrategi lægger stor vægt på at støtte børnene i deres interesser, mens Familien Hansen opdragelsesstrategi søger at videregive nogle praktisk håndværksmæssige kompetencer. I forhold til De Mindre Privilegeredes uddannelsesstrategier, lægger alle tre familier vægt på at uddannelse er et must. Der er altså konkrete forventninger til at børnene skal tage en uddannelse. Disse forventninger kommer, for De Mindre Privilegerede, primært af nødvendighed, hvilket hænger sammen med en grundlæggende overbevisning om at man i nutidens samfundet ikke længere kan få job uden at have en uddannelse. Derudover ligger De Mindre privilegerede vægt på en skarp opdeling mellem arbejdsliv og privatliv, hvilket kan tyde på at disse

familier udelukkende forstår uddannelse og erhverv som et middel til at leve, mens de to øvrige grupper her en internaliseret interesse dette.

I den indledende fase af specialet, har jeg lagt vægt på at skrive specialet ind i den eksisterende viden på området. Hertil har jeg via en række kvantitative undersøgelser fået indblik i de sociale strukturer i samfundet. Et af de gennemgående træk for undersøgelserne er, at der på trods af generel øget intergenerationel mobilitet i samfundet, stadig er klare skel imellem de sociale klasser. Eksempelvis får børn af forældrene med længere uddannelser generelt længere uddannelser end børn fra familier med ufaglærte forældre. Gennem de identificerede forskellig imellem klassernes opdragelses- og uddannelsesstrategier kan der konkluderes at der ikke alene er ulighed i de sociale strukturer, men også i de sociale praksisser. De Økonomisk Privilegeredes opdragelses- og uddannelsesstrategier, stiler generelt mod længere uddannelser og højere erhvervsprofessioner samtidig med at de især søger at bevare/forberede familien økonomiske kapital. De Kulturelt Privilegeredes opdragelses- og uddannelsesstrategier fordrer en lyst til læring, hvilket generelt leder mod længere uddannelser. Disse familier lader dog ikke til aktive at søge at bedre familiens sociale position i samfundet, men er høj grad styret af deres interesser. De Mindre Privilegeredes opdragelses- og uddannelsesstrategier indebærer alternative og individuelle strategier, der alle har til formål at holde individerne på arbejdsmarkedet. Disse familier stiler således ikke lige så højt som familier i de to øvrige grupper, idet de påskønner en skarpere opdeling mellem arbejdsliv og privatliv. De Mindre Privilegeredes strategier bærer således mere præg af et nødvendighedsrationale. Herved kan de forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier siges at promovere klassernes, i forvejen, distinkte positioner i det sociale rum. Med andre ord kan de forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier siges at have en betydning for den social reproduktion, hvor praksisserne medvirker til en reproduktion af de sociale strukturer og de sociale strukturer medvirker til en reproduktion af de sociale praksisser.

## Litteraturliste

---

- Aarseth**, Helene (2014): *Lyst til læring eller «fit for fight»? Middelklassefamiliens læringskulturer*. Fundet i Nielsen, Harriet Bjerrum (Red.) (2014), *Forskjeller i klassen. Nye perspektiver på kjønn, klasse og etnisitet i skolen*. Kapittel 9. Universitetsforlaget
- Antoft**, Rasmus et al. (2007): *Håndværk og horisonter – Tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Syddansk Universitetsforlag. Odense, DK.
- Berg-Sørensen**, Anders (2012): Hermeneutik og fænomenologi. Fundet i Jacobsen, Michael Hvid et al (2012): *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag. København, DK
- Blumer**, Herbert (1954): *What is wrong with social theory?* American sociological review. 1954, vol. 19, pp. 3-10.
- Bonke**, Jens og Munk, Martin D. (2003): *Hvad skyldes social mobilitet i Danmark?* Nordisk Sosialt Arbeid. Nr. 4 2003 s. 224-231.
- Bourdieu**, Pierre (1984): *Distinction – A social critique of the judgement of taste*. Routledge. London, England
- Bourdieu**, Pierre (1986): *The Forms of Capital*. Fundet i Richardson, John G (1986): *Handbook of Theory and Research in the Sociology of Education*. Greenwood Press. New York, US.
- Bourdieu**, Pierre (1988): *Vive la Crise! For Heterodoxy in Social Science*. Theory and Society, vol. 17, no. 5, pp 773-787.
- Bourdieu**, Pierre (1994): *Centrale tekster inden for sociologi og kulturteori*. Akademisk forlag. København, DK.
- Bourdieu**, Pierre (1995): *Distinksjonen*. En sosiologisk kritikk av dømmekraften. Oversat af Annick Prieur. Pax Forlag A/S, Oslo, Norge
- Bourdieu**, Pierre (1996): *State Nobility*. Polity Press. Cambridge, UK.
- Bourdieu**, Pierre (1997a): *Af praktiske grunde – Omkring teorien om menneskelig handlen*. Oversat af Henrik Hovmark. Hans Reitzels forlag, København 1997.
- Bourdieu**, Pierre (1997b): *Men hvem skabte skaberne? Interviews og forelæsnings*. Oversat af Henrik Hovmark. Akademisk Forlag. København, DK.
- Bourdieu**, Pierre (1989): *Social Space and Symbolic Power*. Sociological Theory 7, no. 1: 14-25.
- Bourdieu**, Pierre og Passeron, Jean-Claude (1990): *Reproduction in Education, Society and Culture*. Oversat af Richard Nice. Sage publications. London, UK
- Bourdieu**, Pierre og Wacquant, Loic J. D. (1992): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. På dansk ved Henning Silberbrandt. Hans Reitzels Forlag. København, DK.

- Bourdieu**, Pierre et al (1999): *The weight of the world – social suffering in contemporary society*. Polity Press, UK.
- Bryman**, Alan (2008): *Social Research Methods*. Third edition. Oxford University Press. New York, USA.
- Campbell**, SFI (2011): *På jagt efter det hele – En guide til systematisk litteratursøgning*. SFI Campbell, August 2011.
- Danske**, Den store (2016): *Opdragelse*. Set d. 25/07-16 på: [http://denstoredanske.dk/Erhverv, karriere og ledelse/P%C3%A6dagogik og uddannelse/P%C3%A6dagogik, didaktik og metodik/opdragelse](http://denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/P%C3%A6dagogik_og_uddannelse/P%C3%A6dagogik,_didaktik_og_metodik/opdragelse)
- Goldthorpe**, John H. (1996): *Class analysis and the reorientation of class theory: The case of persisting differentials in educational attainment*. British Journal of Sociology, Nr. 3, 481-505.
- Gibbs**, Graham (2007): *Analyzing qualitative data*. Sage publications
- Gilje**, Nils og Grimen, Harald (2002): *Samfundsvidenskabernes forudsætninger – Indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi*. På dansk ved Steffensen, Tom. Hans Reitzels Forlag. København, DK.
- Hansen**, Erik Jørgen (2011): *Uddannelsessystemerne i et sociologisk perspektiv*. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen**, Erik Jørgen (2015): *Social mobilitet – drøm, realitet, illusion*. Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen**, Michael Hvid, Lippert-Rasmussen, Kasper og Nedergaard, Peter (2012): *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag. København, DK.
- Jæger**, Mads Meier og Holm, Anders (2007): *Social arv og mønsterbrydere: Hvem er de, og hvilke opvækstfaktorer gør en forskel?* Fundet i Ploug, Niels (2007): *Social arv og social ulighed*. Hans Reitzels forlag.
- Karlson**, Kristian Bernt (2014): *Præferencer for reproduktion? En analyse af den sociale stratificering af danske unges uddannelsesforventninger i henholdsvis 1968 og 2011*. Dansk Sociologi, 25(3), s. 92-114.
- Karlson**, Kristian Bernt og Jæger, Mads Meier (2011): *Kassen, kulturen og kontakterne: Økonomisk, kulturel og social kapital i to generationer*. Dansk Sociologi Nr. 3/22. årg. 2011 s. 61-80.
- Kvale**, Steinar og Brinkman, Svend (2009): *Interview – Introduktion til et håndværk*. Anden udgave. På dansk ved Bjørn Nake. Hans Reitzels Forlag, København, DK.
- Lahire**, Bernard (2003): *From the habitus to an individual heritage of dispositions. Towards a sociology at the level of the individual*. Poetics, 2003, vol. 31(5).
- Langergaard**, Luise, Rasmussen, Søren Barlebo og Sørensen, Asger (2006): *Viden, videnskab og virkelighed*. Forlaget Samfundslitteratur. København, DK

**Lareau, Annette** (2003): *Unequal Childhoods – Class, Race and Family Life*. University of California Press.

**Mehlsen, Camilla** (2015): *Danmark har gode rammer for social mobilitet*. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). Set d. 11/04-16 på:

- <https://www.eva.dk/e-magasinet-evaluering/2015/evaluering-januar-2015/danmark-har-gode-rammer-for-social-mobilitet>

**Munk, Martin David og McIntosh, James** (2015): *An Explanation of Intergenerational Educational Mobility Using The Correlated Mare Model: A Danish Test Case*. Aalborg University 2015.

**Mønsterbryderkorpset** (2014): *Anbefalinger fra Mønsterbryderkorpset*. Uddannelses og forskningsministeriet. Set d. 11/04-16:

- <http://ufm.dk/publikationer/2014/anbefalinger-fra-monsterbryderkorpset/anbefalinger-fra-monsterbryderkorpset>

**Prieur, Annick og Sestoft, Carsten** (2006): *Pierre Bourdieu – en introduktion*. 1. udgave. Hans Reitzels Forlag. København, DK

**Pirsig, Robert M.** (1997): *Zen og kunsten å vedlikeholde en motorsykel: En undersøkelse av verdier*. Pax. Oslo, Norge.

**Regeringen** (2011): *Et Danmark der står sammen*. Regeringsgrundlaget 2011. Set d. 11/04-16:

- [http://www.stm.dk/publikationer/Et\\_Danmark\\_der\\_staar\\_sammen\\_11/Regeringsgrundlag\\_0kt\\_2011.pdf](http://www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_0kt_2011.pdf)

**Saldana, Johnny** (2009): *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. SAGE Publications. California, US.

## Bilagsoversigt

---

**Bilag 1:** Interviewguide

**Bilag 2:** Petersen, Familien (2016)

**Bilag 3:** Jacobsen, Familien (2016)

**Bilag 4:** Madsen, Familien (2016)

**Bilag 5:** Mathiesen, Familien (2016)

**Bilag 6:** Jespersen, Familien (2016)

**Bilag 7:** Hansen, Familien (2016)

**Bilag 8:** Sørensen, Familien (2016)

**Bilag 9:** Nielsen, Familien (2016)

**Bilag 10:** Poulsen, Familien (2016)

**Bilag 11:** Kodningseksempel

**Bilag 12:** Litteratursøgning

## Bilag 1 - interviewguide

---

Interviewguide	
Temaer:	Interviewspørgsmål:
<u>Briefing og introduktion</u>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Mange tak for jeres velvilje om at deltage i interviewet.</li><li>• Specialet handler om opdragelses- og læringskulturer, med fokus på hvordan i opdrager jeres barn/børn til den bedste fremtid.</li><li>• Interviewet optages</li><li>• I undersøgelsen vil i naturligvis forblive anonyme</li><li>• Og vigtigst af alt: Det interessante er det i har at sige, så snak endelig løs. Der er ingen forkerte svar.</li></ul>
<u>Præsentation af familien</u>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Jeg tænkte at vi kan lægge interviewet ud med at i hver især præsenterer jer selv og derefter jeres barn/børn<ul style="list-style-type: none"><li>○ Informanter (moder og fader):<ul style="list-style-type: none"><li>▪ Navn og alder</li><li>▪ Uddannelse</li></ul></li></ul></li></ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Profession</li> <li>▪ Interesser – Sport, natur, kultur</li> <li>○ Barn: <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Navn og alder</li> <li>▪ Uddannelse/klasse</li> <li>▪ Interesser – Sport, natur, kultur</li> </ul> </li> <li>• Jeres (forældrenes) individuelle forældre – Havde/har de uddannelse og job? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ I så fald hvilken uddannelse? Hvilket job?</li> </ul> </li> </ul>
<p><u>Generelt om opdragelse</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Opdragelse er svært: ”Kontrol-opdragelse” vs. ”Laissez-faire” opdragelse (beskriv). <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Hvordan finder man en balance i disse to yderpoler?</li> <li>○ Hvordan vil i beskrive opdragelsen af jeres barn/børn?</li> <li>○ Hvordan organiseres barnets hverdag? Er det ham/hende selv eller jer der bestemmer hvornår og om ting skal gøres? Er alt til forhandling? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Gælder dette ift. skole og lektier? beskrivels</li> <li>▪ Gælder dette ift. pligter i huset?</li> <li>▪ Gælder dette ift. interesser?</li> </ul> </li> <li>○ Hvilke værdier vil i gerne give videre til jeres barn/børn gennem opdragelsen? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ ’Følg hjertet’ eller ’Yde for at nyde’</li> </ul> </li> </ul> </li> <li>• Hvad er de vigtigste elementer i opdragelsen af jeres barn/børn? På hvilken måde? Hvordan gør dette sig til udtryk i opdragelsen af jeres barn/børn? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Kærlighed og sikkerhed</li> <li>▪ Accept af barnets individualitet</li> <li>▪ Disciplinering</li> <li>▪ Dannelse</li> </ul> </li> <li>• Hvordan mener i at i har givet/giver jeres barn/børn den bedste start på livet?</li> </ul>



<p><u>Familiens</u> <u>hverdag</u> <u>(praksisser)</u></p>	<p><b>Hverdag</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kan i prøve at beskrive en normal hverdag for jeres familie? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Arbejde?</li> <li>○ Andre gøremål?</li> <li>○ Fritidsaktiviteter og interesser?</li> <li>○ Afslapning i hjemmet?</li> </ul> </li> </ul> <p><b>Interesser i familien</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• (Moder og Fader) Hvad er jeres individuelle interesser? Hvor lang tid har du haft disse interesser? Hvor tror du at disse interesser kommer fra? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Dyrker i nogen former for sport? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Fodbold, håndbold, løb, golf, fitness, gåture mm?</li> </ul> </li> <li>○ Læser i mange bøger i hjemmet?</li> <li>○ Er der andre kulturelle tilbud eller begivenheder som i benytter jer af? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Kulturelle begivenheder, koncerter, kunststillinger, teater forestillinger eller lignende.</li> </ul> </li> </ul> </li> <li>• (Barnets) Hvad interesserer jeres søn/datter sig for? Hvor lang tid har han/hun haft disse interesser? Hvor tror du at disse interesser kommer fra? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Dyrker han/hun nogen former for sport? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Fodbold, håndbold, løb, golf, fitness, gåture mm</li> </ul> </li> <li>○ Læser han/hun bøger? Hvor meget?</li> </ul> </li> </ul> <p><b>Informanternes/Forældrenes arbejde – Forholdet til arbejde:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• (Moder og Fader) Du nævnte at du er <b>profession</b>. Kan du kort beskrive dine arbejdsopgaver? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Hvad er dit forhold til dit arbejde?</li> <li>○ Kan du godt li' dit arbejde? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Hvorfor/hvorfor ikke? Penge vs. interesse?</li> </ul> </li> <li>○ Taler i (familien) om dit arbejde når du har "fri" (indenfor husets fire vægge)?</li> </ul> </li> </ul>
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Hvornår? I hvilket omfang? Hvad kunne det eksempelvis være i taler om? Kan du beskrive en episode hvor i snakkede (i familien) om dit arbejde?</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De her ting som i her beskrevet om jeres forhold til arbejdet – har det altid været på denne måde?</li> </ul> <p><b>Barnets skolegang – både forældre og barnets forhold til skolegang:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hvad er jeres <u>barns forhold til hans/hendes skolegang</u>?       <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Tager han/hun sin skolegang seriøst? Hvorfor og hvordan har du fået det indtryk?</li> <li>○ Flittig og engageret eller doven og ugidelig?</li> <li>○ Er han/hun god i skolen?</li> <li>○ Hvad er hans/hendes stærke sider? Favoritfag?</li> <li>○ Hvilke forventninger har han/hun til sig selv?</li> </ul> </li> <li>• Hvordan har i som <u>forældre forholdt jer til jeres barns skolegang</u> gennem hans/hendes opvækst?       <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Valg af skole? Folkeskole vs. privatskole? Andre kriterier eller valg?</li> <li>○ Engagement og interesse i skolens aktiviteter? Bestyrelse? Forældreråd? Frivilligt arbejde? Andet?</li> <li>○ Engagement og interesse i barnets skolegang?           <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Hjulpet med lektier? Hvordan? Kan i prøve at beskrive en episode hvor han/hun skulle have hjælp? Kontrolleret om lektier var lavet (rigtigt)? Opstil scenarium hvor i ved at barnets lektier (en stil) kunne være lavet bedre.</li> <li>▪ Spurgt ind til barnets hverdag og aktiviteter i skolen? Trivsel og velbefindende?</li> <li>▪ Hvad for forventninger har i til barnets skolegang? Spurgt ind til karakterer? Hvorfor/hvorfor ikke? Er det vigtigt for jer at jeres barn klarer sig godt i skolen?</li> </ul> </li> </ul> </li> <li>• Har i haft samtaler med <b>navn</b> om hans/hendes fremtid? Kan i beskrive en konkret samtale og hvad den gik ud på? Hvordan startede samtalen (på vis initiativ)?</li> </ul>
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> <li>○ Fremtidig uddannelse?</li> <li>○ Fremtidig profession?</li> </ul>
<u>Uddannelses betydning (strategier)</u>	<p><b>Forældres holdning til uddannelse:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hvad er jeres overordnede indstilling til uddannelse? Hvorfor skal man tage en uddannelse? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Er (længere) uddannelse en nødvendighed for at klare sig i det nuværende samfund? Hvorfor?</li> <li>○ Er (længere) uddannelse en nødvendighed for at leve et godt liv? Hvorfor?</li> <li>○ Ved jeres barn hvad i tænker om uddannelse?</li> <li>○ Har jeres barn samme indstilling til uddannelse?</li> </ul> </li> <li>• Ved i hvad jeres barn gerne vil være – uddannelse og profession? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Hvad mener i om det? Hvorfor?</li> <li>○ Ville i være blevet lige så glade hvis jeres barn besluttede sig for: <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ En akademisk uddannelse – Hvorfor? – Og hvilken, og er der uddannelser der er mere eftertragtede end andre? Læse historie vs. Læse til læge?</li> <li>▪ En håndværksmæssig uddannelse? Hvorfor/hvorfor ikke?</li> <li>▪ Ingen uddannelsen? Hvorfor/hvorfor ikke?</li> </ul> </li> </ul> </li> <li>• Hvad ønsker i for jeres barns fremtid? <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Lykkelig, familie osv.</li> <li>○ Erhverv? Hvilket? <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Håndtering af penge eller håndtering af viden?</li> <li>▪ Beholde familiens position i samfundet?</li> <li>▪ Følge interesser?</li> <li>▪ Følge "sit kald"?</li> </ul> </li> </ul> </li> </ul>
<u>Afslutning</u>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Så er vi nået til vejs ende.</b></li> <li>• <b>Mange tak for et godt og lærerigt interview.</b></li> <li>• <b>Hvis i har spørgsmål er i velkommen til at kontakte mig.</b></li> <li>• <b>Hvis i ønsker kan jeg sende det færdige speciale til jer – hvis det skulle have interesse?</b></li> </ul>

## Bilag 11 – Kodningseksempel

Uddrag af interview med Familien Nielsen, s 6-9:	Indledende kodning:	Blivende mening (essensen):
<p>HR NIELSEN: Og så- jeg tænker med mig selv, at de kan lige så godt lære det fra barns ben af. At der er noget der hedder at de skal blive selvstændige og at de kan selv. <b>Jeg tror at det der med at servicere dem, og det der med at skoletasken- Vi ser jo de der 1 klasser, hvor de slæber deres skoletaskerne ind for deres små pussernusser og tager stolen ned. Hvor jeg tænker med mig selv, i gør dem ikke en bjørnetjeneste. Hvordan skal de børn nogensinde kunne klare sig selv når de bliver store på et tidspunkt. Så forventer de jo også at blive serviceret i hoved og røv. Og sådan skal det bare ikke være</b></p>	Yde for at nyde!	<p>En klar forståelse af at man må yde for at nyde. Denne ydelse hænger sammen med uddannelse – hvilket ligger op ad forældrenes verdensforståelse (de er for øvrigt begge læreruddannet).</p>
INTERVIEWER: Nej		
<p>HR NIELSEN: <b>Fordi det er ikke sådan samfundet er skruet sammen. Der er ikke nogen der kommer og siger "lille ven, lille børge, se her, jeg har et fantastisk godt job til dit med en årsløn på 800.000. Vil du ikke godt have det?". Sådan er verden jo ikke skruet sammen.</b> Og det prøver jeg på at lære mine børn</p>	Yde for at nyde	<p>Forældrene søger at hjælpe guide og hjælpe deres børn til at sætte egne mål. Disse mål</p>

<p>FRU NIELSEN: Så de har pligter. Mere eller mindre sat i system. Men de hjælper til hver dag. Ellers får man ingen lommepenge, og lommepenge er vigtige.</p> <p>INTERVIEWER: Hvad med hensyn til interesser? Er noget de selv tager initiativ til, at nu vil vi gå til fodbold, eller har i sparket dem i gang med det?</p> <p>FRU NIELSEN: De har selv fået lov til at bestemme- altså</p> <p>HR NIELSEN: Søn16 gik til fodbold på et tidspunkt. Det var mildest talt ikke særligt godt.</p> <p>FRU NIELSEN: Nej. Vi har sat dem i gang og var det ikke noget der virkede for dem, så har de fået lov til at stoppe igen. Men de har alle sammen skulle prøve at gå til noget.</p> <p>HR NIELSEN: Ja.</p> <p>INTERVIEWER: Og hvor længe skulle de gå til noget?</p> <p>FRU NIELSEN: en sæson jo. Så går man sæsonen færdig. Og så får man lov at bestemme</p> <p>HR NIELSEN: Nej det er ikke sådan med at de kan få lov til- ja okay nu prøver vi lige det her en uge eller 14 dage, og det var ikke noget. Okay, så videre til næste og videre til næste. Det er et valg man tager og så skal man også lige bruge lidt tid på at finde ud af, hvad handler det her om. Og det mener jeg ikke man kan finde ud af i løbet af 2-3 gange.</p> <p>FRU NIELSEN: Nej. Vi snakker med dem om hvad de godt kunne tænke sig, og så prøver de det. Og var det ingen succes efter det der halve år eller hvor lang en sæson nu er, så får man lov at stoppe.</p> <p>INTERVIEWER: Ja.</p> <p>FRU NIELSEN: Og nu er vi endt ved fodbold igen. Hehe.</p> <p>INTERVIEWER: Hvilke værdier vil i gerne give videre til jeres børn igennem den her opdragelse?</p> <p>FRU NIELSEN: Altså det der med at- ja så kan du jo sige noget bagefter. Det der med at være nogle gode omsorgsfulde</p>	<p>Relativt konsekvente</p>	
	<p>Ingen sammenhæng til alt andet - Tomt udsagn(?)</p>	

<p>mennesker, der tager hensyn til andre og samtidig- Altså samtidig jo ikke uden- altså de skal også selv have det godt. Men at de er nogle omgængelige, rare mennesker.</p>		
<p>HR NIELSEN: Ja. Både socialt og i det-</p>		
<p>FRU NIELSEN: Men også at uddannelse er vigtigt. Det har vi jo også. Det er jo også vigtigt. Men en uddannelse der passer til en.</p>	<p>Uddannelse er vigtigt.</p>	
<p>Altså nu her hvor Søn16 er færdig med 9., altså hvad skal man så?</p>		
<p>Og det er jo svært at give gode råd, for jeg siger jo ”jamen hvor er dine interesser”. Altså skal det være htx, skal det være gymnasiet.</p>	<p>Interesse</p>	
<p>Hvad interesserer dig mest, siger jeg. Og så siger han ”jamen det her åbner for flest videregående ting”. ”Jamen hvis det ikke er de videregående ting du vil, jamen så er der jo ingen mening med at tage det der åbner for flest. Det skal jo passe sammen”.</p>		
<p>INTERVIEWER: Ja.</p>		
<p>HR NIELSEN: Men de behøver ikke nødvendigvis tage en videregående uddannelse.</p>	<p>Ikke nødvendigvis længere udd.</p>	
<p>FRU NIELSEN: Nej nej.</p>		
<p>HR NIELSEN: Jeg fortæller dem bare, ’hvad vil i gerne på et tidspunkt?’. Vil i gerne køre BMW eller vil i gerne køre på -. Vil i gerne bo i en toværelses lejlighed og leve af kontanthjælp resten af jeres liv, eller vil i gerne have en god løn og kunne tage på ferie og ha’ et godt familieliv. Og føle også at i bidrager med noget til samfundet. Det synes jeg er vigtigt at man har. At børnene er bevidst, at det handler altså om, ikke kun at ligge på sofaen-</p>	<p>Yde for at nyde – Gennem uddannelse(?)</p>	
<p>FRU NIELSEN: Men det er også okay at blive håndværker, det er ikke sådan.</p>		
<p>HR NIELSEN: Jaja det er fint.</p>	<p>Følg interesse!</p>	
<p>FRU NIELSEN: Altså vi har en ud af 4 der helt klart er mere til den praktiske side, som ikke synes at skole er fantastisk. Så er også- det er ikke fordi-</p>		
<p>HR NIELSEN: Det er da et fint job at blive tømrer, det er alletiders. De skal bare lave noget.</p>		

<p>FRU NIELSEN: Selvfølgelig.</p> <p>INTERVIEWER: Hvad er det vigtigste i det at opdrage børn?</p> <p>FRU NIELSEN: Det vigtigste i at opdrage dem. Jamen man har jo ligesom kun en chance tænker jeg, hehe. Hvis man ikke gør sit arbejde ordentligt, så ender det jo heller ikke der hvor man gerne vil have det til at ende. Man skal jo tænke på hvad det er man gør.</p> <p>HR NIELSEN: Ja man skal finde en gylden middelvej. Ikke at de føler at man hader dem, men så sandeligt heller ikke- Jeg ser tit og ofte at nogle piger bliver nærmest veninder med deres mor – hvor det der forældre/barn forhold faktisk næsten forsvinder. Det tror jeg ikke er nogen særligt god idé.</p> <p>FRU NIELSEN: Men er de ikke lidt yngre de mødre.</p> <p>HR NIELSEN: Nej.</p> <p>FRU NIELSEN: Nej jeg tror ikke Datter14 vil være veninder med mig, [...]</p> <p>FRU NIELSEN: Jamen det er jo så først nu han er kommet til at vakle. Han kan nå at ombestemme sig. Man kan jo altid ændre.</p>		
<p>Men, så det er ikke vores interesser de skal følge. Og det er heller ikke vores mål og drømme om den store bil eller altså det er slet ikke derfor. Men at man er nødt til at yde noget, hvis man vil have noget. Det er mere at det kommer ikke af sig selv.</p>	<p>Følg egne mål og interesser.</p> <p>Yde for at nyde -</p>	
<p>INTERVIEWER: Nej.</p> <p>HR NIELSEN: Jeg tror prøver at få vores børn til at forstå det er vigtigt at have noget at bygge sit liv op efter, for at have et godt liv. Det kan godt være at dem der lever på kontanthjælp ikke har noget at stå op til i hverdagen, men at de føler at de har et godt liv, og måske forsøger at sælge det, mend et tror jeg bare ikke på.</p>	<p>”noget at bygge sit liv op efter” – uddannelse?</p>	
<p>INTERVIEWER: Nej.</p> <p>HR NIELSEN: Jeg er glad for at kunne stå op hver eneste morgen, køre på arbejde klokken kvart over 6 og vide at jeg gør noget vigtigt. Jeg har en vigtig funktion og jeg yder mit bedste. Og</p>	<p>Arbejde og livskvalitet</p>	

jeg er hamrende glad for mit arbejde. Det tror jeg det er vigtigt. Det øger livskvaliteten.		
--	--	--

## Bilag 12 – Litteratursøgning

---

Litteratursøgningen er et centralt element i at bedrive forskning. Søgeresultaterne er ofte den empiri og virkelighed som forskningen bygger videre på. Dette er også hensigten heri, hvorfor jeg i specialets indledende fase har foretaget en systematisk litteratursøgning og kritisk udvælgelse af den mest relevante litteratur inden for området. En struktureret og omhyggelig litteratursøgning kan ligeledes siges at være vigtig i at sikre et solidt grundlag for at bære analyser og konklusioner samt undgå bias (Campbell 2011:4).

Som det første i litteratursøgningen, må der foreligge en søgestrategi. En søgestrategi kan betragtes som en køreplan, som eksplicit redegør og argumenterer for alle inklusions- og eksklusionskriterier i litteraturen (Campbell 2011:5-6). Søgestrategien i specialets litteratursøgning har taget udgangspunkt i den specifikke problemformulering:

*”Kan der identificeres forskelligartede opdragelses- og uddannelsesstrategier blandt familier fra forskellige sociale klasser samt hvorledes gør distinktionerne imellem disse sig til udtryk i klassernes opdragelse af børnene? Hvorvidt kan disse opdragelses- og uddannelsesstrategier siges at have en betydning for den sociale reproduktion af skellene i samfundet?”.*

Ved at tage udgangspunkt i specialets problemformulering, er emne samt den specifikke problemstilling allerede defineret. Denne definition bruges i litteratursøgningen, hvortil vi kan udlede, at der søges efter litteratur inden for emnet ’social reproduktion’, der beskæftiger sig med ’opdragelses- og uddannelsesstrategier’.

Dernæst defineres søgeord, der skal bruges i den aktive søgning efter litteraturen (Campbell 2011:8). I valg af søgeord har jeg både valgt ord, der relaterer sig specifikt til problemstillingen samt ord der relaterer sig til emnet. Da jeg også er interesseret i internationale inputs til at belyse problemstillingen, har søgningen ikke været begrænset til dansk forskning. Derfor er flere af søgeordene også er blevet anvendt i deres engelske oversættelse. Søgeordene er blevet anvendt enkeltstående såvel som i kombination med hinanden. De anvendte søgeord er som følgende:



"Social reproduktion", "socialmobilitet", "uddannelsesmobilitet", "uddannelsesstrategier", "læringsstrategier", "karrierestrategier", "Bourdieu", "strategier", "uddannelse", "karriere", "social arv", "social klasse".

I litteratursøgningen har jeg udelukkende anvendt videnskabelige informationskilder, idet jeg er interesseret i at præsentere et validt billede af viden på området. I søgningen er primært anvendt følgende informationskilder: Primo, Google Scholar, tidsskriftet Dansk Sociologi, Dansk Data Arkiv, VBN forskningsdatabase og JSTOR.

Ud fra ovenstående kilder fandt jeg en overvældende mængde litteratur, hvorfor en kritisk vurdering og udvælgelse har været nødvendig. Nødvendigheden heraf ligger i målet om at finde ind til kernen af viden omkring den specifikke problemstillingen. Hertil har jeg valgt at afgrænse litteratursøgningen både (1) empirisk, (2) teoretisk og (3) problemspecifikt.

Den rent *empiriske afgrænsning* ligger i at afgrænse søgningen til danske forhold, og dermed kun afdække social reproduktion og social mobilitet i Danmark.

Det *teoretiske afgrænsning* kommer naturligt, idet idéen til specialet er affødt af Pierre Bourdieus teoretiske univers. Derfor har jeg ikke søgt efter andre teoretiske perspektiver til at belyse problemstillingen<sup>8</sup>. Gennem empirisk relevante kilder, har jeg dog gjort mig bekendt med hvilke(n) teoretiker(e), der ellers bruges til at belyse lignende problemstillinger. En redegørelse af disse vil kun forekomme i redegørelsen af empirisk relevante studier i litteraturreviewet.

I forhold til den *problemspecifikke afgrænsning*, har jeg kun inkluderet kilder, der bidrager med perspektiverende indblik i opdragelses- og uddannelsesstrategier. Hertil har jeg i litteratursøgningen bl.a. gjort brug af kædesøgninger, hvor jeg bruger bibliografien fra diverse nøglestudier – de studier hvis problemstilling har særlig relevans for mig egen – til at få inspiration til relevant litteratur. Dette har været en vigtig kilde i at finde frem kerne fagpersonerne inden for området.

I ovenstående redegørelse for specialets søgestrategi, forekommer litteratursøgningen ganske ligefrem og med en nærmest deduktiv logik ift. at finde den mest relevante litteratur inden for området. Dette er imidlertid en grov forsimpning, idet litteratursøgningen – ligesom al erhvervelse af viden i den menneskelige erkendelse – er gennemgået en proces hvor min viden og tilgang til specialet har ændret sig i takt med at (for)forståelsen har ændret sig (Berg-Sørensen 2012: 220-224). Søgestrategien i min litteratursøgning kan således ses mere som en reflektiv udvælgelse af den mest relevante litteratur, efter at denne cirkulære læringsproces har fundet sted, hvorved resultatet af

---

<sup>8</sup> Yderligere begrundelse for teoretisk afsæt i Pierre Bourdieu kan findes i afsnittet 'Hvorfor Bourdieu?'.

litteratursøgningen gerne skulle præsentere et sammenhængende billede af viden omkring den specifikke problemstilling.

Resultaterne fra litteratursøgningen er sammenfattet i nedenstående litteraturreview, der har til hensigt at give læseren et indblik i problemstillingen og danne sig et overblik over forskning på området.